

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
Південноукраїнський центр професійного розвитку керівників та фахівців
соціономічної сфери

КРЕАТИВНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У ЗВО

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ
20 грудня 2025 року**

ОДЕСА

УДК: 159.953:37.015.3:005.963

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Черненко Наталія Миколаївна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітнього менеджменту та публічного управління.

Соловейчук Олена Максимівна – фахівець Південноукраїнського центру професійного розвитку керівників та фахівців соціономічної сфери.

*Рекомендова вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол №8 від 25 грудня 2025 р.)*

Рецензенти:

Княжева Ірина Анатоліївна - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки Університету Ушинського.

Фурман Анатолій Анатолійович - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Університету Ушинського

Креативне мислення як інструмент розвитку успішної особистості під час навчання у зво: збірник матеріалів всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю. Одеса : Університет Ушинського, 2025. 165 с.

До збірника увійшли матеріали всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю, присвяченої різним психолого-педагогічним аспектам інноваційного потенціалу особистості, сучасним методам та формам організації освітнього процесу у закладах освіти різного рівня, розвитку креативного мислення під час підготовки здобувачів у закладах освіти.

Науковці висвітлюють питання щодо сучасних форм і методів розвитку креативності як ресурсу інноваційного потенціалу особистості.

Відповідальність за зміст матеріалів несуть їх автори.

© Університет Ушинського

АБІБУЛЛАЄВ Расім Енверович

CREATIVE APPROACH IN HIGHER ECONOMIC EDUCATION: THE EXPERIENCE OF EU COUNTRIES

The experience of the creative approach in higher economic education in the European Union countries forms an important component of modern educational policy, because in the 21st century the ability to generate innovative solutions, design new business models and adapt to unstable economic conditions becomes equally important for both scientific and practical activities of economic specialists. In EU countries, the creative approach in teaching economics is considered not only as an element of the student's personal development, but also as a strategic resource that contributes to the competitiveness of national economies and the sustainability of socio-economic development. European Commission policies and specialized initiatives, in particular programs supporting entrepreneurial education, innovative pedagogical practices and university-business interaction, have created a regulatory and organizational space for the implementation of creative methods in the curricula of economic faculties and business schools; these efforts combine support for cross-border projects, the creation of platforms for the exchange of practices and the financing of initiatives aimed at the development of entrepreneurial and creative competencies of students.

Theoretically, creative learning in economics education is based on several interrelated approaches: problem-based learning, project-based activities, design thinking, interdisciplinary research and the use of simulations and entrepreneurship laboratories. These approaches contribute not only to the development of idea generation, but also to the formation of skills to test business hypotheses, critically evaluate market assumptions and adapt strategies based on feedback from practice. A significant part of European universities introduce training courses, hubs and incubators, where students of economics majors work on real or approximate business cases, collaborate with small and medium-sized businesses, social enterprises or startup ecosystems; such a synergy of learning and practice enhances the creative potential of the educational process, as it requires students to integrate knowledge and apply it in contexts with a high level of uncertainty.

Practical examples from EU countries demonstrate the diversity of methods and institutional formats that are successfully used to develop a creative approach in economic education. In the Netherlands and Scandinavia, there is a noticeable emphasis on integrating design thinking into management and entrepreneurship courses, which allows students to apply empathetic market research, rapid product prototyping and an iterative approach to testing business ideas. A number of universities in Germany and France have created interdisciplinary innovation laboratories, where economists collaborate with engineers and representatives of the humanities on projects on sustainable development and social innovation; this format

of education encourages students to go beyond traditional economic thinking and develop the ability to system and creative analysis. In the countries of Southern Europe - Spain and Portugal - there is a noticeable trend towards combining entrepreneurship with creative industries; Economic disciplines here often include elements of cultural management, social entrepreneurship and creative company strategy, which broadens the range of practical cases and stimulates innovative approaches. These practices illustrate how different national contexts and university specializations can generate flexible educational models focused on developing creative competencies in students of economic orientation.

A special role in the implementation of creative approaches is played by the integration of entrepreneurship education into the broader educational context of economic disciplines. European documents and practical recommendations emphasize that entrepreneurship education should not be limited to purely business courses: it should combine analytical methods, creativity training, business plan development and work in real markets. This approach has shown effectiveness in developing students' skills in identifying opportunities, developing innovative proposals and adapting strategies in changing conditions. It is important that many European funding programs (in particular Erasmus+ and related initiatives) support projects aimed at inter-university exchanges, the creation of joint courses and training modules on entrepreneurship, which is one of the catalysts for the spread of creative practices in the region.

Empirical studies and analytical reviews prepared by European institutions (European University Association, EUA) point to several key factors determining the success of creative initiatives in higher economic education. First, a systemic approach is important: creative learning requires restructuring curricula, developing interdisciplinary lines and implementing formative assessment that values the process of generating ideas and the ability to adapt, rather than just reproducing knowledge. Second, investments are needed in the professional development of teachers, who should have the techniques of facilitating creative sessions, moderating project work and evaluating innovative results. Third, partnerships with business and the public sector are important, which provide relevant cases and opportunities for testing ideas in real conditions; without this, creative education risks remaining symbolic and disconnected from practical market requirements. Finally, the culture of the educational environment is of great importance: a psychologically safe field for experiments, acceptance of mistakes as a source of learning and motivation for interdisciplinary cooperation create conditions for the sustainable development of creativity. EUA analytical reports emphasize that it is the combination of these factors that contributes to the transformation of traditional economic education into a more dynamic and innovative system.

Among the tools that are actively used at the European level to develop a creative approach in economic education, design thinking, rapid prototyping methods, mixed data case studies, business simulations, hackathons and educational incubators stand

out. Design thinking, in particular, allows students of economic disciplines to better understand the needs of the client, identify hidden opportunities for innovation and structure the process of developing a product or service. Hackathons and meetings of the “challenge-based learning” type contribute to the concentration of intellectual resources on solving specific tasks in a short time, which stimulates creative intention and quick decision-making skills. Business simulations, in turn, create quasi-real markets where students can experiment with management and financial decisions without risk to real business, receiving immediate feedback on the consequences of their actions. The combination of these tools allows you to combine theoretical training with practical exercises, which enhances the transformation of knowledge into creative competencies.

At the same time, analysts and researchers note certain challenges that accompany the scaling up of creative practices in higher economic education throughout Europe. First, there is a need for a balance between academic restraint and practical orientation: excessive pursuit of practice can lead to superficial mastery of theoretical foundations, while excessive theorization makes it impossible to develop practical skills. Second, traditional assessment systems often do not reflect the results of creative work - its procedural aspects, riskiness and innovation; therefore, assessment reform is a necessary accompanying step. Third, there are inequalities in access to resources: not all universities have the opportunity to finance incubators, simulation platforms or organize large-scale interdisciplinary projects, which can deepen gaps in the quality of education between regions. These challenges require complex policy decisions and coordination at the level of national agencies and European programs.

Assessing the impact of creative approaches on the quality of training of economic specialists requires long-term research that combines quantitative and qualitative methods. Preliminary results of research conducted within the framework of European initiatives indicate a positive correlation between participation in project-based programs and the development of entrepreneurial skills, creative thinking and interdisciplinary communication in graduates. However, to determine the impact on career trajectories, innovative activity and socio-economic indicators, cohort studies using control groups and long-term monitoring of results are needed. European platforms for the exchange of practices and case databases, such as HEInnovate, contribute to the accumulation of empirical data and a better understanding of the mechanisms of educational transformation.

On the example of several successful initiatives, it is easy to see how creative approaches are changing the educational paradigm in economic programs. For example, cases of universities that have established entrepreneurship centers and innovation hubs demonstrate an increase in the quality of student projects, an increase in the number of start-up initiatives and improved links with the local economy; in addition, such centers often act as a catalyst for interdisciplinary courses and international partnerships. Other examples show that the integration of creative

methods into basic economics courses (for example, the introduction of design thinking in marketing courses or modular projects in financial analysis) increases student motivation and the quality of learning outcomes. These examples indicate that systemic changes in curriculum design, teacher training and partnerships with business can ensure the sustainable development of creative competencies.

In summary, the experience of the creative approach in higher economic education in EU countries is characterized by a multi-layered approach to tools, inter-institutional cooperation and an active role of European policies and programs in promoting innovation in pedagogy. Successful practices demonstrate that the combination of interdisciplinarity, entrepreneurial orientation, simulation technologies and a culture that supports experimentation creates favorable conditions for the formation of creative and adaptive economic specialists. However, the wider implementation of such approaches requires systemic reforms in curriculum design, assessment methods and funding mechanisms, as well as consistent training of teachers and more organized cooperation with economic stakeholders. Further research should focus on the long-term effects of creative initiatives on the career trajectories of graduates and on the impact of these practices on the innovative development of regions and nations in the EU.

*АЛЕКСЄЄВА Олена Іванівна,
ХАРЧЕНКО Світлана Ігорівна*

МЕТОДИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ПСИХОЛОГІВ

Розвиток суспільства в наш час характеризується високим рівнем динамічності, розвитку технологій та змін, котрі висувають нові вимоги до професійної підготовки фахівців у сфері організаційної психології.

Сучасний психолог організації має не лише володіти діагностичними й консультативними навичками, а й вміти творчо переосмислювати управлінські ситуації, розробляти інноваційні рішення та стратегії роботи з персоналом. Саме креативне мислення стає важливою метакомпетентністю, яка визначає професійну ефективність фахівця та забезпечує здатність пропонувати ефективні рішення, адаптуватися до змін та сприяти розвитку організації.

Креативність не є вродженою властивістю, як зазначається в наукових дослідженнях останніх десятиліть. Вона формується через систему розвивальних методів, психолого-педагогічних технологій та тренінгових програм. Саме тому актуальним є вивчення інструментів розвитку креативного мислення як професійної компетентності майбутніх організаційних психологів.

Професійна компетентність організаційного психолога включає

інструментальну, соціально-комунікативну, аналітичну та проєктувальну складові, у формуванні яких креативність відіграє інтегральну роль.

Креативність як складний когнітивно-особистісний процес забезпечує здатність спеціаліста знаходити нестандартні рішення, будувати альтернативні стратегії розвитку трудових колективів, проєктувати конструктивні комунікаційні моделі, а також оптимізувати процеси взаємодії в організації.

У роботах ряду науковців, зазначено, що, структуровані освітні програми, які включають вправи на розвиток дивергентного та конвергентного мислення, суттєво підвищують здатність студентів генерувати оригінальні ідеї та удосконалювати їх; короткі інтенсивні тренінги для розвитку творчого мислення, здатні підвищувати гнучкість мислення та інноваційний потенціал студентів.

Тобто, майбутні фахівці мають вміти розробляти і впроваджувати інноваційні кадрові рішення, стратегії командної взаємодії, реалізувати модель корпоративної культури та системи мотивації персоналу. Це важливо для майбутніх організаційних психологів, котрі працюють в умовах дефіциту часу та високої змінності управлінських задач.

За допомогою креативних інтервенцій, які можуть входити до освітньої програми та окремих навчальних дисциплін у вигляді мікромодулів, спецкурсів, вибіркових дисциплін, студенти зможуть краще засвоювати основи мабутньої професії.

Питання розвитку творчого мислення невід'ємно пов'язане з концепцією професійного навчання майбутніх психологів. Формування професійних навичок у психології потребує поєднання когнітивного навчання, рефлексивної практики та досвіду взаємодії в реальних або змодельованих робочих ситуаціях. Ці навчальні програми мають бути не лише теоретичними, але й практичними, та забезпечувати розвиток навичок ухвалення рішень у непередбачуваних умовах.

Креативні методи, а саме, рольові ігри, стратегічні симуляції, груповий брейнштормінг – сприятимуть розвитку не лише мислення, а й соціально-психологічних компетентностей, таких як лідерства, ефективної комунікації, регуляції конфліктів, командної координації.

Найбільш ефективними є навчальні моделі, які поєднують теоретичний контент, практичні задачі, рефлексію та інноваційні педагогічні методи.

Для майбутнього організаційного психолога, креативність може проявляється у таких видах діяльності:

- аналіз та зміна організаційних процесів;
- розробка нових стратегій оптимізації роботи персоналу організації;
- розробка тренінгових програм;
- фасилітація та групове обговорення та інновацій;
- медіація та креативне вирішення конфліктів.

Для підготовки організаційних психологів такі види діяльності необхідні, тому, що одночасно тренують здатності аналізувати ситуацію, генерувати

альтернативні рішення, вести діалог з іншими членами команди та приймати управлінські рішення. Творчість і креативність, у цьому випадку, стає інструментом вирішення складних організаційних проблем, а не лише проявом індивідуальної уяви.

Інтеграція креативних методів у навчання організаційних психологів може здійснюватися на кількох визначених рівнях:

1. Мікрорівень – вправи та техніки (брейнрайтинг, метод 6 капелюхів де Боно, техніка SCAMPER, картування ідей, генерація альтернативних управлінських стратегій).

2. Мезорівень – модулі та тренінги (тренінги креативного вирішення конфліктів, симуляції організаційних сценаріїв, проєктні студії зі створення HR – інновацій).

3. Макрорівень – комплексні освітні програми (інтеграція творчості як наскрізної компетенції у підготовці майбутніх фахівців, використання творчих методів у практикумах, семінарах і рефлексивних групах).

Також, використання методів розвитку креативного мислення забезпечує цілісний вплив на формування важливих професійних якостей майбутнього фахівця, зокрема:

- аналітичних компетентностей, а саме, здатність бачити проблему в її цілісності й деталях;
- проєктувальних умінь, тобто, вміння створювати тренінгові, консультативні та корекційні програми;
- комунікативна гнучкість, вміння знаходити нові моделі взаємодії;
- стресостійкості та адаптивності, що важливо для роботи в умовах невизначеності організаційних процесів.

Таким чином, розвиток креативного мислення майбутніх організаційних психологів є фундаментальною умовою формування професійної компетентності. Упровадження методів розвитку творчості у освітній процес вищої школи дозволяє підготувати організаційних психологів, здатних діяти нестандартно, створювати нові підходи до організаційної взаємодії та ефективно підтримувати розвиток персоналу і команд.

Список використаних джерел:

1. Карамушка Л. М. Психологічні тренінги для підготовки менеджерів та персоналу освітніх організацій (реалізація технологічного підходу) : Навч. посібник. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 144 с.

2. Xia, T., Kang, M., Chen, M., Ouyang, J., Hu, F. Design training and creativity: Students develop stronger divergent but not convergent thinking / *Frontiers in Psychology*. — 2021. — Т. 12. https://www.researchgate.net/publication/355050330_Design_Training_and_Creativity_Students_Develop_Stronger_Divergent_but_Not_Convergent_Thinking

3. Wu, J., Yang, Y., Wu, X., Li, Z., Luo, J. Transforming aggression into creativity: Creative thinking training as a new strategy for aggression intervention / *PsyCh Journal*. — 2023. — Т. 13, № 2, С. 252-264. — DOI: 10.1002/pchj.713.

4. Ruiz Mata, M. S. Interventions to foster creativity in training programs for future counselors: A systematic review / University of Twente. — 2022. — У master's thesis. — URL: https://essay.utwente.nl/92250/1/Mata_MA_BMS.pdf

АНТИПЕНКО Надія Василівна

ВПЛИВ АКАДЕМІЧНОЇ ТА ОСОБИСТІСНОЇ СВОБОДИ НА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У НАВЧАННІ

Сучасна освіта орієнтована на формування особистості, здатної до самостійного, критичного та творчого мислення. Два взаємопов'язані поняття – академічна свобода (свобода у науковій та навчальній діяльності) та особистісна свобода (автономія, самостійність та свобода вибору студента) – виступають ключовими детермінантами якості освітнього процесу. [1] Ця теза досліджує, як ці форми свободи впливають на когнітивні механізми та ефективність процесу прийняття рішень (ППР) студентами та викладачами.

Академічна свобода, що включає свободу дослідження, викладання та обміну думками, створює середовище, необхідне для зрілого ППР: доступ до множинних перспектив: в умовах відсутності цензури та ідеологічних обмежень студенти та дослідники стикаються з різноманітними теоріями, гіпотезами та критичними аргументами. Це дозволяє проводити всебічний аналіз проблеми перед ухваленням рішення – ключовий етап у будь-якому раціональному ППР; формування критичного мислення: можливість ставити під сумнів авторитети, існуючі парадигми та власні переконання є прямим наслідком академічної свободи. [2] Ця навичка є основою для оцінки ризиків, переваг та наслідків кожного з можливих рішень; етичне обґрунтування рішень: академічна свобода нерозривно пов'язана з академічною добчесністю та соціальною відповідальністю. Вона сприяє тому, що рішення приймаються не лише на основі ефективності, але й з урахуванням етичних норм та соціальних наслідків.

Таблиця 1. Вплив академічної свободи на етапи процесу прийняття рішень [3]

Етап ППР	Вплив академічної свободи	Результат для суб'єкта навчання
Ідентифікація проблеми	Свобода досліджувати "незручні" та маргінальні теми	Вміння бачити справжні, а не нав'язані проблеми
Збір інформації	Доступ до різноманітних джерел, альтернативних точок зору	Всебічне, багатокутне розуміння ситуації
Генерація альтернатив	Відсутність страхів за неконвенційні ідеї	Широкий спектр творчих варіантів рішення
Оцінка альтернатив	Розвинене критичне мислення, вміння вести дискусію	Об'єктивна оцінка ризиків, витрат і переваг
Вибір та реалізація	Інтелектуальна самовпевненість та відповідальність	Готовність відстоювати та впроваджувати обрані рішення

Кожен етап процесу прийняття рішень отримує якісно новий зміст в умовах академічної свободи. Студенти розвивають здатність не лише технічно правильно проходити ці етапи, а й робити це з глибоким розумінням контексту, критичним підходом та усвідомленою відповідальністю за наслідки своїх рішень.

Особистісна свобода студента – це можливість вибирати напрямки навчання, методи, темп та форму участі в освітньому процесі. Її вплив на ППР є фундаментальним: внутрішня мотивація: коли студент діє автономно, а не за зовнішнім наказом, у нього формується внутрішня мотивація (це призводить до більш глибокого занурення в проблему, посиленої праці та, як наслідок, до більш обґрунтованих і якісних рішень); розвиток саморегуляції: особистісна свобода вимагає від студента вміння керувати власним часом, ресурсами та навчальною діяльністю (ці навички саморегуляції безпосередньо переносяться на ППР: вміння визначати пріоритети, контролювати емоції та нести відповідальність за свій вибір); формування ідентичності: через свободу вибору студент не лико

засвоює знання, а й формує власну систему цінностей, переконань та професійну ідентичність (це дозволяє йому приймати рішення, які є аутентичними та узгоджуються з його особистісними і професійними орієнтирами) [4].

Найбільший ефект досягається, коли академічна та особистісна свободи взаємодіють, створюючи синергетичний ефект. Академічна свобода забезпечує простір та інструменти для мислення, а особистісна – внутрішній поштовх та відповідальність за його використання.

Однак сучасність ставить нові виклики перед цією синергією: технологічні ризики: впровадження ШІ, як обговорювалося в попередніх тестах, несе загрозу інтелектуальній автономії. [6] Надмірна довіра до алгоритмічних рекомендацій може підмінити власний аналіз та критичне мислення студента, девальвуючи як академічну, так і особистісну свободу; економічний тиск: комерціалізація освіти може обмежувати академічну свободу через орієнтацію на «ринкові» спеціальності, а особистісну – через фінансові обмеження у виборі траєкторії навчання.

Висновок. Академічна та особистісна свободи є не просто абстрактними цінностями, а прагматичними умовами для формування ефективного, обґрунтованого, відповідального та творчого процесу прийняття рішень. Вони трансформують студента з пасивного об'єкта навчання в активного суб'єкта, зданого самостійно аналізувати складні ситуації, генерувати інноваційні ідеї та нести за них відповідальність. Завдання сучасної освітньої інституції – захистити ці свободи від нових викликів, створивши середовище, де прийняття рішень ґрунтується на знаннях, критичному мисленні та особистісній автономії.

Список використаних джерел:

1. Scholars at Risk. (2025). Free to Think 2025: Report of the Academic Freedom Monitoring Project. <https://www.scholarsatrisk.org/resources/free-to-think-2025/>
2. Kinzelbach, K., Lindberg, S. I., & Lott, L. (2025). Academic Freedom Index – 2025 Update. FAU University Press. https://academic-freedom-index.net/research/Academic_Freedom_Index_Update_2025.pdf
3. Hao, Z. (2025). Institutional Autonomy in Relation to Academic Freedom, the Role of the Government and the Need for Higher Education as a Federation. *European Review*, 33(S1), 1-16. <https://doi.org/10.1017/S1062798725000146>
4. Cullen, S., & Oppenheimer, D. (2024). Choosing to learn: The importance of student autonomy in higher education. *Science Advances*, 10(29), eado6759. <https://doi.org/10.1126/sciadv.ado6759>
5. Aldosari, M. S., & Alsager, H. N. (2023). A step toward autonomy in education: probing into the effects of practicing self-assessment, resilience, and creativity in task supported language learning. *BMC Psychology*, 11, 434. <https://doi.org/10.1186/s40359-023-01478-8>
6. Заєць, С. В. (2025). Порівняльна динаміка індексу академічної свободи України та країн світу. *Вища освіта*, 2, 35-47. <https://science.iea.gov.ua/2025-2-35-47/>

7. Заєць, С. В. (2023). Академічна свобода в університетах України: стан та шляхи зміцнення. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: педагогіка, 1(2), 03. <https://doi.org/10.54929/pmtp-2023-1-02-03>

АФАНАСЬЄВ Владислав Валерійович

ДИВЕРГЕНТНЕ МИСЛЕННЯ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ У ВИМІРАХ ОСВІТОЛОГІЧНИХ СИСТЕМ

Дивергентність мислення, нелінійність інтелектуальної стратегії, здатність до творчості є одними з найважливіших професійних якостей, які нинішня освіта вимагає від майбутніх учителів.

Парадигма дивергенції та конвергенції мислення лежить в основі синтетичної складності творчого самовираження вчителя та його персональної стратегії саморозвитку як персони і фахівця. Синтетика інтегративного поєднання креативного процесу, результату творчої діяльності та особистості, що її відтворює є предметом філософії (дослідницький сегмент – креасофія), психології (дослідницький сегмент – креалогія), педагогіки (дослідницький сегмент – креагогіка).

Успіх у педагогічній діяльності можливий лише для тих учителів, які мають високий рівень креативності та реалізуються як творчі особистості[3]. Освітній процес постійно ставить перед педагогом ситуації, що потребують творчого підходу: активізація інтересу та залучення учнів до роботи, пошук відповідей на несподівані запитання, вирішення складних педагогічних завдань, які виникають у ході уроку, або нестандартне реагування на виклики. Здатність продукувати нові ідеї, відходити від традиційних схем мислення та оперативно вирішувати проблемні ситуації є сутністю креативності, що генерується дивергентністю мислення педагога.

Маркерами креативності вчителя О. Галіцан, В. Паламарюк називають: оригінальність ідей (незвичні способи розв'язання педагогічних задач, незвичні способи поведінки в ситуаціях педагогічної взаємодії); семантична, смислова та адаптивна гнучкість (опрацювання властивостей об'єктів та явищ педагогічної дійсності та з метою застосування їх в несподіваних умовах); швидкість та невимушеність у продукуванні педагогічних ідей, сензитивність до педагогічних проблеми та взаємодії[2].

На нашу думку, педагогічна креативність вчителя подеколи ототожнюється із так званою «педагогічною інтуїцією», що віддзеркалює здатність вчителя до одномоментного ухвалення педагогічного рішення, що засноване не на логічному та усвідомленому аналізі, а на передбаченні (осаянні, інсайті) подальшого розвитку подій та ситуацій, зазвичай – позасвідомому. Педагогічна інтуїція та педагогічна креативність мають спільне «джерело»

існування – внутрішня позиція педагога, базована на досвіді та педагогічні здібності, що іманентно притаманні вчителю, що сприймає педагогічну професію як спосіб життя та механізм саморозвитку.

Центральною ланкою творчого самовираження педагога, його креативності є дивергентне мислення. Воно зазвичай інтуїтивне, на відміну від логічного і послідовного конвергентного мислення, яке чітко структурує етапи вирішення проблеми. Дивергентне мислення спрямоване на пошук нових і нестандартних рішень, вихід за межі шаблонів, виявлення схожостей і відмінностей між об'єктами, формування кількох варіантів розв'язання та переосмислення усталених підходів. Воно тісно пов'язане з активністю пізнавальних процесів і високою чутливістю сенсорних відчуттів. На думку В. Фрицюк, здатність до конвергентного мислення відповідає рівню загального інтелекту, тоді як дивергентне мислення лежить в основі креативності як загальної творчої здібності, що поєднує операції перетворення та імплікації[1].

Дивергентність мислення найчастіше розуміється як когнітивна основа креативності, що, в свою чергу, спрямовує вчителя на педагогічну творчість та свободу у виборі методів та технологій навчання і виховання. Мислити дивергентним способом – мислити одночасно у багатьох напрямках, породжуючи безліч різновидів та способів розв'язання педагогічних задач.

Отже, дивергентне мислення це мислення альтернативне, алогічне, має опорою варіативність уявлення та фантазії, виступає засобом продукування нестандартних та оригінальних ідей, на відміну від мислення конвергентного, що вирізняється чіткою фіксованістю на причинно-наслідкових узаємозв'язках предметного та професійного світу[3]. Дивергентне мислення, по суті, ототожнюється із мисленням багатовекторним, найчастіше інтуїтивним, що протиставляється мисленню конвергентному та логічно-послідовному. Дивергентне мислення є креативним та латеральним, що активізує евристичні механізми, дозволяє реструктуризувати традиційні моделі діяльності, проєктуючи оригінальні та нестандартні.

Підсумовуючи можемо стверджувати, що сучасний вчитель має активізувати власні творчі та креативні інтенції, розвивати нелінійне дивергентне мислення, що забезпечить органіку виконання професійних завдань в умовах невизначеності та багатоманітності.

Список використаних джерел:

1. Frytsiuk V. Assessment of future teachers' preparedness for professional self-development. *Science and Education*, (10), 2016. pp189-194. RL:<https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/en/articles/2016-10-doc/2016-11>
2. Галіцян О. А., Паламарюк В. А. Аксіологія та акмеологія професійного становлення фахівців в контексті підвищення якості освіти. Збірник наукових праць за матеріалами VII Всеукраїнської науково-методичної

конференції «Забезпечення якості вищої освіти» (Одеса, 9-11 квітня 2025). Одеський національний технологічний університет. С.389-391.

3. Фурман А.В. Категорійна матриця віта культурної методології: від мисле вчинення до канону. *Психологія і суспільство*. Випуск №2 (88). 2023. С.6-29.

БАБАЧУК Юлія Михайлівна

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Формування креативного потенціалу особистості в сучасній системі освіти є одним із ключових завдань підготовки конкурентоспроможного фахівця. У контексті фізичного виховання цей процес набуває особливої актуальності, адже фізична культура є не лише засобом збереження здоров'я, а й потужним чинником розвитку індивідуальних здібностей, емоційно-вольової сфери, здатності до самовираження і творчого мислення.

Креативність у фізичному вихованні проявляється через здатність здобувачів вищої освіти до пошуку оригінальних способів виконання рухових завдань, удосконалення техніки вправ, створення власних фізкультурно-оздоровчих програм, участі в інноваційних формах занять — фітнес-квестах, тренінгах, спортивних проектах. Психолого-педагогічні умови формування креативного потенціалу передбачають створення освітнього середовища, орієнтованого на розвиток індивідуальності, самопізнання, позитивної мотивації до занять фізичною культурою і спортом.

Різноманітні аспекти професійної креативності, процеси її формування та шляхи активізації творчого потенціалу особистості є предметом досліджень як українських, так і зарубіжних учених (О. Антонова, О. Збарська, С. Тітаренко, Р. Стернберг, К. Роджерс, Дж. Гілфорд та ін.).

У психологічній енциклопедії поняття креативність трактується як показник творчої обдарованості та здатності до творчої діяльності, що проявляється в мисленні, спілкуванні та різних сферах діяльності, будучи відносно стабільною рисою особистості [3, с. 181].

О. Антонова стверджує, що не зважаючи на усю різноманітність визначень креативності (як здібності породжувати оригінальні ідеї; відмовлятися від стереотипних способів мислення; здібності до постановки гіпотез; до породження нових комбінацій тощо) її сумарна характеристика полягає в тому, що креативність – це здатність створювати щось нове, оригінальне [1].

До основних психолого-педагогічних умов формування креативного потенціалу, на думку С. Тітаренко, належать створення сприятливого освітнього середовища, стимулювання пізнавальної активності, використання інноваційних методів навчання, підтримка самостійності та ініціативності учнів. Дослідниця стверджує, що важливим аспектом є також формування позитивного емоційного клімату в навчальному процесі, що сприяє вільному вираженню думок та ідей [3].

На нашу думку, важливим чинником формування креативного потенціалу здобувачів вищої освіти у процесі фізичного виховання є створення цілеспрямованих психолого-педагогічних умов, які забезпечують розвиток творчої активності, уяви, самостійності та здатності до самовираження особистості у руховій діяльності. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від педагогічної підтримки, що сприяє ініціативності студентів, стимулює пошук оригінальних рішень і формує позитивну мотивацію до фізкультурно-спортивної діяльності. Нижче наведено основні умови, що забезпечують результативне формування креативного потенціалу здобувачів вищої освіти у сфері фізичного виховання:

1. Особистісно-орієнтований підхід, який передбачає урахування індивідуальних особливостей, інтересів і потреб студентів у процесі організації занять.
2. Створення мотиваційного простору, що базується на заохоченні ініціативи, самостійного вибору рухових завдань, саморефлексії результатів власної діяльності.
3. Використання інтерактивних і творчих методів навчання – методики проблемних ситуацій, творчих фізкультурних проєктів, колективних змагань із творчими елементами.
4. Підтримка позитивного емоційного фону занять, що забезпечує відкритість студентів до експериментування, подолання страху помилки й формування впевненості у власних силах.
5. Педагогічне партнерство між викладачем і студентом, яке передбачає діалогічну взаємодію, спільне планування діяльності, обмін ідеями та рефлексію.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури нами розроблено практичні рекомендації для розвитку креативного потенціалу здобувачів вищої освіти у процесі фізичного виховання:

1. Застосовуйте особистісно-орієнтований підхід, який передбачає урахування індивідуальних особливостей здобувачів вищої освіти, рівня їхніх фізичних можливостей, інтересів і мотивів до занять, а також підтримку самостійності у виборі рухових завдань, форм і темпу виконання вправ.
2. Створюйте сприятливе емоційно-мотиваційне середовище, формуючи позитивний психологічний клімат на заняттях, заснований на підтримці, довірі й взаємоповазі, а також використовуючи ситуації успіху для

підвищення віри студентів у власні можливості та готовності до творчих експериментів.

3. Інтегруйте творчі методи у процес фізичного виховання, впроваджуючи елементи ігрових, проектних і тренінгових технологій, зокрема створення студентами власних комплексів вправ або міні-програм тренувань, а також застосовуючи творчі завдання – імпровізаційні рухові комбінації, розробку «авторських» вправ, спортивні флешмоби та тематичні фізкультурно-спортивні проекти.

4. Залучайте студентів до самооцінки та рефлексії, організовуючи обговорення результатів занять, самоаналіз виконаних завдань і роздуми над власним розвитком та креативними знахідками, із використанням щоденників фізичного саморозвитку або онлайн-портфолію для фіксації індивідуальних досягнень.

5. Використовуйте сучасні інформаційно-комунікаційні технології, залучаючи мобільні додатки для фітнесу, відеоаналізу рухів і створення інтерактивних тренувальних програм, а також стимулюючи студентів до створення коротких відео чи презентацій, у яких вони презентують власні творчі рухові ідеї.

6. Розвивайте педагогічне партнерство та командну взаємодію, формуючи у студентів уміння спільного планування, взаємопідтримки й взаємонавчання у групових формах роботи, при цьому викладач має виступати фасилітатором — організатором творчої взаємодії та партнерського спілкування, а не лише контролером освітнього процесу.

7. Сприяйте розвитку креативного мислення через міждисциплінарність, поєднуючи фізичне виховання з елементами мистецтва, музики, психології та педагогіки, що сприяє розширенню асоціативного мислення, уяви та творчого потенціалу здобувачів вищої освіти.

8. Системно підтримуйте інноваційну діяльність у фізкультурному просторі ЗВО, організовуючи конкурси, фестивалі та креативні дні здоров'я, під час яких здобувачі освіти можуть демонструвати власні інноваційні підходи до фізичного самовдосконалення.

Отже, ефективне формування креативного потенціалу студентів у фізичному вихованні забезпечується через психолого-педагогічну підтримку, творчі методи, мотивацію, рефлексію та командну взаємодію.

Підводячи підсумок, можемо констатувати, що формування креативного потенціалу здобувачів вищої освіти у процесі фізичного виховання можливе за умови впровадження особистісно-орієнтованого, мотиваційно-ціннісного та інноваційного підходів до організації занять. Ефективність цього процесу забезпечується психолого-педагогічним супроводом, спрямованим на розвиток самостійності, творчої активності та позитивного ставлення до фізичної культури та спорту. Перспективним напрямом подальших досліджень є

розроблення моделей креативно-орієнтованого освітнього середовища у сфері фізичного виховання студентської молоді.

Список використаних джерел:

1. Антонова О.Є. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки. Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі: монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ім. І. Франка, 2012. С. 14–41.
2. Психологічна енциклопедія / автор-упоряд. О. Степанов. Київ : «Академвидав», 2006. 424 с.
3. Тітаренко С. А. Психолого-педагогічні умови формування креативного потенціалу особистості. *Розвиток креативності як ресурсу інноваційного потенціалу особистості: психолого-педагогічні аспекти* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю (07 квітня 2025 р.). Одеса : Університет Ушинського, 2025. С.417-420.

**БОГАЧ Ілона Віталіївна,
СЛОБОДЯН Р. В**

ІІІ ЯК КАТАЛІЗАТОР РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ ШЛЯХОМ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОСТАВЛЕНИХ ЗАДАЧ

У сучасній освіті дедалі більше уваги приділяється розвитку креативного мислення здобувачів вищої освіти аби знаходити нестандартні рішення, аналізувати проблеми з різних сторін, обирати оптимальні підходи та адаптуватися до нових викликів сьогодення [1, 2]. Тому, невпинно зростає інтерес до використання технологій Штучного Інтелекту (далі – ШІ), що давно перестали бути лише інструментами автоматизації рутинних завдань [3, 4].

Сучасні ШІ-інструменти здатні аналізувати текстові формулювання, розпізнавати неповні або нечіткі задачі, пропонувати їх уточнення, а також перетворювати їх для стимулювання творчого мислення під час виконання [5]. Саме ці властивості дозволяють розглядати ШІ як каталізатор розвитку креативності під час виконання навчальних завдань.

Однією з ключових проблем освітнього процесу є те, що задачі часто формулюються у чорновому вигляді – швидко, інколи без чіткої структури чи повноти [6]. Нестача деталей ускладнює розв’язання, призводить до неправильних висновків або змушує повертатися до постановки задачі повторно. Системи ШІ можуть відігравати роль інтелектуального помічника, що аналізує чорновий варіант задачі та виявляє пропущені умови, а також частини, що потребують виокремлення або уточнення [7, 8].

У той самий час, можливості ШІ значно ширші за звичайне уточнення. Важливою є здатність ШІ-інструментів трансформувати уточнену задачу так,

щоб її виконання сприяло розвитку креативного мислення шляхом зміни контексту, створення варіативних умов, додавання незвичних або суперечливих ситуацій, формування альтернативних розв'язків, тощо, котрі б спонукали виконавців до пошуку нових рішень [9]. Наприклад, ІШ може запропонувати розглянути задачу у різних середовищах, або об'єднати дві прості задачі в одну, складнішу, котра б вимагала знань з різних дисциплін [10, 11]. Такий підхід допомагає виконавцям вийти за межі стандартних шаблонів та побудувати більш гнучке мислення [12].

Для систематизації використання ІШ для розвитку креативного мислення, розглянемо цей процес як послідовність взаємопов'язаних етапів, а саме:

1. Формування чорнового варіанта задачі – формулювання чорнового варіанту задачі – потенційно неповного, нечіткого або з зайвими умовами. Метою цього етапу є опис проблеми.

2. Аналіз задачі за допомогою інструментів ІШ – обробка задачі для виявлення неузгодженостей, відсутніх деталей, логічних розривів, тощо.

3. Трансформація задачі для стимулювання креативного мислення – на цьому етапі ІШ створює альтернативні варіанти задачі шляхом зміни контексту, ускладнення або спрощення умови, додавання обмежень (чи навпаки), пропонує інверсії або моделювання умов «що буде, якщо...» аби змусити виконавця розглянути проблему «під новим кутом».

4. Виконання трансформованого варіанту задачі – виконавець працює з оновленими або альтернативними формулюваннями, аналізує, порівнює і знаходить різні шляхи розв'язання, що є ключовим фактором формування здатності до творчої оцінки ситуації та гнучкого мислення.

5. Ретроперспективний аналіз та узагальнення результату – після виконання завдання студентом, за допомогою ІШ, викладач може проаналізувати, як зміни задачі вплинули на хід мислення, які нові підходи були використані, тощо.

На рисунку 1 зображено кроки запропонованого підходу для більшої наочності.

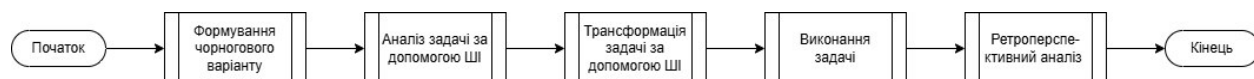

Рисунок 1 – Кроки запропонованого піходу використання ІШ для розвитку креативного мислення

Такий поетапний підхід дозволяє створити середовище, у якому ІШ не просто допомагає виконати завдання, а й активно бере участь у розвитку мислення виконавців. ІШ стає партнером у навчальному процесі як для викладачів, так і для студентів – інструмент пропонує нові ідеї, ставить уточнювальні запитання, допомагає знайти помилки та формує альтернативні погляди.

Таким чином, використання ШІ для аналізу та трансформації навчальних завдань створює новий формат навчання, у якому студент не просто повторює матеріал, а активно взаємодіє зі змістом задачі. Такий підхід сприяє формуванню креативного мислення, більш глибокому розумінню предмету та здатності адаптуватися до нестандартних ситуацій. Це важлива умова підготовки майбутніх фахівців, які мають працювати в умовах цифрового суспільства та взаємодіяти з інтелектуальними технологіями.

Список використаних джерел:

1. Вовчаста, Наталія & Байрамова, Олена & Чорна, Ганна. (2022). Розвиток навичок креативного мислення у здобувачів вищої освіти. *Ukrainian Educational Journal*. 87-97. 10.32405/2411-1317-2022-1-87-97.
2. Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2022. Спецвипуск. С. 32–37 *Visnyk of the Lviv University. Series Psychological sciences. Special issue*. Р. 32–37
3. ШІ для вчителя – секретар чи конкурент: прогнози експертів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvitoria.media/experience/shi-dlya-vchytelya-sekretar-chy-konkurent-prognozy-ekspertiv/>
4. Марина Шевченко. Освітні тренди: як учні навчаються в цифрову епоху. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvitoria.media/experience/osvitni-trendy-2025-yak-uchni-navchayutsya-v-tsyfrovu-epohu/>
5. Хто використовує ШІ в освіті та як це змінює навчання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hub.kyivstar.ua/articles/hto-vikoristovuye-sh-i-v-osviti-ta-yak-cze-zminyuye-navchannya>
6. Освіта нового покоління: ТОП-5 можливостей ШІ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/post/osvita-novogo-pokolinnya-top-5-mozhливostey-shi>
7. How To Make AI Ask The Questions (Before It Answers). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://medium.com/@airabbitX/how-to-make-your-ai-ask-the-right-questions-before-it-answers-a850416f4b6e>
8. Task Clarification. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://docsbot.ai/prompts/business/task-clarification-5>
9. Вчитель керує, ШІ генерує: 10 блискучих ідей для ШІ на уроках. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvitoria.media/experience/vchytel-keruye-shi-generuye-10-blyskuchykh-idej-dlya-shi-na-urokah/>
10. Holzner, N., Maier, S., & Feuerriegel, S. (2025). Generative AI and Creativity: A Systematic Literature Review and Meta-Analysis. *arXiv preprint arXiv:2505.17241*. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://arxiv.org/abs/2505.17241>
11. Asgar, D. (2025). Analysing the Effectiveness of Different AI-Based Tutoring Systems and their Impact on Education across Global Contexts: A Literature Review. *North Hills Student Journal of Science*, ..._. [Електронний ресурс] Режим

доступу: <https://nhsjs.com/2025/analysing-the-effectiveness-of-different-ai-based-tutoring-systems-andtheir-impact-on-education-across-global-contexts-a-literature-review/>

12. Létourneau, A. et al. (2025). A systematic review of AI-driven intelligent tutoring systems in K-12 education. *npj Science of Learning*, 10, 1-14. DOI:10.1038/s41539-025-00320-7

БОРКО Тетяна Миколаївна

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

В умовах модернізації освітньої системи, яка характеризується посиленням інформатизації та впровадженням активних форм навчання (проектна робота, групові дослідження), пріоритетним стає розвиток творчого потенціалу здобувачів вищої освіти. Ця потреба зумовлює необхідність перегляду освітніх стратегій: акцент зміщується з трансляції готових знань на стимулювання нестандартного мислення, креативності та професійної компетентності. Це положення є особливо значущим для підготовки психологів, чия практика охоплює широкий спектр надскладних завдань. Отже, вивчення креативності майбутніх психологів є вкрай актуальним питанням у сучасній науковій літературі.

Введення поняття «креативність» (від лат. *creatio* – створення) до наукового дискурсу пов'язують з ім'ям британського психолога Д. Сімпсона (20-ті роки XX століття). Проте змістовне наповнення цього терміна не є достатньо визначеним через відсутність консенсусу щодо його трактування. Свідченням цього є наявність у психологічній науці близько сотні різноманітних дефініцій креативності [6].

Впровадження та популяризація терміна «креативність» у психолого-педагогічній галузі пов'язані з роботами Дж. Гілфорда у другій половині XX століття. У Західних країнах це поняття швидко інтегрувалося в науковий обіг. Натомість в Україні, на початку 2000-х років, воно зіткнулося з певним опором через наявність вітчизняних аналогів («творчість», «творчі здібності»). Тим не менш, на сучасному етапі термін «креативність» повноцінно функціонує як у науковій, так і в побутовій термінології.

Встановлено, що поняття «креативність» має полісемантичний характер і по-різному інтерпретується в межах різних наукових дисциплін. Це актуалізує необхідність його багаторівневого методологічного аналізу, що охоплює філософський, загальнонауковий та педагогічний рівні. Слід зазначити, що значна частина науковців вважає поняття «креативність» спорідненим із категоріями «творчі здібності» та «творчість».

В сучасному суспільстві професійні цінності відіграють ключову роль у формуванні життєвих та професійних рішень особистості. На сьогоднішній день актуальною дослідницькою проблемою є визначення ієрархії та специфіки професійних цінностей майбутнього психолога. Застосування компетентнісного підходу дозволяє виокремити фундаментальні ціннісні орієнтири, які є визначальними для ефективної професійної діяльності цього фахівця.

Серед науковців у галузі педагогіки домінує консенсус, що креативність слід визначати через призму здатності особистості до творчої реалізації [1].

Частина науковців підходять до типізації креативності, розмежовуючи її відповідно до різних галузей знань та людської діяльності. Зазвичай виділяють інтелектуальний, художній та підприємницький види. Підприємницька креативність відображає потребу в інноваціях, впровадженні нових напрямів та створенні організаційних структур. Разом із цим, у науковій літературі поширений поділ креативності на макро- (великий) та мікрорівень (малий), де перший стосується суспільно значущих досягнень, а другий — щоденної активності.

Значущого значення набуває комунікативна креативність, що реалізується в процесі налагодження взаємодії та співробітництва. Вона охоплює здатність залучати інших до творчого процесу, а також ефективно використовувати колективний творчий досвід. Додатково до комунікативної, в наукових джерелах ідентифікують когнітивну та особистісну креативність [5].

Фундаментальними складовими розвитку креативності є здатність до диференціації деталей за певними критеріями, що уможливорює подальше створення інноваційних рішень, а також внутрішня мотивація, адекватна самооцінка та високий рівень когнітивної і поведінкової гнучкості. Всі наведені якості є динамічними та можуть бути цілеспрямовано розвинені в ході освітнього процесу [7].

Я. Чаплак та І. Солійчук стверджують, що фах майбутніх психологів належить до категорії творчих професій. Це зумовлено тим, що професійна майстерність формується не тільки через здобуття знань у закладах вищої освіти, а й через розвиток специфічних особистісних якостей та здібностей. Креативність, яку визначають як здатність до конструктивного, нестандартного мислення та поведінки, є необхідною передумовою для ефективного професійного спілкування та вирішення фахових завдань. Діяльність психолога значною мірою спирається на інтуїцію, рефлексію, пошук новаторських підходів, ініціативу, високий інтелект та креативний потенціал [8].

У науковому дискурсі педагогіки та педагогічної психології активно застосовується термін «креативна педагогіка», яка позиціонується як окрема галузь знань і має тенденцію до самостійної інституціоналізації. Зацікавленість науковців цим феноменом пояснюється тим, що творчість є об'єктом вивчення низки наук: філософії, психології, педагогіки, а також теорії та методики навчання і виховання [2].

Погоджуємося з твердженням С. Дмитрової-Бурлаєнко, яка пов'язує диференціацію понять «творчість» та «креативність» із прискореним розвитком сучасного соціуму, що характеризується високою динамікою та непередбачуваністю соціальних процесів [4].

Попри поширену тенденцію до ототожнення понять «творчість» та «креативність» у науковому середовищі, доцільно їх диференціювати. Творчість визначається як особливий процес, спрямований на створення інноваційного продукту. Натомість креативність розглядається як індивідуальна передумова – здатність до конструктивного, оригінального мислення та поведінки, що передбачає усвідомлення й розвиток ідей, які знаходять своє втілення в конкретних продуктах [3].

У межах актуальних наукових парадигм спостерігається тенденція до інтеграції або синкретичного використання термінів «креативність» та «творчість».

Підсумовуючи, варто зазначити, що серйозним завданням системи фахової підготовки майбутніх психологів є забезпечення умов для їхнього особистісного розвитку, культивування перманентної потреби в самовдосконаленні та актуалізації креативності. З огляду на результати аналізу сучасних досліджень і власний досвід, пропонуємо наступний алгоритм розвитку креативного мислення майбутніх фахівців:

1. Констатувальний етап. Здійснення підбору валідних та надійних методів і методик для визначення рівня розвитку креативного мислення майбутніх психологів. Реалізація констатуючого експерименту з подальшою інтерпретацією результатів.

2. Диференціація учасників дослідження. Відповідно до отриманих даних констатуючого експерименту, провести стратифікацію (об'єднання) психологів у міні-групи за критерієм рівня розвитку креативного мислення.

3. Проєктування тренінгового курсу. Розробка модульної тренінгової програми, зміст якої корелює зі специфікою сформованих підгруп та спрямований на досягнення визначених цілей і завдань розвитку креативного мислення.

4. Апробація тренінгового курсу. Проведення серії тренінгових занять згідно з розробленою програмою в диференційованих підгрупах.

5. Створення креативного освітнього середовища. Забезпечення постійної підтримки творчої мотивації психологів через різноманітні форми роботи: заохочення вільного висловлювання гіпотез, організація творчих майстерень, проведення науково-методичних заходів (семінари, конференції), що стимулюють прояви креативності як в аудиторний, так і в позааудиторний час.

6. Моніторинг та аналіз прогресу. Систематичне відстеження результатів роботи творчих груп, а також виявлення поточних потреб майбутніх психологів шляхом спостереження, тестування та анкетування.

7. Формування ініціативної групи. Створення робочої групи з числа психологів-учасників та керівників для координації подальшого вирішення завдань розвитку креативного мислення.

Розробка тренінгу креативності передбачає дотримання низки основоположних принципів: симуляція ситуацій новизни та невизначеності, забезпечення ігрового характеру взаємодії, надання виключно позитивного зворотного зв'язку, повна відмова від оціночної критики змісту роботи, дотримання балансу між інтуїтивним і критичним мисленням, а також вибудовування релевантних паралелей між теоретичним матеріалом та емпіричним (життєвим) досвідом учасників.

Провідною метою тренінгу є актуалізація потенціалу особистісної креативності через моделювання ситуацій вирішення проблем, розвиток вербальних та невербальних її проявів. Акцент робиться на розвитку творчого мислення, що передбачає усвідомлення та подолання внутрішніх і зовнішніх бар'єрів. Кінцевим результатом є формування навичок управління творчим процесом та розуміння чинників креативного середовища. Використання спеціальних методик забезпечує диференційований підхід до розвитку окремих компонентів креативності у майбутніх психологів.

Список використаних джерел:

1. Антонова, О. Є., Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки. Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі: монографія. Житомир, 2012. С. 18.

2. Дідик Н. М., Руденок А. І., Логвіна О. А. Креативність у професійному становленні: розвиток та підтримка творчих потенціалів майбутніх фахівців. *Слобожанський науковий вісник*. Серія Психологія, випуск 1, 2024. С. 38-42.

3. Діяльнісні засади підготовки майбутніх компетентних фахівців в умовах сучасних викликів: монографія / За ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2024. 366 с.

4. Дмитрова-Бурлаєнко С. Д. Дефініції понять «творчість» та «креативність» у сучасному науковому дискурсі. *Педагогічні науки*. [online], 135(17), 2017. С. 83. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/24191/1/DIMITROVA_BURLAYENKO%20S.%20D.pdf (дата звернення: 20.11.2025).

5. Мей, Р. Мужність творити: нарис психології творчості. Львів: Ініціатива, 2001. С. 75-76.

6. Ребрій, О. В., Сучасні концепції творчості у перекладі: монографія. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2012. С. 375.

7. Сурмяк, Ю. Р., Кудрик Л. Г. Розвиток креативності учнів у навчально-виховному процесі. ред. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ, вип. 1, 2017. С. 106-115.

8. Чаплак Я. Самовизначення майбутніх практичних психологів в професійній діяльності / Я. Чаплак, І. Солійчук // Соціалізація особистості і

суспільні трансформації: механізми взаємовпливу та вияви : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. ["Соціалізація особистості і суспільні трансформації: механізми взаємовпливу та вияви"], (Чернівці, 14-15 трав. 2009 р.) / М-во освіти і науки України, Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. Чернівці : Книга XXI, 2009. С. 348-351.

БУДЯЧЕНКО Ольга Миколаївна

ВИКОРИСТАННЯ КРЕАТИВНИХ МЕТОДІВ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ВІКОВОЇ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Новітні тенденції розвитку освітньої парадигми, зумовлені трансформацією соціокультурного середовища та зростанням ролі інноваційних технологій у навчальному процесі, актуалізують необхідність перегляду традиційних дидактичних підходів до викладання психологічних дисциплін, зокрема вікової та педагогічної психології. У таких умовах креативні методи навчання набувають статусу ефективного інструментарію, спрямованого на формування в здобувачів освіти не лише теоретико-методологічної компетентності, але й здатності до самостійного генерування смислів, інтерпретації закономірностей психічного розвитку та конструювання власних освітніх стратегій.

Варто зауважити, що у сфері педагогічної психології проведено чимало досліджень які засвідчують, що залучення творчих моделей навчальної взаємодії забезпечує інтенсифікацію когнітивної активності студентів, підвищення рівня внутрішньої мотивації та розвиток рефлексивно-аналітичних умінь, що узгоджується з положеннями теорії самодетермінації та конструктивістської освітньої парадигми, докладно описаної D. Kaplan [1, с. 142] та розвинутої у працях N. Asadi [2, с. 170].

У контексті вивчення вікової психології креативні методи виконують подвійне функціональне навантаження: по-перше, вони сприяють глибшому засвоєнню закономірностей психічного розвитку в онтогенезі, а по-друге – створюють умови для моделювання ситуацій, що репрезентують ключові вікові кризи, перехідні періоди та специфіку міжособистісної взаємодії у різних вікових групах. Використання таких прийомів, як проблемно-орієнтовані кейси, рольові симуляції, дизайн-сесії та мультимедійні реконструкції етапів розвитку, дозволяє студентам не лише інтеріоризувати теоретичні положення, але й набувати навичок аналітичного прогнозування, що є необхідним для майбутньої професійної діяльності психолога чи педагога. Наукові висновки щодо ефективності творчих форм взаємодії у вищій школі ґрунтовно репрезентовані в дослідженні K. Ismayilova [3, с. 131].

У педагогічній психології креативні методи сприяють формуванню у здобувачів освіти розуміння психологічних механізмів навчання та виховання, зокрема когнітивних стилів, мотиваційних патернів, особливостей педагогічної взаємодії та управління освітнім середовищем. До того ж, застосування творчо орієнтованих педагогічних стратегій тісно корелює з розвитком педагогічної рефлексії, гнучкістю професійного мислення та здатністю до адаптивного прийняття рішень у складних педагогічних ситуаціях. Зокрема, у роботах X. Zhang та J. Chi обґрунтовується значення довіри й педагогічного уповноваження як чинників підвищення креативного залучення студентів [4, с. 47].

Залучення креативних форм організації навчання демонструє зростання значущості технологічного компонента освітнього процесу. У цьому контексті модель TPACK (Technology, Pedagogy, Content Knowledge) слугує теоретичною основою інтеграції цифрових платформ, мультимедійних симуляцій та інтерактивних інструментів у викладання психологічних дисциплін. Окреслені технології сприяють підвищенню рівня когнітивної залученості студентів, розширюють можливості репрезентації психологічних процесів та оптимізують структуру навчальної взаємодії. При цьому, аналіз практичних аспектів інтеграції освітніх технологій та психологічних підходів подано у дослідженні Z. Zheng [5, с. 149], у якому підкреслено значення цифрових симуляцій як інструменту формування професійної компетентності.

У рамках викладання вікової та педагогічної психології цифрові симуляції можуть бути використані для моделювання поведінкових патернів дітей різного віку, аналізу мотиваційних ситуацій, відтворення педагогічних дилем чи контекстів міжособистісної взаємодії.

Узагальнена характеристика основних креативних методів, застосовуваних у викладанні вікової та педагогічної психології, подана в **табл. 1**.

Таблиця 1

Основні креативні методи у викладанні вікової та педагогічної психології*

Метод	Теоретико-методологічне підґрунтя	Педагогічна результативність	Науково-практичний потенціал	Оцінка обмежень
Проектно-дослідницький метод	Конструктивізм; теорія діяльності; соціокультурний підхід	Формування аналітичних та дослідницьких навичок; розвиток колаборації	Можливість глибинного моделювання вікових та педагогічних ситуацій	Висока трудомісткість; потреба в координації роботи студентів
Рольові та симуляційні методи	Соціальна психологія; теорія ролей; психологія розвитку	Розвиток емпатії, рефлексії, розуміння вікових криз та	Створення реалістичних моделей поведінкових сценаріїв	Емоційне навантаження; потреба в чіткому сценарії

		педагогічних дилем		
Дизайн- мислення	Психологія творчості; інноваційні освітні моделі	Генерація педагогічних рішень; розвиток креативності та проблемного мислення	Розробка інноваційних освітніх продуктів і стратегій	Потребує високої підготовки викладача
Гейміфікація та цифрові симуляції	Технологічна педагогіка; когнітивна психологія	Підвищення мотивації; активізація пізнавальної діяльності	Моделювання складних освітньо- психологічних процесів	Необхідність технічного забезпечення
Мультимедійна творчість	Медіапсихологія; педагогіка візуалізації	Розвиток комунікативних та презентаційних компетентностей	Інтеграція психологічних знань у цифрові формати	Високі вимоги до ІКТ- компетентностей

**Джерело: складено автором на основі [5, с. 150-151]*

Водночас імплементація креативних методів у викладання психологічних дисциплін потребує врахування низки методологічних та організаційних чинників. Серед провідних варто виокремити наступні (рис. 1).

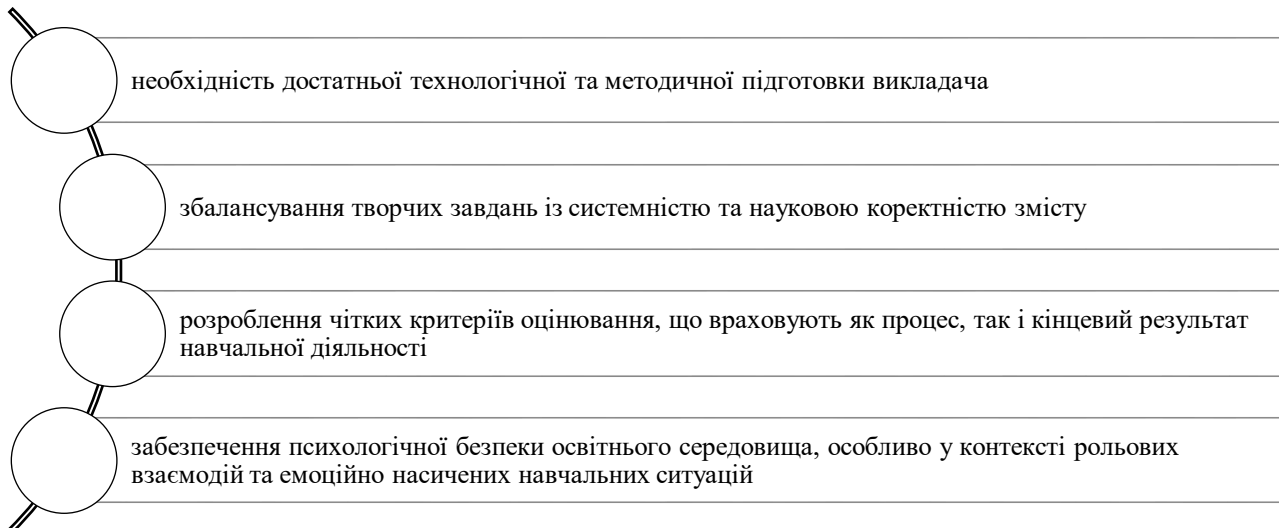

Рис. 1. Організаційні чинники імплементації креативних методів у викладання психологічних дисциплін*

**Джерело: складено автором самостійно*

Таким чином, креативні методи виступають не лише як дидактичні технології, а як концептуальна основа модернізації психологічної освіти, що відповідає сучасним вимогам розвитку інтелектуального потенціалу, критичного

мислення та професійної мобільності майбутніх фахівців. Їх застосування забезпечує високий рівень навчальної автономії, формує здатність студентів до побудови власної освітньої траєкторії та сприяє інтеграції теоретичних знань із практичною діяльністю.

Список використаних джерел:

1. Kaplan D. Creativity in Education: Teaching for Creativity Development. *Psychology*, 10, 140–147, 2019. URL: <https://www.scirp.org/journal/paperinformation?paperid=90370>
2. Asadi N. Z. Innovative Pedagogies: The Impact of Educational Psychology on Teaching Methods. *KMAN Counseling & Psychology Nexus*, 1(1), 167–178, 2023. URL: <https://journals.kmanpub.com/index.php/psychnexus/article/view/3693>
3. Ismayilova K. Teaching Creatively in Higher Education: The Roles of Personal Attributes and Environment. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 2023. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00313831.2022.2042732>
4. Zhang X., Chi J. Enhancing Creative Process Engagement in University Students: The Mediating Role of Trust and Empowerment. *BMC Psychology*, 13, 45, 2025. URL: <https://bmcp psychology.biomedcentral.com/articles/10.1186/s40359-025-02382-z>
5. Zheng Z. Research on the Application of Educational Psychology in Teaching. *Applied & Educational Psychology*, 5, 145–152, 2024. URL: <https://clausiuspress.com/article/13645.html>

**ВДОВИЧЕНКО Олександр Петрович,
КУДРА О.О.**

**ЕВОЛЮЦІЯ МИСЛЕННЯ: АНАЛІЗ ПІДХОДІВ СУЧАСНИХ
УКРАЇНСЬКИХ ОСВІТНІХ СПІЛЬНОТ**

Прагнення зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки, уміння працювати з фактами та розвиток критичного й творчого мислення - це ті чинники, які суттєво впливають на інтелектуальну еволюцію як окремої людини, так і суспільства в цілому. Актуальність цих компетентностей сьогодні лише зростає, особливо серед людей, які проявляють активну життєву позицію.

На нашу думку, серед провідних українських освітніх платформ, що системно досліджують і впроваджують сучасні підходи до розвитку мислення, варто виокремити наступні: «Українська інтегральна спільнота» - <https://www.uintegral.org/about>, «Advanter Group» - <https://advanter.ua/eng>, Києво-Могилянська бізнес школа (kmbs) - <https://kmbs.ua/ua> та інші організації, що працюють у цьому напрямі.

- У сучасному дискурсі все частіше зустрічається поняття «еволюція мислення», що являється основним у освітньому процесі «Української

інтегральної спільноти», натхненником якої є Валерій Пекар. Інтегральний підхід проявляє свою ефективність на всіх рівнях - від індивідуального розвитку людини до трансформації організацій та масштабних суспільних процесів.

- Лідер «Advanter Group» Андрій Длігач підкреслює, що критичне мислення стає однією з ключових компетентностей майбутнього. Його підхід базується на концепції трьох фундаментальних моделей, які визначають формування і розвиток критичного або рефлексивного способу мислення.
- Команда Києво-Могилянської бізнес школи на чолі з Олександром Савруком наголошує на важливості володіння різними типами мислення, що забезпечують гнучкість, здатність діяти в різних контекстах та ефективно розв'язувати складні завдання.

Уміння аналізувати інформацію та критично її осмислювати сьогодні є одними з найцінніших навичок. Таким чином, наш аналіз охоплює не лише ключові концепції та методи трьох проактивних спільнот України, а й можливі наслідки їхнього впливу на сучасний розвиток суспільства. Тож розглянемо більш детально виокремлені нами активно функціонуючі спільноти, які інтегрують в собі як освітні так і бізнесові напрями.

Візія «Української інтегральної спільноти» полягає в переконанні, що людський розвиток є ключем до розв'язання найскладніших глобальних проблем. Їхній основний освітній продукт - Школа нового мислення, яка працює в різних містах України: у Львові, Києві, а найближчим часом планується відкриття програми і в Дніпрі. У період із 2021 по 2025 роки десять навчальних груп успішно пройшли програму, що передбачала 63 години інтенсивної роботи протягом двох місяців у супроводі 18 викладачів. Унікальна команда менторів та ретельно сформовані навчальні групи створюють середовище, яке стає живильним ґрунтом для розкриття виняткового потенціалу кожного учасника та кожної учасниці. Основою положеною у школі є Інтегральна теорія. Її зміст може варіюватися залежно від контексту, однак найчастіше йдеться про інтегральний підхід - цілісне сприйняття людини, суспільства й наукового знання. Для глибшого розуміння мотивів та моделей поведінки людини викладачі школи звертаються до поняття парадигм мислення, класифікують їх за домінуючими цінностями та позначають певними кольорами. Така класифікація відома як інтегральна динаміка або спіральна динаміка. Спіральна динаміка розглядається як модель розвитку людини, спільнот та організацій. Вона стверджує, що людська свідомість є гнучкою, здатною до постійної адаптації, а кожен новий рівень розвитку інтегрує попередні й дозволяє ефективніше відповідати на нові виклики. Теорія ґрунтується на дослідженнях Клера Грейвза, а її подальший розвиток здійснили Дон Бек та Кріс Кован. Додатковою цінністю цієї моделі є

те, що вона не лише описує етапи еволюції мислення, а й пропонує механізми для його свідомої зміни. Завдяки цьому інтегральний підхід стає практичним інструментом як для особистого розвитку, так і для організаційних трансформацій українців завдяки Валерію Пекарю. Учасники школи вчаться визначати власну домінуючу парадигму, усвідомлювати її обмеження та свідомо переходити на ширші рівні сприйняття.

Розширюючи концепцію трьох фундаментальних моделей, на яку у своїх просвітницьких виступах посилається Андрій Длігач, можна простежити механізми формування критичного мислення. Перша модель - «логічна» або «наукова» - ґрунтується на аналізі, пошуку доказів та екстраполяції. Друга модель - «майстерність» або «крафт» - спирається на досвід, напрацьовані практики та минулі події. Третя модель - «мистецтво» або «арт» - є візійною, притаманною креативним і натхненним особистостям. Єдиний шлях до справжньої ефективності, згідно даної теорії, полягає у здатності виходити за межі власної моделі мислення, завдяки рефлексії та розумінню альтернативних способів бачення світу. Здатність до рефлексії дає можливість формувати ширшу перспективу та відкривати нові горизонти майбутнього. Взаємодія між різними моделями мислення не лише збагачує індивіда, а й сприяє появі рішень, які інакше залишилися б непоміченими.

Києво-Могилянська бізнес школа взяла на себе відповідальність впливати на розвиток через навчання лідерів спільнот та бізнесів. Заснована школа у 1999 року при Києво-Могилянській академії, одному з найстаріших університетів Європи з 400-річною історією. KMBS сформувала власну освітню філософію, яка полягає в підготовці лідерів, здатних створювати трансформації у різних сферах — від бізнесу до суспільних інституцій. Школа наголошує на поєднанні стратегічного, критичного та системного мислення, вважаючи, що сучасний управлінець має не лише володіти інструментами, а й вміти бачити ширшу картину та формувати візійні рішення. Основою освітнього підходу kmbs є ідея питального мислення: перед тим, як шукати способи дії, необхідно зрозуміти сенс і мету. Така логіка дозволяє студентам по-іншому осмислювати складні системи, аналізувати контексти й створювати власні концептуальні рамки. Школа працює в режимі інтенсивного інтерактивного навчання, поєднуючи роботу з кейсами, групові проєкти, стратегічні сесії, навчальні поїздки та глибоку індивідуальну рефлексію. Одним із центральних освітніх напрямів є Школа стратегічного архітектора - програма, орієнтована на лідерів, які прагнуть впливати на розвиток організацій, міст і державних інституцій. Тут досліджуються підходи до проєктування складних систем, розвиток екосистем, стратегічної архітектури та майбутньомислення. Ще одним важливим навчальним осередком є програма стратегічного лідерства у секторі безпеки і оборони, спрямована на керівників, які працюють у сфері національної та міжнародної безпеки. У ній розвиваються компетенції стратегічного аналізу, ухвалення рішень у багатовимірних контекстах та розбудови сучасних

безпекових систем. Викладацька команда kmbs складається з українських і міжнародних експертів, що поєднують академічний досвід із практичною діяльністю у сфері менеджменту, лідерства, економіки та державного управління. Однією з ключових фігур школи є Олександр Саврук, декан kmbs, який формує ідейну рамку розвитку школи та підкреслює важливість мисленнєвої гнучкості, здатності працювати з неоднозначністю та бачити системні взаємозв'язки. Завдяки такому поєднанню теорії, практики й стратегічної культури мислення Києво-Могилянська бізнес школа створює інтелектуальне середовище, яке сприяє появі лідерів нового типу - тих, хто здатен мислити масштабно, діяти відповідально й формувати майбутні сценарії розвитку суспільства.

На завершення дослідження теми еволюції мислення в Україні, нами було проведено інтерв'ювання менеджменту однієї української компанії, керівники якої пройшли навчання на всіх трьох розглянутих освітніх платформах - у «Українській інтегральній спільноті», «Advanter Group» та Києво-Могилянській бізнес школі. З етичних міркувань назву компанії та сферу її діяльності не розголошуємо, проте результати їхнього досвіду виявилися цінними для підсумкових висновків.

За словами респондентів, поєднання трьох освітніх підходів дало змогу сформувати якісно інший стиль управління та мислення в команді. Інтегральний підхід допоміг глибше зрозуміти цінності людей і внутрішню динаміку організації, що позитивно вплинуло на взаємодію між підрозділами. Моделі критичного мислення, запропоновані командою «Advanter Group», стали основою для нових управлінських практик під час ухвалення рішень і вирішення нестандартних завдань. Програми kmbs сприяли розвитку стратегічного бачення, здатності працювати з багатовимірними контекстами та проектувати зміни на рівні всієї організації. Менеджмент компанії відзначає, що після проходження навчальних програм відбулися помітні зрушення як у роботі окремих відділів, так і у власному професійному розвитку. Працівники стали ініціативнішими, відповідальнішими та більш відкритими до складних викликів. Керівники ж отримали змогу по-іншому дивитися на стратегічні питання, глибше аналізувати причини проблем та активніше залучати команду до процесу формування рішень. У підсумку інтеграція підходів трьох освітніх спільнот сприяла появі більш зрілої управлінської культури, у якій цілісне мислення, критичний аналіз і стратегічна гнучкість стали ключовими елементами повсякденної роботи. Досвід цієї компанії підтверджує практичну цінність сучасних освітніх платформ та їхній реальний вплив на розвиток як окремих лідерів, так і організацій у цілому.

ВОЛОТОВСЬКА Наталія Володимирівна

КРЕАТИВНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЯК РЕСУРС ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ФАКТОР АКАДЕМІЧНОЇ УСПІШНОСТІ

У сучасних умовах швидких соціальних трансформацій і зростаючої конкуренції на ринку праці креативність студентів стає не лише бажаною якістю, а й ключовим елементом професійної готовності.

Креативне мислення формує здатність генерувати нові ідеї, критично оцінювати інформацію, знаходити нестандартні рішення – тобто проявляти ті компетентності, які є базовими для успішної пошуково-дослідницької діяльності у ЗВО. Однією з важливих тенденцій сучасної освіти є інтеграція елементів дослідницької роботи в навчальний процес. Саме креативність дозволяє студентам переходити від пасивного засвоєння матеріалу до активного самостійного пошуку, експериментування, побудови гіпотез та аналізу результатів. Вона стає стартовою платформою для розвитку логіко-аналітичного мислення, академічної дисциплінованості, відповідальності щодо дотримання доброчесності та застосування навичок тайм-менеджменту.

Пошуково-дослідницька діяльність, заснована на творчому підході, сприяє підвищенню академічної успішності. Це відбувається завдяки зростанню внутрішньої мотивації, адже студент відчуває причетність до створення нового; розвитку навичок самоосвіти, що дає змогу активніше опановувати складний матеріал; формуванню навичок планування часу, необхідних для поєднання навчання, проектування та особистого життя; накопиченню досвіду наукової творчості, що є важливим для подальших досліджень, написання реферативних досліджень, матеріалів для участі в науково-практичних конференціях та кваліфікаційних робіт.

Креативна студентська активність – це участь в наукових гуртках, дослідницьких проектах, хакатонах, творчих лабораторіях – формує особистість, здатну до інноваційної діяльності та високої конкурентоспроможності в майбутній професії. Саме студентські ініціативи, засновані на пошуку й експериментуванні, стають ефективним механізмом розвитку soft-skills, критичного мислення та емоційної стійкості.

Що стосується питання креативності, яке розвивають на базі Тернопільського національного медичного університету, то треба відмітити, що є дуже багато сфер, куди здобувачі вищої освіти залюбки вкладають свій вільний час. Зокрема, вже понад десятиліття ефективно функціонує Youtube-канал «Outlook», де студенти діляться новинами свого життя та розповідають цікаві факти спеціальностей, які їх могли би зацікавити у майбутньому, беручи інтерв'ю у викладачів. Ще одним важливим способом реалізувати творчу енергію є створення коротких відео для Tik-Tok мережі розважального,

рекламного та інформаційного характеру. Якщо взяти освітній процес на кафедрі фізіології, то одним із способів підвищити середній бал, є створення навчальних відео, які можуть демонструвати хід практичної роботи чи озвучити відеоряд слайдів до певної теми. Також студенти проявляють наукову креативність у проектуванні навчальних таблиць, що фізуюалізують фізіологічні механізми, які ними вивчаються на другому курсі навчання.

Особливу увагу варто звернути і на функціонування хору ТНМУ, який складається не лише зі студентів, а й із представників професорсько-викладацького складу університету. Спільні репетиції та виступи до визначних дат приносять не лише естетичне задоволення глядачам, а й підкреслюють ілею єднання поколінь та виявляють цілющий ефект арт-терапії. Це саме можна сказати і про високий рівень вистав, які готує гурток театрального мистецтва «Арт-драма» при ТНМУ.

Таким чином, креативність студентів може розглядатися як інтегральний фактор формування дослідницьких компетентностей, академічної успішності та особистісної зрілості. Розвиток креативного мислення має повинен стати одним із стратегічних напрямків освітнього процесу у ЗВО, орієнтованого на підготовку ініціативних, самостійних і мотивованих фахівців. Розвиток креативності мислення має стати одним із стратегічних напрямків освітнього процесу у ЗВО, орієнтованого на підготовку ініціативних, мотивованих фахівців. Саме підтримка студентських творчо-дослідницьких ініціатив, міждисциплінарних проєктів та арт-орієнтованих форм активно периятиме формуванню академічного середовища, у якому навчання перетворюється з формального обв'язку на процес усвідомленого зростання.

ГЕДІКОВА Наталя Пилипівна

ДОСВІД КУЛЬТУРИ АКАДЕМІЧНОЇ СВОБОДИ У ВИЩІЙ ОСВІТІ США

Ідея академічної свободи в США отримала своє обґрунтування у 1915 році в Декларації принципів академічної свободи та терміну перебування на посаді з моменту заснування Американської асоціації університетських професорів (AAUP), основною місією якою був захист академічної свободи. На основі Декларації у 1940 році AAUP спільно з Американською асоціацією коледжів та університетів сформулювали класичну концепцію академічної свободи і виклали в «Заяві про принципи академічної свободи та терміну служби».

Законодавство США, на відміну від України, не містить терміну «академічна свобода», проте формує юридичне підґрунтя цієї категорії, яке базуються на положеннях Першої поправки до Конституції США (First

Amendment, 1791), судових рішеннях Верховного Суду США, «Заяві про принципи академічної свободи та терміну служби» (1940 р.), професійних стандартів Американської асоціації університетських професорів (AAUP) тощо.

У США академічна свобода трактується як «свобода викладача або дослідника у вищій освіті досліджувати та обговорювати питання у своїй академічній галузі, а також викладати та публікувати результати без втручання адміністрації, опікунської ради, політичних діячів, донорів чи інших організацій» [1].

У фундаментальному документі «Заява про принципи академічної свободи та терміну служби» (1940 р.) академічна свобода означає самостійність і незалежність учасників освітнього процесу в навчанні, викладанні та наукових дослідженнях. Професорсько-викладацький склад має право вільно виражати свої погляди з предмета викладання під час виконання професійних обов'язків, при цьому зберігаючи повагу до університетських традицій і вимог закону [2].

Американське законодавство та нормативно-правові акти визначають право науковців і учасників освітнього процесу коледжів, інститутів і університетів на академічну свободу як гарантовану можливість на здійснення наукової і педагогічної діяльності, навчання та вираження поглядів без зовнішнього втручання і інституційної цензури, а також поширення результатів освітньо-наукової діяльності з дотриманням наукової і професійної етики.

Академічна свобода викладачів закладів вищої освіти США складається з наступних основних взаємопов'язаних елементів: викладання, дослідження, висловлення (внутрішньовузівське і позавузівське).

Зокрема, свобода викладання включає право викладачів вибирати матеріали, визначати підхід до предмета, вільно викладати і обговорювати питання в рамках своєї дисципліни, при цьому, вони повинні бути обмеженими у наданні інформації й висловлюванні свого бачення з питань, які не пов'язані з їхнім навчальним предметом. Але, «це не означає, що викладачі повинні уникати всіх суперечливих матеріалів. Доки матеріал стимулює дискусії та навчання, що стосується предмета, він захищається свободою в аудиторії» [1].

Свобода дослідження виражається в формі самостійного обираю напрямку, тематики, вільного вираження своїх думок і наукових поглядів, опублікуванні результатів такої роботи.

Що стосується позааудиторної свободи висловлювання викладача, вона регламентується Декларацією принципів академічної свободи та терміну перебування на посаді (2015 р.) і передбачає наступне: «Викладачі коледжів та університетів є громадянами, представниками наукової професії та посадовими особами навчального закладу. Коли вони говорять або пишуть як громадяни, вони повинні бути вільними від інституційної цензури чи дисципліни, але їхнє особливе становище в громаді накладає особливі зобов'язання. Як науковці та працівники освіти, вони повинні пам'ятати, що громадськість може судити про їхню професію та їхній заклад за їхніми висловлюваннями. Отже, вони завжди

повинні бути точними, виявляти належну стриманість, виявляти повагу до думок інших та докласти всіх зусиль, щоб показати, що вони не говорять від імені навчального закладу» [2]. У разі порушення викладачем цієї норми, адміністрація закладу освіти може висунути до нього звинувачення. Але тут треба зазначити, що академічна свобода як і індивідуальна свобода є правом особистості, громадянина країни і у таких випадках, відповідно до американського законодавства, «адміністрація повинна взяти на себе повну відповідальність, а Американська асоціація університетських професорів та Асоціація американських коледжів мають право провести розслідування» [2].

Здобувачі вищої освіти в США мають достатньо широку самостійність, що забезпечується академічною свободою. Вони мають право на вільний вибір дисципліни, які не входять до переліку обов'язкових, вільно розглядати та обговорювати всі питання, що їх цікавлять, висловлювати власні ідеї і позиції, обирати напрями і тематику наукових досліджень, приймати участь у дискусіях і академічному самоврядуванні тощо.

Усім учасникам освітнього процесу гарантується право на захист від дискримінації, цензури чи інших неправомірних обмежень у професійній і навчальній діяльності, утисків або неправомірних дисциплінарних стягнень за академічні переконання чи діяльність, для здобувачів захист від неналежного академічного оцінювання.

Академічна свобода та право викладачів на здійснення управлінських повноважень нерозривно пов'язані. Це проявляється в тому, що «академічна свобода також захищає право викладача вільно висловлюватися під час участі в управлінні установою, а також вільно висловлюватися як громадянин» [1].

Звісно, академічна свобода, як і будь яка інша форма свободи не може бути безмежною, існують певні обмеження, які визначаються національними нормативно-правовими актами, нормами статутів, правилами внутрішнього розпорядку. Відповідно, політика AAUP з цього питання полягає в тому, що академічна свобода «поширюється на викладачів, це професійне право, поширене на представників професії, і воно підлягає певним обмеженням. Академічна свобода означає, що викладачі можуть вільно займатися професійно компетентними формами дослідження та викладання, необхідними для цілей університету. Це не означає, що окремі викладачі можуть вільно викладати чи публікувати все, що забажають, без жодних наслідків» [1].

Отже, виходячи з викладеного можемо зазначити, що культура академічної свободи у вищій освіті США є історично розвиненою, підтримується професійними спільнотами і сприяє демократизації процесу. Вона поєднує в собі право на вільну науково-педагогічну і навчально-наукову діяльність та відповідальність з дотриманням етичних норм.

Список використаних джерел:

1. American Association of University Professors. FAQs on Academic Freedom. URL: <https://www.aaup.org/issues-higher-education/academic-freedom/faqs-academic-freedom>
2. 1940 Statement of Principles on Academic Freedom and Tenure with 1970 Interpretive Comments URL: <https://www.aaup.org/reports-publications/aaup-policies-reports/policy-statements/1940-statement-principles-academic>

**ГОРИЦЬКА Олена Вікторівна,
РОЖЕЛЮК Ірина Ярославівна**

**РОЛЬ САМОМЕНЕДЖМЕНТУ В СТРАТЕГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ
САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ВИКЛАДАЧА ВНЗ**

Анотація. У статті розкриваються сутність та важливість процесу професійної самореалізації викладача вищого навчального закладу. Обґрунтовується значення самоменеджменту щодо стратегії його професійної самореалізації. Визначаються напрями подальших наукових досліджень означеної проблеми.

Ключові слова: професійна самореалізація, стратегія професійної самореалізації викладача ВНЗ, потреба, мотив, мотивація, самоменеджмент.

Abstract. The role of self-management in the strategy of professional self-actualization of the teacher of higher educational establishment. In the article the essence and importance of professional self-actualization process of the teacher of higher educational establishment are explained. The importance of self-management in the strategy of his professional selfactualization is proved. The directions for further studies of the problem are defined.

Keywords: professional self-actualization, strategy of professional self-actualization of the teacher of higher educational establishment, need, motive, motivation, selfmanagement.

Постановка проблеми. На сучасному етапі перетворень у сфері вищої освіти актуалізується увага до загального розуміння особистості, її особливостей, потреб, різних виявів. Внаслідок цього і проблема розвитку і реалізації особистісного потенціалу фахівця розглядається в якісно новому аспекті. Сучасні соціально-економічні пріоритети розвитку суспільства зумовлюють суттєві зміни цілей, змісту та уявлень про бажаний результат підготовки нового покоління фахівців, у тому числі викладачів ВНЗ.

Нині, крім власне базової фахової підготовки, від викладачів ВНЗ вимагається: творча ініціативність, конкурентоспроможність, професійна та соціальна мобільність для задоволення особистісних, освітніх і професійних потреб; неперервне підвищення наукового, культурного та професійного рівнів;

активне впровадження в навчально-виховний процес новітніх педагогічних концепцій, сучасних технологій навчання і виховання, що особливо важливе в умовах реалізації Болонського процесу. Все це стає можливим за умови перманентного саморозвитку особистості і виявляється у процесі фахової самореалізації викладача, за умови того, що він свідомо вирішив присвятити себе науково-викладацькій діяльності у ВНЗ та прагне досягти в ній значущих результатів.

Дослідивши та опрацювавши ідеї вчених щодо питань саморозвитку та самореалізації, ми можемо зазначити, що з огляду на характеристику життєвого шляху особистості у контексті фахової сфери – від початкового становлення професіонала до завершення професійної кар'єри – ці явища розглядається як процес реалізації професійного потенціалу людини, що постійно розвивається, тобто, реалізація її індивідуальності за допомогою власних зусиль і взаємодії з іншими людьми.

При цьому під професійною самореалізацією викладача ВНЗ ми розуміємо певний спосіб життєдіяльності людини, який характеризується безперервним процесом набуття нею необхідних фахових знань, умінь, навичок та якостей у міру виникнення потреби в них, що триває протягом усього періоду професійної діяльності після здобуття базової освіти і відповідає певній стратегії.

Вказана проблема професійної самореалізації особистості вже довгий час досліджувалася вченими у різних аспектах, проте не приділялася увага вивченню її стратегії щодо викладача вищого навчального

Нині, зважаючи на те, що актуалізується увага до питання розуміння особистості, її особливостей, потреб, різних виявів, проблема розвитку і реалізації особистісного потенціалу фахівця повинна бути розглянута у якісно новому аспекті.

Виклад основного матеріалу. Сучасні соціально-економічні пріоритети розвитку суспільства зумовлюють суттєві зміни у принципах підготовки нової генерації фахівців, у тому числі викладачів ВНЗ. Суспільні потреби дедалі більше вимагають від них творчої ініціативи, конкурентоспроможності, професійної та соціальної мобільності для задоволення особистісних, освітніх і професійних потреб. Від фахівців вимагається безперервне підвищення наукового, культурного та професійного рівнів, активне впровадження в навчально-виховний процес новітніх педагогічних концепцій, сучасних технологій навчання і виховання, що особливо важливе в умовах реалізації Болонського процесу. Все це складає невід'ємні характеристики процесу фахової самореалізації викладача ВНЗ як частини більш загального процесу саморозвитку особистості.

Вперше термін «самореалізація» (self-realisation) було вміщено в «Словнику з філософії та психології». У сучасній психологічній літературі увага акцентується на наявності розбіжностей в інтерпретації понять «самореалізація» та «самоактуалізація», що пов'язано з орієнтацією відповідно на зовнішній або

внутрішній аспекти життєдіяльності особистості. Крім того, досить близькими за змістом і вживаними різними науковцями є поняття «самореалізація», «самовизначення», «самоактуалізація», «самоздійснення» [8, с. 5].

Розглядаючи становлення викладача як процес, дослідниця О. Кулешова виокремлює в ньому наступні етапи.

Першим етапом є початкове професійне становлення фахівця. Цей етап припадає на період його навчання у ВНЗ. Він є реалізацією професійного самовизначення особистості і результатом профорієнтації. Підготовка фахівця у ВНЗ відбувається з метою формування його професійної готовності і характеризується засвоєнням базових фахових знань, відповідних умінь і навичок як основи для подальшого вдосконалення та розвитку в певних умовах. Результатом цього етапу є дипломований фахівець-початківець, який має в арсеналі лише певні базові компетенції.

На другому етапі відбувається професійна адаптація фахівця як пристосування до конкретних умов діяльності. Йдеться про початковий період виконання своїх обов'язків першому робочому місці, а також під час зміни виду діяльності, місця роботи тощо. У даному випадку професійну адаптацію визначають як складний процес пристосування педагога у початковий період роботи до особливостей конкретного місця роботи та організації праці на ньому. В результаті цього відбувається не тільки первинний досвід застосування молодим викладачем набутих раніше знань, але й засвоєння нових знань і вмінь, необхідних для її успішного виконання. Саме у цей період формуються професійно важливі особистісні якості та «злиття» з конкретним педагогічним колективом [3, с. 34-36].

У другому етапі можна виділити три підетапи [3, с. 36].

Початковий (орієнтувальний), під час якого відбувається орієнтування молодого викладача в конкретних умовах професійної діяльності у ВНЗ, аналіз педагогічних проблем, формулювання на його основі відповідних завдань та намагання розв'язати їх.

Просунутий (моделювальний), який полягає у набутті практичних навичок у проведенні занять та прагнення до наукової діяльності. На даному етапі фахівець відшукує та апробовує різні способи розв'язання сформульованих раніше педагогічних задач на основі аналізу різних дидактичних теорій та методичних концепцій. Таким чином він відбирає найбільш доцільні способи реалізації фахових знань та навичок. У зв'язку з цим актуалізується потреба молодого викладача в самоаналізі своїх дій з погляду педагогічної доцільності.

Підетап повної адаптованості (творчого самовираження) є найсприятливіший для активізації розвитку творчості молодого викладача, який уже не є новачком на робочому місці, оскільки наявна повна педагогічна адаптованість, що виражається в усвідомленні та закріпленні теорії і методики викладання предмета, оволодінні методами та прийомами викладання й активізації навчально-пізнавальної діяльності, формуванні культури

педагогічної діяльності (стилю, педагогічного мовлення, здібностей), розумінні специфіки викладання та наукової діяльності у ВНЗ, спрямованості до вдосконалення педагогічної майстерності.

Третій етап полягає у безпосередньої самореалізації фахівця в подальшій трудовій діяльності, що триває до її завершення. Після вивчення наукових джерел ми з'ясували, що професійна самореалізація викладача на цьому етапі, по-перше, є видом соціально-рольової самореалізації; по-друге, сприяє самовизначенню людини у сфері діяльності; по-третє, виражає реалізацію конкретною людиною потреби постійно набувати або вдосконалювати необхідні фахові знання, вміння, навички як готовності до освіти впродовж життя [3, с. 37-39].

Зазначимо, що процес професійної самореалізації викладача ВНЗ ми вважаємо певним способом життєдіяльності людини, який включає набуття нею необхідних фахових компетенцій та якостей у міру виникнення потреби в них. Цей процес триває протягом усього періоду професійної діяльності. При цьому для забезпечення поступового ефективного становлення та розвитку викладача як фахівця важливим є управління цим процесом. Вирішальне значення при цьому має система освіти, яка включає як післядипломну освіту, так і самоосвіту. Таким чином людина сама обирає індивідуальну траєкторію розвитку, або, іншими словами, формує власну стратегію розвитку.

Процес професійної самореалізації викладача є динамічним і самоорганізованим, і спирається передусім на внутрішні резерви. Як відомо, особистість розвивається через виникнення в її житті суперечностей і їх вирішення. Основними внутрішніми суперечностями, які постають під час професійної самореалізації викладачів, є розходження між потребами, що з'являються, та досягнутим рівнем володіння засобами, необхідними для їхнього задоволення. У зв'язку з цим потреба викладача у професійній самореалізації має розглядатися як індивідуальна потреба в оволодінні знаннями, вміннями, навичками та якостями, що відповідають прогностичній моделі компетентності.

При цьому задоволенням актуальних та потенційних потреб викладачів полягає в оволодінні ними необхідними для професійної діяльності знаннями, вміннями, навичками, якостями, які підвищують рівень фахової компетентності та соціальний статус викладача, що призводить до розв'язання наявних і виникнення вищого рівня суперечностей. Процес самореалізації як розвитку особистості викладача відбувається відповідно до законів діалектики – у вигляді руху по спіралі, оскільки розвиток особистості у процесі самореалізації не припиняється.

Потреби розуміються і розглядаються науковцями, по-перше, як динамічно активні стани особистості, що виражають її залежність від конкретних умов існування та породжують діяльність, спрямовану на зняття такої залежності. Потреби є головними рушійними силами розвитку особистості. Одночасно з виникненням потреб на їх основі формуються мотиви. Для

пояснення причин поведінки людини, у тому числі у процесі самореалізації, використовується термін «мотивація». «Мотивація – сукупність причин психологічного характеру, які зумовлюють поведінку людини, її активність» [6, с. 376].

За визначенням Грега Маккеона, «мотив є спонукальною причиною дій і вчинків людини, а мотивація – системою мотивів або стимулів, що спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки» [4, с. 51]. У якості мотивів можуть виступати уявлення й ідеї, почуття й переживання, що виражають матеріальні або духовні потреби людини. При цьому одна й та сама діяльність може здійснюватися з різних мотивів.

Науковці Я. Абсалямова та О. Кулешова виділяють зовнішню та внутрішню мотивацію [1; 2; 3].

Так, відповідно, що «зовнішня мотивація охоплює мотиви, що перебувають поза людиною та її діяльністю, такі, як різного роду стимули та заохочення, винагороди, надбавки до заробітної плати, просування по роботі тощо, заради чого людина буде вживати дій, докладаючи зусиль. Ця мотивація може лише зорієнтувати її на постановку та досягнення особистих цілей. Зовнішні мотиви – це мотиви, що походять від зовнішніх особистих утворень, таких, як престижність, самоствердження тощо. Вони не стосуються змісту, процесу, результатів діяльності безпосередньо і можуть охоплювати бажання стати фахівцем високого рівня, продемонструвати свої можливості, прагнення ствердитися серед друзів та колег, бути оціненим високо, небажання бути гіршим за інших, розуміння значення професійного самовдосконалення на майбутнє» [1, с. 42].

Внутрішніми мотивами є ті, що «походять від предмета мислення. Внутрішня мотивація являє собою все те, що народжується у свідомості людини у процесі її діяльності, розуміння суспільної корисності у тому, що людина робить, задоволення від процесу та результату діяльності. Вона постає з усвідомлених потреб людини і безпосередньо спонукає її до діяльності. Мотивація у даному випадку постає як джерело, рушійна сила саморозвитку особистості через спонукання до досконалості. Вони безпосередньо пов'язані з процесом і результатом діяльності» [1, с. 43-44]. До них варто віднести бажання та прагнення фахівця пізнавати нові факти, опановувати знання, оволодівати способами дій, захопленість процесом професійного розвитку та самореалізації тощо.

Отже, якщо у викладача ВНЗ постає потреба у професійній самореалізації, то в нього з'являється мотивація до відповідної поведінки та діяльності як сукупність ієрархії зовнішніх і внутрішніх мотивів певних дій. Зауважимо, процес професійної самореалізації характеризується взаємним впливом діяльності на мотивацію та мотивації на діяльність. Незадоволеність фахівця власним рівнем професійного або особистісного розвитку взагалі породжує нові мотиви, а поява нових мотивів спричиняє появу нових, більш досконаліх видів

діяльності. При цьому мотивація самореалізації має індивідуальний характер залежно від потреб кожної конкретної особистості, тому вирішальну роль у цьому процесі відіграє саме внутрішня мотивація.

Наголосимо, мотивація тісно пов'язана з емоційною сферою особистості. Як позитивні, так і негативні емоції мотивують, спонукають людину до певних дій, а мотив, що втілює позитивний емоційний стан особистості, є каталізатором процесу самореалізації і перетворюється на інтерес; тому за емоційною модальністю мотиви також можна поділити на позитивні та негативні.

Вчені пропонують різні класифікації мотивів, однак ми дотримуємося класифікації Г. Чайки [8] та Я. Абсалямової [1], які виділяють пізнавальні та соціальні мотиви, що, своєю чергою, також поділяються на певні групи. Серед них: змістовно-пізнавальні, операційно-пізнавальні, самоосвіти, широкі соціальні, вузькі соціальні, або позиційні, та негативні мотиви. В ідеалі, змістовно-пізнавальні, операційно-пізнавальні, мотиви самоосвіти, широкі соціальні та вузькі соціальні, або позиційні мотиви мають бути позитивними, стимулюючи процес професійної самореалізації викладача. Проте негативні мотиви, що становлять окрему відповідну групу, також можуть спонукати до конструктивних змін у поведінці та діях, спрямованих на поліпшення фахової діяльності, або до зміни сфери діяльності взагалі [1, с. 49].

На думку А. Марківського, один і той самий мотив може мати різну емоційну модальність для різних осіб або за різних обставин. Так, наприклад, для одного викладача необхідність відвідувати курси підвищення кваліфікації або складати кандидатські екзамени може бути позитивним мотивом, стимулюючи процес професійної самореалізації, а для іншого – негативним, гальмуючи інтерес до професійної діяльності взагалі. Спостерігається явище, коли той самий мотив у різний час є то позитивним, то негативним: молодий викладач може, розпочавши професійну діяльність у ВНЗ, відчувати відсутність інтересу до фаху, однак згодом це може спонукати його до пошуку шляхів подальшого фахового самовдосконалення у процесі самореалізації або ж до зміни самого предмета фахової діяльності [5, с. 26].

Це пояснюється тим, що мотиви можуть актуалізуватися під впливом певної ситуації, коли постають відповідні потреби і цілі. Навпаки, активізація певних диспозицій спричиняє зміну ситуації, точніше її сприйняття суб'єктом. Практично будь-яку дію людини у процесі самореалізації, що характеризується індивідуальною стратегією, варто розглядати як подвійно детерміновану: диспозійно і ситуаційно. «За такої детермінованості кожним викладачем ВНЗ на основі внутрішньої мотивації вибудовується індивідуальна траєкторія процесу професійної самореалізації, що є самоорганізованою системою» [5, с. 27].

Вона залежить від когнітивної компетентності, честолюбства, амбітності, асертивності, ділової контактності, рівня домагань, діловитості фахівця, що є внутрішніми детермінантами успішної професійної самореалізації.

Самореалізація особистості, як і будь-який процес, потребує управління, менеджменту як системи прийняття і реалізації рішень, спрямованих на досягнення оптимального варіанта використання матеріальних, трудових, фінансових ресурсів, що виконує функції планування, організації, мотивації та контролю.

Як зазначає Н. Снігур «традиційний зовнішній менеджмент (менеджмент системи освіти) не забезпечує активізації творчого потенціалу конкретного викладача ВНЗ та оптимальних умов руху за такою траєкторією особистісно-професійного зростання, затребуваного конкретним фахівцем. Для нього вирішальну роль відіграють самоорганізація, саморегуляція, самоконтроль, оскільки він – вже сформована особистість і прагне свідомо управляти динамікою свого життя, активізувати вміння долати перешкоди і вирішувати проблеми, що постають під час фахової діяльності у ВНЗ, виходячи з певної мотивації та визначаючи відповідну стратегію для досягнення поставленої мети» [7, с. 88].

Оскільки кожна людина є творцем свого життя у сенсі траєкторії професійного розвитку, процес самореалізації в професії є стратегічним індивідуально-креативним процесом, націленим на певний результат, як копітка і наполеглива робота над собою з метою залучити весь творчий потенціал, максимально реалізувати власні можливості і здібності, оптимально використовуючи час і зусилля, засвоїти необхідні фахові компетенції, тобто, досягти потрібного рівня професійної компетентності.

На думку О. Штепи, «таким послідовним і цілеспрямованим самостійним використанням фахівцем апробованих і практичних прийомів роботи з метою підвищення ефективності виконання дій і досягнення поставленої ним мети є самоменеджмент (внутрішній менеджмент або менеджмент самої особистості)» [10, с. 119]. Саме він дає змогу виконувати роботу з мінімальними витратами, визначаючи цілі та досягаючи їх, уникаючи поспіху і стресів, підвищуючи мотивацію, уникаючи помилок тощо. І, найголовніше, – підвищувати професійну кваліфікацію, досягаючи особистісних і професійних цілей в оптимальний спосіб, втілювати індивідуальну стратегію процесу самореалізації, відповідно до внутрішньої мотивації особистості. Кожен фахівець є керівником свого професійного розвитку, завдяки чому у стратегії професійної самореалізації викладача ВНЗ ключову роль відіграє самоменеджмент, мета якого – максимально використовувати особисті можливості і час, усвідомлено управляти своїм професійним розвитком і переборювати зовнішні обставини як на роботі, так і в особистому житті, досягаючи поставленої мети – підвищення рівня професійної компетентності

Самоменеджмент є перспективним напрямом наукових досліджень у педагогіці, зокрема, під час підготовки та перепідготовки фахівців різних галузей науки і техніки, готових до подальшого професійного самовдосконалення.

Висновки. Таким чином, розглянувши становлення викладача як процес, що розпочинається після закінчення загальноосвітньої школи, ми виділили у ньому такі етапи: початкового професійного становлення фахівця як навчання у базовому ВНЗ, професійної адаптації як пристосування до конкретних умов діяльності і безпосередньої самореалізації в подальшій трудовій діяльності. Процес професійної самореалізації викладача ВНЗ вважаємо певним способом життєдіяльності людини, який виражає процес набуття нею необхідних фахових знань, умінь, навичок та якостей у міру виникнення потреби в них.

Він триває протягом усього періоду професійної діяльності після здобуття освіти у базовому ВНЗ.

Втілення стратегії професійної самореалізації кожного конкретного викладача ВНЗ, що базується на відповідній внутрішній мотивації, визначається самоменеджментом, оскільки саме він припускає саморозвиток особистості, заснований на самопізнанні, самовизначенні, самоврядуванні, самовдосконаленні, подоланні стереотипів свідомості, самоконтролі, що найбільше сприяє самореалізації в обраній сфері діяльності та розвитку професійної компетентності.

Список використаних джерел:

1. Абсалямова Я.В. Професійна адаптація молодих викладачів іноземної мови до роботи у вищих технічних навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ. 2005. 206 с.
2. Абсалямова Я. Роль самоменеджменту в стратегії професійної самореалізації викладача ВНЗ. Рідна школа. 2017. № 8-9. С. 9-13
3. Кулешова О.В. Психологічні особливості особистісної самореалізації викладача вищого навчального закладу: дис. ... канд. психол. наук: 19.00. Національна академія Державної прикордонної служби імені Б.Хмельницького. Хмельницький, 2007. 179 с.
4. Маккеон Грег. Есенціалізм. Мистецтво визначати пріоритети. Київ : Наш Формат. 2021. 240 с.
5. Марківський А.П. Самоменеджмент директора школи – шлях до підвищення ресурсу закладу освіти. Управління школою. 2018. № 16-18. С. 23-39
6. Педагогічний словник. Акад. пед. наук України, Ін-т педагогіки ; ред.: М. Д. Ярмаченко К.М. Лашко. Київ : Педагогічна думка, 2001. 514 с.
7. Снігур Н. І. Самоменеджмент керівника – шлях підвищення ресурсу закладу. Управління школою. 2018. № 22-24. С. 85-90
8. Чайка Г.Л. Самоменеджмент менеджера: навчальний посібник. Київ : Знання, 2014. 422 с.
9. Шевченко Є. Час як ресурс. Основні методики самоменеджменту. Завуч. 2022. № 3-4. С. 72-85
10. Штепа О. Теорія самоменеджменту. Соціальна психологія. 2020. № 3. С. 111-123

ДЕНЕЖНИКОВ Сергій Сергійович

ТВОРЧІСТЬ ЯК РЕСУРС РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Менеджмент сьогодні починає виходити за межі застарілої парадигми (переважно техніко-технологічної, індустріальної, постіндустріальної) та просувається в гуманітарну сферу дослідження – дослідження творчості особистості, духовного життя та культури суспільства та його підструктур, узагальнення духовно-творчої спадщини різних народів світу. Суть нової парадигми управління полягає в підході до людини як до найвищої цінності, самоцілі та головної умови розвитку суспільства, яка може і повинна вдосконалюватися в гармонії з природою та суспільством, як до творчої особистості, спрямованої в майбутнє, здатної діяти в умовах кризи, невизначеності та ризику, практично до нових видів діяльності. До загальновизнаних видів творчості (наукова, технічна, літературна, музична, художня) додалися: ігрова, навчальна, комунікативна, ситуативна, військова, управлінська тощо.

Досить часто можна почути думку, що діяльнісний підхід не дозволяє якимось досить повно і чітко фіксувати конкретного суб'єкта творчості. Стверджується також і те, що в рамках діяльнісного підходу або при використанні принципу діяльності в дослідженнях творчості не фіксується об'єкт творчості, не враховуються всі його особливості. Іноді наводяться докази про те, що у суб'єкті творчості міститься щось таке, яке, зрештою, і визначає процес творчості, але водночас це щось, чи деякі суб'єктивні особливості людини, як суб'єкта творчості, у принципі неможливо знайти виражені через розуміння творчості, як особливого різновиду людської діяльності.

Творчість можна трактувати як будь-яку діяльність, спрямовану на створення нового, оригінального: нових матеріальних і духовних явищ; ідей та вирішення проблем та нестандартних завдань; комбінування чогось нового з елементів навколишнього світу та попереднього досвіду; саморозвиток природи людини шляхом вирішення протиріч у професійній діяльності.

Творчість у вузькому визначенні – діяльність, мотивована внутрішніми потребами у самореалізації та розвитку особистості, спрямована на творення і має своїм результатом розвиток особистості та збагачення соціального досвіду людства.

Творчий інстинкт у людині виступає як безкорисливий інстинкт, у ньому людина забуває про себе, виходить із себе. Наукове відкриття, технічний винахід, творчість художня, творчість суспільна можуть бути потрібні для інших і використані для цілей утилітарних, але сам творець безкорисливий і відчужений від себе.

Творчість у менеджменті – це постійний пошук таких стратегій і методів (технологій) в організації життєдіяльності людини в суспільстві, спрямовані на розкриття творчого потенціалу особистості та суспільства, успішне вирішення соціальних проблем, творення, стабілізацію та процвітання. «Новизна» управління, з одного боку – фрагментарна, оскільки вона складається з великої кількості ситуацій, пов'язана з прийняттям окремих управлінських рішень, з іншого – перманентна, бо творча діяльність становить основну частину всієї роботи керівника.

Слід усвідомлювати, що креативний менеджмент не ставить під сумнів класичні принципи управління. Творчість керівника (як і соціальна творчість взагалі) завжди є нормативною. Керівник тієї чи іншої організації здійснює свою діяльність у взаємодії з іншими членами організації, пов'язаними з цією організацією сукупністю взаємних прав та обов'язків. Ці дві сторони статусу керівника регулюються різними нормативами. У нормах фіксується у загальній та абстрактній формі схема управління. Однак, будучи формальною схемою, норми виступають як потужний засіб управління. Сила норм у тому, що вони народжені у практиці управління, є формалізацією, узагальненням практики, досвіду вирішення управлінських завдань [2, с. 184].

За допомогою нормативу визначається мета, ставиться завдання, але існує чимало варіантів, засобів, шляхів досягнення мети, вирішення поставлених задач. Творчо вирішуючи ту чи іншу конкретну управлінську задачу, той чи інший орган, керівник тим самим формує норму, хоча сама норма і не виступає як мета його діяльності. Метою виступає той чи інший результат, заданий системі, якою управляє даний керівник.

Менеджмент як особливий вид управлінської діяльності ніколи не усувався від творчості; навпаки, завжди його використовував, причому подвійно.

По-перше, для потреб, тобто, для розробки тих чи інших управлінських рішень. Адже й такі суто буденні повсякденні акції, як усілякі засідання, наради, планерки, «п'ятихвилинки» тощо, для управлінців по суті є заняттям творчістю – нехай часто й неефективним.

По-друге, менеджмент використовує творчість для спонукання підлеглих до дій, які потрібні з погляду тих, хто керує.

Таке спонукання передбачає при елементарно грамотній організації постійну апеляцію до закладеного у кожному працівника творчого початку, – нехай і такого, що здійснюється на інтуїтивному рівні.

Креативні технології – це нові технології менеджменту – управління рухом і зростанням людського капіталу. Їх новизна полягає в тому, що на динаміку людського капіталу впливають не традиційними, соціально-інституційними (політичними, економічними та правовими) засобами, а інструментами, які слід віднести до культурних інститутів.

Управління зростанням людського капіталу, проведення послідовної, науково обґрунтованої, кадрової політики є найважливішим фактором

ефективності сучасних організацій. Сама практика сучасного управління свідчить про те, що тільки там і тоді вдається досягти соціально значущих результатів, де і коли реалізуються ефективні людиномірні технології, орієнтовані на виявлення особистих (індивідуальних) цінностей, якостей, властивостей працівників, відтворення нового типу сучасного менеджера, здатного до нестандартних рішень.

Творчу діяльність ми визначаємо як неадаптивну активність суб'єкта конструктивного характеру, спрямовану на створення нового продукту в нерегламентованій ситуації. З одного боку, творча діяльність виключається із конкретного соціального контексту, оскільки вона проявляється поза реальними соціальними структурами. З іншого боку, суб'єкти – носії творчої діяльності, включені до чинної системи соціальних відносин. Але вони не просто дотримуються заданих правил поведінки та соціальної ролі, а творчо перетворюють свою рольову поведінку в залежності від ситуації, що змінюється. Творчість розуміється як діяльність, що має певну специфіку і що призводить до створення нового, а креативність розглядається як потенціал, внутрішній ресурс суб'єкта, здатність виявляти нові способи вирішення проблем чи нові способи їх вираження [3, с. 109].

В якості специфічної форми людської діяльності – управління породжене об'єктивною потребою в такому способі духовно-практичного освоєння світу, який має своїм безпосереднім завданням зняття протиріччя як між духовно-теоретичним та матеріально-практичним видами діяльності, так і всередині них – між рефлексивною та предметною її сторонами. Щодо цього управління може бути представлено видом творчої діяльності, а аналіз сутності процесів, що реалізуються окремими системами управління: (аналітичної, творчої та способу вибору впливів) та професійних якостей суб'єкта управлінського впливу (креативність) дозволяє розглядати творчу діяльність як ресурс управління.

У реальній діяльності творчість як ресурс розвитку сучасного управління реалізується через діяльність менеджерів. Остання охоплює області, що взаємно перетинаються: перша – робота з людьми, обов'язково націлена на зміцнення і краще безпосереднє застосування творчого потенціалу (креативний менеджмент), а також на те, щоб вони активізували власні інтелектуальні здібності (евристичний менеджмент); друга – в розвитку свого творчого потенціалу як критерію професіоналізму, оскільки професійна діяльність людини, як цілеспрямована, свідома активність, реалізується у вигляді проявлених у поведінці функціональних можливостей людини, тобто, за допомогою творчого перетворення особистістю наявної в неї компетенції та компетентності [1, С. 105-106].

Креативні технології – це принципово нові технології менеджменту – управління рухом та зростання людського капіталу. Їхня новизна полягає в тому, що на динаміку людського капіталу впливають не традиційними, соціально-інституційними (політичними, економічними та правовими) засобами, а їх

інструментами, які слід віднести до культурних інститутів. Принципами застосування креативних технологій як технології організації спільно-творчої діяльності є: принцип індивідуальної творчості (розвиток здібностей кожного суб'єкта через навчання дією, включеністю до системи безперервної освіти та самоосвіти); принцип соціальної творчості передбачає розробку та інституціоналізацію необхідних для вирішення завдань соціальних структур; принцип культурної творчості – орієнтація у спільній діяльності на вищі культурні досягнення, на інноваційні процеси та винахідництва; принцип моральної творчості означає готовність людини служити моральним зразком іншим і самому собі.

Список використаних джерел:

1. Благун І. І. Роль проєктного менеджменту в підвищенні ефективності операційної діяльності організацій. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: Економічні науки. 2025. № 7(1). С. 103-109. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2025_7\(1\)_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2025_7(1)_15)
2. Гнилянська О. В. Роль інформаційно-комунікаційного менеджменту в стратегічному управлінні організацією. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Проблеми економіки та управління. 2024. Т. 8, № 2. С. 182-196. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPP_2024_8_2_16
3. Дорофей С. В. Психологічні особливості розвитку креативних здібностей як елемента професійної підготовки здобувачів ЗВО *Габітус*. 2024. Вип. 57. С. 107-111. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2024_57_19

ДІХТЯРЕНКО Станіслава Вадимівна

ЗМІСТОВА ПАРАДИГМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність дослідження. У вік інновацій українська система освіти зазнала значного реформування. Зокрема, модернізація змісту дошкільної освіти зумовлена Національною доктриною розвитку освіти в Україні (2002 р.), Законом України «Про дошкільну освіту» (2025 р.), Законом України «Про охорону дитинства» (2001 р.), Положенням про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності (2023 р.). Якісно нова система формування особистості будується на індивідуальному стилі педагогічної діяльності та передбачає застосування гнучких форм професійного вдосконалення. Впровадження інноваційних педагогічних технологій в освітньо-виховний процес дає змогу уникнути зайвих труднощів під час засвоєння дітьми знань та вмінь, визначених Базовим компонентом дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної

освіти) (2021 р.), цікаво і змістовно вибудовувати освітню взаємодію дорослих з дітьми, плекати розум, душу й тіло дитини [7, с.4]. У зв'язку з цим у період підготовки студентів у вищій школі важливо не тільки озброювати студентів знаннями, а й формувати вміння й навички в галузі певної професії, розвивати дослідницькі вміння майбутніх спеціалістів [1]. Отже, створення на базі закладу дошкільної освіти експериментального майданчику передбачає: ознайомлення педагогів із інноваційними освітніми технологіями; виявлення та реалізацію творчого потенціалу педагогічного колективу; використання у своїй експериментальній роботі результатів найновіших наукових досліджень; створення наукового фундаменту для перспективного педагогічного досвіду [3, с.4-5]. Крім того, педагогічний експеримент дає змогу перевірити ефективність тих, чи тих інновацій порівняти значущість різних чинників у структурі освітнього процесу та обрати оптимальне їх поєднання для відповідних ситуацій, виявити необхідні умови реалізації певних педагогічних завдань [3, с.4-5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема організації педагогічного експерименту у вищій школі була предметом дослідження багатьох сучасних учених (С. Борисова, В. Вербовського, О. Галіцан, С. Гончаренка, М. Головка, М. Гриньової, О. Жосан, І. Клеопа, О. Кошка, З. Курлянд, Г. Лаврентьєвої, В. Петурк, І. Пінчук, Н. Подопригора, Р. Пристінського, Т. Рожнова, О. Романюк, О. Семеніхіної, Ю. Сабадош, А. Семенової та ін.). Результати педагогічного експерименту у процесі підготовки майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти висвітлено у працях учених (Н. Ганчук, Н. Дятленко, Ю. Лимар, О. Попович та ін.).

Мета статті – з'ясувати сутність поняття «педагогічний експеримент», розкрити його зміст та алгоритм проведення у процесі підготовки майбутніх вихователів до дослідно-експериментальної роботи з дітьми старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Традиційно розглянемо сутність поняття «педагогічний експеримент» у наукових розвідках. Так, О. Жосан пояснює поняття «педагогічний експеримент» як активний вплив на педагогічне явище чи процес створення нових умов, що відповідають меті дослідження [4, с.25]. На думку І. Пінчук, педагогічний експеримент – це спеціально організований досвід діагностики й перетворення педагогічної діяльності у суворо фіксованих і навмисно варійованих умовах, що дає змогу виявити ступінь впливу окремих чинників, чи умов на результати процесу [8, с.128]. Підтримуємо позицію ученої, що правильно організований експеримент уможливорює перевірку гіпотези щодо причинно-наслідкових відносин, не обмежуючись констатацією зв'язку (кореляції) між змінними. До найбільш істотних ознак І. Пінчук відносить: активність дослідника, характерна для пошукового й формувального типів експерименту, а також перевірка гіпотези [8, с.128]. Інші вчені (О. Кошка, В. Красовська) під «педагогічним експериментом» розуміють науково-поставлений дослід у процесі освітньо-виховної роботи, спостереження явища, що

досліджується, у спеціально створених і контрольованих дослідником умовах [5, с.17]. За М. Головка, педагогічний експеримент – це сконструйований та реалізований процес навчання, що дає можливість спостерігати педагогічні явища в контрольованих умовах [2]. Важливими особливостями педагогічного експерименту, за словами М. Головка, є можливість унесення до процесу навчання принципових змін стосовно змісту чи структури навчального матеріалу або методів навчання (відповідно до завдань експерименту й робочої гіпотези), створення умов для виявлення різноманітних аспектів організації та управління навчально-пізнавальною діяльністю дітей, урахування якісних та кількісних результатів навчання [2]. Н. Дятленко зауважує, що педагогічні колективи, які прагнуть зробити свої заклади дошкільної освіти інноваційними та отримати статус експериментального, можуть зустрітись з такими труднощами, як-от: нездатні виокремити головну ідею, яка могла б стати предметом дослідження; не мають чітких уявлень про специфіку змісту, методів, способів дій; не розуміють цінностей, інноваційної діяльності; неспроможні акумулювати зусилля всього колективу аби розв'язати завдання експерименту; не вміють правильно оформити документи [3, с.4]. Авторка презентує рекомендації щодо організації експерименту в ЗДО, з-поміж них: вивчення документів, які унормовують інноваційну діяльність закладів дошкільної освіти (в нормативних документах розкрито загальні запитання щодо організації експерименту, подано вимоги до складання заявки, програми та календарного плану, а також позиції щодо управління та фінансування інноваційної освітньої діяльності) [3, с.4-5]. До основних документів, учена відносить: Закон України «Про інноваційну діяльність», «Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності». Н. Дятленко наголошує, що педагогічний колектив також має враховувати вимоги документів регіонального рівня, які регламентують організацію інноваційної діяльності, зокрема експерименту, в місті, області тощо [3, с.5]. Ознаками високого інноваційного потенціалу педагогічного колективу, за словами Н. Дятленко, є такі: спрямованість працівників на дитину та її розвиток; домінування у колективі особистісно зорієнтованих взаємин між колегами та щодо дітей; здатність генерувати нові ідеї та готовність втілювати їх у практику; гнучкість мислення; толерантність; високий рівень рефлексії [3, с.5]. Підтримуємо позицію ученої, що експеримент має об'єднати колектив, перетворити його в команду, стимулювати творчість кожного [3, с.5]. На думку вченої, підґрунтям будь-якого експериментального дослідження є інноваційна ініціатива – педагогічна ідея. Авторами такої ідеї можуть бути як колектив у цілому, так і окремі педагоги [3, с.5]. З цим важко не погодитись. Для визначення головної ідеї, Н. Дятленко пропонує слухати рекомендації, з-поміж них: із життя, із практики педагогічної діяльності, з аналізу педагогічних перемог та поразок. Крім того, важливо проаналізувати педагогічні підходи, виокремити позиції, які заслуговують особливої уваги і можуть претендувати на предмет дослідження [3, с.6]. Для складання заявки на проведення експерименту, учена виокремлює

основні її компоненти, такі як: інформація про її автора (авторів) та наукового керівника експерименту; тему дослідно-експериментальної роботи; мету і завдання, гіпотезу дослідно-експериментальної роботи; опис інновацій; чітко окреслені об'єкт і предмет дослідження; опис очікуваних результатів експерименту; терміни та етапи проведення експерименту; базу проведення експерименту; опис наявного та необхідного забезпечення експерименту, його кошторис; пропозиції щодо змісту й термінів контролю за ходом експерименту [3, с.7]. Учена пояснює, **об'єктом** експерименту, педагоги-дослідники визначають освітній процес або явище. Як **предмет** – вказують частину об'єкта дослідження, яка може містити принципи, зміст, методи, технології, прийоми, форми, умови – все те, що потребує дослідження. **Гіпотеза** має бути максимально конкретно й містити передбачення, прогноз очікуваного результату запропонованих підходів [3, с.7]. Н. Дятленко зауважує, що експеримент у ЗДО проводиться поетапно. Зокрема, під час роботи учасники описують застосовані методи, способи оброблення даних, узагальнюють отримані матеріали тощо. Учена презентує основні етапи: підготовчий, констатувальний, формувальний та контрольний. Розглянемо їх докладніше. Так, на першому етапі педагоги – дослідники аналізують теоретичні та практичні здобутки з проблеми, що досліджується, щоб переконатися в її новизні й актуальності. На цьому етапі важливо: проаналізувати відповідні статті у фахових виданнях; ознайомитись із науково-практичними та методичними виданнями; промоніторити педагогічну проблему в інтернеті [3, с.7]. На основі здобутої інформації, за словами ученої, можна провести засідання педагогічної ради, методичний семінар, майстер-класи, організувати «круглий стіл» з батьками, виступити на конференції в Інституті післядипломної педагогічної освіти [3, с.7]. Також на цьому етапі слід порадитися з науковцями, скласти заявку на проведення експерименту, спробувати розробити його елементарну програму, в якій має бути чітко зафіксовано зміст методу, послідовність застосування, кількісні показники. На констатувальному етапі педагоги-дослідники мають чітко переконатися, що справді в практиці роботи ЗДО існують вагомі підстави для проведення експерименту. Для цього потрібно: проаналізувати стан обізнаності та вихованості дітей відповідно до проблеми, що досліджується; вивчити особливості освітньої роботи – методи, педагогічні підходи, форми роботи з дітьми; опитати вихователів та батьків на предмет їхнього ставлення до поданого напрямку педагогічної роботи, обізнаності, настанов тощо; опрацювати результати опитування [3, с.8]. До **основних методів** констатувального етапу Н. Дятленко відносить: спостереження за характером поведінки, реакції дітей та особливостями педагогічних підходів вихователів; зрізи знань, умінь дітей; анкетування та опитування батьків і вихователів; вивчення продуктів дитячої діяльності; експертної оцінки [3, с.8]. На констатувальному етапі, Н. Дятленко пропонує застосовувати найпростіші методи **математичної статистики**, з-поміж них: виділити групи дітей із

високими, середніми та низькими показниками; виокремити тенденції, які найчастіше виявляються; побудувати гістограми, які відображають характер ставлення батьків на основі здобутих кількісних даних. Результати цього етапу експерименту, за словами авторки, можна обговорити на засіданні педагогічної ради та батьківських зборах, доцільно підготувати звіти до міської комісії з організації експериментів тощо [3, с.8]. Формувальний етап, за словами Н. Дятленко, це і є власне сам експеримент, під час якого апробують підходи, методи, чинники, які можуть вплинути на зміну явища, що досліджується. Означений етап є найтривалішим у структурі педагогічного експерименту. Він може тривати від кількох місяців до кількох років [3, с.9]. Суголосні із позицією Н. Дятленко, що чинників або причин зміни, явища, що досліджується, може бути багато, тому під час експерименту бажано уникати неконтрольованих та незапланованих впливів, щоб правильно оцінити наслідки експерименту [3, с.9]. Останній етап – контрольний, на думку вченої, спрямований на перевірку ефективності апробованих підходів. Задля цього педагоги-дослідники застосовують ті самі методи, що й під час констатувального етапу. Після завершення всіх дослідницьких дій слід проаналізувати отримані дані. Якщо виявиться, що результати поліпшилися – експеримент переходить у стадію інноваційної практики [3, с.9]. За Н. Дятленко, експериментальне дослідження відрізняється від будь-якої іншої роботи педагога високою мірою інтелектуальних зусиль, підвищеною увагою до деталей, розумінням необхідності досягати якомога об'єктивних результатів. Кожний педагог-дослідник повинен розуміти, що здобуті ним результати можна вважати надійними лише за умови, якщо інші педагоги, скориставшись запропонованою методикою, отримали зі своїми вихованцями такі самі позитивні результати [3, с.9]. Н. Дятленко наводить приклад заявки на проведення дослідно-експериментальної роботи, подаємо її.

Заявка на проведення дослідно-експериментальної роботи

Тема. Формування уявлень про явища природи в дітей дошкільного віку засобом організованого експериментування.

Мета – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність організованого експериментування як засобу формування уявлень про явища природи в дітей дошкільного віку.

Об'єкт: процес формування уявлень про явища природи в дітей дошкільного віку.

Предмет: педагогічні умови формування уявлень про явища природи в дітей дошкільного віку засобом організованого експериментування [3, с.10]

Висновки. Отже, педагогічний експеримент – це найефективніший спосіб перевірки явища, що досліджується, в освітньо-виховному процесу з будь-якого напрямку, який передбачає певний алгоритм дій, що сприяє досягненню успішного результату, зокрема у підготовці майбутніх вихователів до дослідно-експериментальної роботи з дітьми старшого дошкільного віку.

Досконале знання методологічних засад організації і проведення науково-педагогічного експерименту – важливий складник професійної компетентності дослідника, необхідний інструмент у його повсякденній роботі. Потрібно чітко усвідомлювати послідовність етапів, співвідношення форм та методів організації експериментальної роботи, специфічні прийоми та їх реалізацію [6, с.4].

Список використаних джерел:

1. Власенко О. М. Специфіка викладання спецкурсу «Методика педагогічного експерименту». *Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання: монографія* / за ред. проф. О. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 380-396.
2. Головка М. Планування та організація педагогічного експерименту. *Математика в школі*. 2006. №3. С. 28-31. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738825/1/94.pdf>
3. Дятленко Н. Усе, що ви хотіли б знати про педагогічний експеримент. *Вихователь-методист*. 2019. №11. С. 4-10.
4. Жосан О. Педагогічний експеримент: навч.метод.посіб. Кіровоград : Видавництво. КОІППО імені Василя Сухомлинського, 2008. 72 с.
5. Кошка О. А., В. Ю. Красовська. Педагогічний експеримент у системі інноваційної освітньої діяльності Хмельницький: ХОІППО. 2014. 126 с.
6. Лаврентьєва Г. П., М. П. Шишкіна. Методичні рекомендації з організації та проведення науково-педагогічного експерименту. Київ: ІТЗН, 2007. 74 с.
7. Найдюк І. С. **Технології STEM-освіти** : навч.метод. посіб. для студ. спец. 012 Дошкільна освіта / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань : Візаві,
8. Пінчук І. Організація педагогічного експерименту з формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Молодь і ринок*. 2020. №3-4 (182-183). С. 127-134.

**ДОЛИНСЬКИЙ Борис Тимофійович,
Перлей В. О.**

**СУЧАСНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ
ВИКЛАДАЧА**

Вступ. Сучасна система вищої освіти переживає суттєві трансформації, зумовлені глобалізаційними процесами, розвитком цифрових технологій, європейськими інтеграційними тенденціями та зміною соціального запиту на підготовку висококваліфікованих фахівців. У таких умовах постать викладача стає ключовою ланкою, від якої залежить якість освітнього процесу, формування професійних компетентностей здобувачів освіти та створення інноваційного

освітнього середовища. Успішність викладача визначається не лише рівнем предметних знань, а й сформованістю особистісних якостей, здатністю до інноваційної діяльності, комунікації, саморозвитку та використання сучасних педагогічних технологій [1].

Метою дослідження є аналіз сучасних аспектів формування успішної особистості викладача в контексті вимог Нової української школи, стандартів Європейського простору вищої освіти та актуальних викликів XXI століття.

Науковці визначають, що успішна особистість викладача – це педагог, який: володіє системними знаннями та навичками самоорганізації та самодисципліни й професійними компетентностями. Сучасний викладач у професійній діяльності використовує інноваційні освітні технології та має високий рівень емоційної культури, комунікативності та академічної доброчесності. Вкрай важливо володіти цифровою компетентністю та бути здатним до рефлексії, професійного розвитку, адаптації до змін [4].

Виклад основного матеріалу. Таким чином, успішність викладача має багатовимірний характер та охоплює професійний, інтелектуальний, комунікативний, етичний і креативний компоненти. Відповідно до даних сучасних досліджень викладач повинен мати глибокі знання зі своєї дисципліни, володіти сучасними науковими підходами, методологіями та змінами у професійній сфері [2].

Сучасний, динамічно мінливий, інформатизований світ, кардинальні соціально-економічні суспільні перетворення, ринкова конкуренція визначають реорганізацію освіти, ставлять перед ним завдання формування особистості та спеціаліста з високим рівнем професіоналізму, ініціативного, самостійного, мобільного, готового до реалізації вимог сучасного суспільства та освіти у педагогічній діяльності. При цьому пріоритетну цінність набуває унікальності особи, яка прагне досягти успіхів у професії, кар'єрного зростання та матеріального добробуту. У даному контексті звертаємо увагу на те, що успіху добивається той, хто здатний постійно працювати над собою, удосконалювати свою особистість та діяльність, хто відкритий до іновацій [5].

Явище успіху, успішності протягом тривалого часу є предметом дослідницької уваги різних наук про людину, зокрема: філософії, психології, соціології, педагогіки, що, безумовно, підтверджує його інтегративну сутність і водночас потребує гнучкості міждисциплінарного підходу щодо сутнісної характеристики. Цілком закономірно природний інтерес становить філософський підхід до зазначеної проблеми як методології, яка розкриває механізм визначення змісту людського життя. Він базується на екзистенційно-персоналістській філософії, провідною проблемою якої є життєдіяльність та світовідчуття індивіда у суспільстві [1].

У руслі зазначеного підходу виділяється так звана тріада «людина — діяльність — успіх» як відображення наскрізної ідеї на роботах класиків прагматизму, які є домінантними нашого дослідження [4].

З соціально-психологічних позицій «успіх» – це оптимальне співвідношення між очікуваннями оточуючих, особистості та результатами її діяльності, оскільки кожен член спільноти завжди оточений системою очікувань з його вчинків, дій, поведінки. При цьому психологічний підхід визначає детермінанти успішної поведінки, внутрішні фактори, до яких, зокрема, відносять: індивідуальні (типологічні) особливості особистості, розвинений інтелект, позитивну мотивацію, адекватну самооцінку, особливості ціннісних орієнтацій тощо [2]

У контексті дослідження значущими є концептуальні ідеї педагогіки успіху, серед якої виділяємо такі, як: ідеї гуманістичної педагогіки (визначення унікальності людської особистості, що прагне максимальної реалізації своїх можливостей у досягненні успіху, що відкриває при цьому собі нові можливості);

– пріоритети особистісно орієнтованої освіти – облік своєрідності, індивідуальності особистості у вихованні як активного суб'єкта цього процесу, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, заснованої на саморозвитку учасників освітньої діяльності;

- позиції системно-орієнтованого підходу, одним з провідних постулатів якого виступає орієнтація на успіх (досягнення) як ключовий компонент орієнтаційного поля розвитку індивіда.

При цьому технологія досягнення успіху зводиться до такої стратегії: спираючись на внутрішній потенціал розвитку особистості, для її самореалізації та самовизначення створити так зване поле успіху. Зауважимо, що у професійній підготовці майбутнього педагога вищезгадана стратегія забезпечує досягнення студентами значних результатів особистісно-професійного зростання, їх усвідомлення для подальшої професійної діяльності; дозволяє зняти такі проблеми, як занижена самооцінка, невпевненість у собі; виступає як один із способів вироблення у них працьовитості, наполегливості, підприємливості, ініціативності, що дозволяє розглядати орієнтацію на успіх як педагогічний ресурс самовиховання, саморозвитку у контексті професіоналізації, формування професійної мобільності студентів [2].

Висновки. Формування успішної особистості викладача є багатограним і системним процесом, що охоплює розвиток професійних, методичних, комунікативних, цифрових, етичних та креативних якостей. Сучасний викладач має бути не лише носієм знань, але й модератором освітнього процесу, наставником, мотиватором, інноватором та партнером здобувача освіти.

Успішний викладач — це особистість, яка здатна до постійного розвитку, критичного мислення, творчості та відповідальності, що відповідає викликам сучасного освітнього простору та сприяє формуванню конкурентоспроможних фахівців.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник. Київ: Либідь, 2020.

2. Буховець Б. О., Долинський Б. ., Дишель Г. О., Погорелова О. О. Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до застосування індивідуальних освітніх траєкторій у освітньо-виховному процесі учнів загальноосвітньої школи. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Випуск 3 (136). Одеса, 2021. С. 15-21 <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2021-3-2>

3. Rogers C. Freedom to Learn. Columbus: Charles Merrill, 2018.

4. European Framework for the Digital Competence of Educators (DigCompEdu). EU, 2017.

5. Fullan M. The New Meaning of Educational Change. New York: Teachers College Press, 2020.

**ДРОЦЬ Анастасія Ігорівна,
ЯКОВЛЄВА Ольга Миколаївна**

ПРОБЛЕМНО-ОРІЄНТОВАНІ СИТУАЦІЇ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН ЯК МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ

Сучасна система вищої педагогічної освіти перебуває у стані трансформації, зумовленої потребою підготовки фахівців нового типу – творчих, гнучких, здатних адаптуватися до швидких змін. Важливо, щоб майбутній учитель математики не лише володів ґрунтовними фаховими знаннями, а й умів нестандартно мислити, генерувати оригінальні та корисні рішення, був спроможним створити нову інноваційну технологію навчання. Креативність майбутнього учителя математики проявляється у здатності бачити нові зв'язки між математичними поняттями, пропонувати оригінальні способи розв'язання задач, створювати навчальні проблемні ситуації для учнів, формулювати запитання, що спонукають учнів до мислення.

Одним із ефективних засобів формування таких якостей є проблемно-орієнтоване навчання (Problem-Based Learning, PBL) [1,2], яке ґрунтується на створенні пізнавальних проблемних ситуацій, що вимагають активного пошуку шляхів розв'язання з використанням теоретичних знань, дослідження, самостійного формулювання висновків, спроможності критично аналізувати отримані результати та рефлексії. У центрі такої моделі навчання – не викладач, а студент, який виступає активним дослідником. Проблемно-орієнтоване

навчання створює середовище інтелектуального виклику, у якому кожен студент має змогу проявити індивідуальний стиль мислення. Під час аналізу проблеми студент не лише шукає правильну відповідь, а вчиться генерувати гіпотези, перевіряти їх і робити узагальнення.

Реалізовувати проблемно-орієнтоване навчання математичним дисциплінам можна через проблемну лекцію, проєктну діяльність студента, роботу в малих групах, рефлексивні завдання, під час яких відбувається не лише обговорення отриманих результатів, а й обговорення процесу пошуку рішення.

Наведемо приклад використання проблемно-орієнтованого навчання на практичному занятті з навчальної дисципліни «Лінійна алгебра». Обрана тема практичного заняття – «Геометрична інтерпретація операцій над комплексними числами».

На практичному занятті студенти з'ясовують, в чому полягає геометрична інтерпретація операцій над комплексними числами в алгебраїчній та тригонометричних формах.

Вони знають, що при додаванні комплексних чисел в алгебраїчній формі додаються відповідно дійсні та уявні частини доданків, тобто:

$$z_1 + z_2 = (a + bi) + (c + di) = (a + c) + (b + d)i.$$

При множенні комплексних чисел в тригонометричній формі їх модулі перемножуються, а аргументи додаються, тобто:

$$z_1 z_2 = r(\cos \alpha + i \sin \alpha) \cdot \rho(\cos \beta + i \sin \beta) = r\rho(\cos(\alpha + \beta) + i \sin(\alpha + \beta)).$$

Кожному комплексному числу $z = a + bi$ можна поставити у взаємно-однозначну відповідність на комплексній площині точку з координатами $M(a; b)$, а точці $M(a; b)$ – радіус-вектор $\overline{OM}(a; b)$.

Поставимо перед студентами низку проблемних ситуацій:

1. Комп'ютерному дизайнеру потрібно повернути на координатній площині точку $M(1; \sqrt{3})$ на кут 135° проти годинникової стрілки, а потім вдвічі збільшити відстань від отриманої точки до початку координат. Які перетворення потрібно для цього зробити? Записати координати отриманої точки та надати геометричну інтерпретацію виконаних перетворень.
2. Комп'ютерному дизайнеру потрібно повернути на координатній площині точку $A(2; -3)$ на кут 90° за годинниковою стрілкою. Які перетворення потрібно для цього зробити? Записати координати отриманої точки та надати геометричну інтерпретацію виконаних перетворень.
3. Проаналізуйте отримані результати, зробіть висновки.

Для розв'язання першого завдання студенти повинні записати число $z = 1 + \sqrt{3}i$ у тригонометричну форму та помножити число z на число $z_1 = 2(\cos 135^\circ + i \sin 135^\circ)$, отримане число zz_1 визначає потрібну точку M_1 . З точки зору геометричної інтерпретації визначення положення точки M_1

відповідає повороту радіус-вектора точки M на кут 135° проти годинникової стрілки, а потім збільшення довжини радіус-вектора отриманої точки у 2 рази. Маємо точку $M(1; \sqrt{3}) \leftrightarrow z = 1 + \sqrt{3}i$. Запишемо її в тригонометричній формі:

$$r = \sqrt{1^2 + (\sqrt{3})^2} = 2, \varphi = \operatorname{arctg} \frac{\sqrt{3}}{1} = 60^\circ.$$

Отже, $z = 2(\cos 60^\circ + i \sin 60^\circ)$. Здійснюємо поворот на 135° та розтягнення у 2 рази:

$$z_1 = 2(\cos 135^\circ + i \sin 135^\circ) = 2\left(-\frac{\sqrt{2}}{2} + i \frac{\sqrt{2}}{2}\right) = -\sqrt{2} + i\sqrt{2}.$$

Отже,

$$zz_1 = 2(\cos 60^\circ + i \sin 60^\circ) \cdot 2(\cos 135^\circ + i \sin 135^\circ) = 4(\cos 195^\circ + i \sin 195^\circ).$$

Перейдемо до прямокутних координат:

$$\cos 195^\circ = -\cos 15^\circ = -\frac{\sqrt{6} + \sqrt{2}}{4}, \sin 195^\circ = -\sin 15^\circ = -\frac{\sqrt{6} - \sqrt{2}}{4}.$$

Тому кінцева точка має координати:

$$M_1(4\cos 195^\circ, 4\sin 195^\circ) = (-(\sqrt{6} + \sqrt{2}); -(\sqrt{6} - \sqrt{2})).$$

Отримана точка M_1 – це результат повороту радіус-вектору точки M на 135° навколо початку координат і збільшення його довжини у 2 рази.

Друге завдання студенти не зможуть виконати аналогічно першому завданню, тому що для числа $z = 2 - 3i$ неможливо визначити аргумент в градусах точно, бо отримаємо при переведенні числа в тригонометричну форму нетабличні значення синуса та косинуса кута. В цьому випадку потрібно помітити, що поворот на кут 90° за годинниковою стрілкою відповідає повороту на кут 270° проти годинникової стрілки, а так як відповідні довжини не змінюються, то таке перетворення відповідає множенню числа $z = 2 - 3i$ на число $z_1 = -i$.

Тобто, $zz_1 = (2 - 3i) \cdot (-i) = -3 - 2i$. Отримана точка M_1 має координати $(-3; 2)$.

Робимо висновок, що проблемно-орієнтоване навчання математики у педагогічному університеті є ефективною методичною стратегією, спрямованою на розвиток креативності майбутніх учителів. Реалізація технологій проблемно-орієнтованого навчання сприяє не лише поглибленню математичної підготовки, а й формуванню цілісної професійної компетентності, орієнтованої на творче вирішення педагогічних завдань.

Список використаних джерел:

1. Савченко О.Я. Проблемне навчання у підготовці майбутніх педагогів. Київ : Либідь, 2020.
2. Torrance E.P. The Nature of Creativity as Manifest in Its Testing. Cambridge University Press, 2018.

ДУДКО Дмитро Валерійович

Використання EdTech для розвитку креативності у вищій освіті

Анотація. У контексті цифрової трансформації освіти розвиток креативності студентів стає стратегічним пріоритетом. Освітні технології (EdTech) відкривають нові можливості для формування творчого мислення, інноваційності та міждисциплінарного підходу [1]. У цій статті наводяться приклади успішного впровадження EdTech у провідних університетах світу. Обговорюються виклики, пов'язані з цифровою нерівністю, підготовкою викладачів і переосмисленням педагогічних стратегій. Робиться висновок про необхідність стратегічної інтеграції технологій у навчальний процес з урахуванням гуманістичних цінностей.

Ключові слова: EdTech, креативність, цифрова освіта, штучний інтелект, вища освіта.

Виклад основного матеріалу. Вивчаючи можливості для формування інноваційності у освітніх процесах, доцільно зосередитись на розвитку креативності у здобувачів освіти для стимулювання у них самостійності, критичного мислення, здатності генерувати нові ідеї та адаптуватися до змін. У даному контексті EdTech (освітні технології) стає потужним драйвером розвитку творчого потенціалу у студентів та основою для формування такого університетського середовища, в якому здобувачі освіти можуть експериментувати, помилятися та, відповідно, вчитися через досвід [2].

Для розуміння впливу інноваційних освітніх технологій на навчальний процес, доцільно проаналізувати останні світові тенденції EdTech у розрізі напрямків, властивостей та прикладів застосування (табл.1)

Таблиця 1

Основні світові тренди EdTech

Технології	Властивості	Застосування	Переваги
Імерсивні технології (VR/AR)	Віртуальна та доповнена реальність дозволяють моделювати складні процеси,	Державний університет Аризони (США)	Студенти-медики тренуються проводити хірургічні операції у VR-середовищі, що сприяє безпечній практиці без ризику для пацієнтів.
		Національний центр кіно та телебачення (Велика Британія)	Студенти створюють власні VR-фільми та відеоігри, що допомагає розвивати у них креативне мислення.

	створюючи безпечне середовище для навчання та практики	Європейські Інженерно-будівельні університети використовують AR-платформи (<i>HP Reveal</i>)	Студенти бачать 3D-моделі будівель та механізмів у реальному просторі. Це сприяє оптимізації часу для викладачів у створенні навчальних матеріалів.
Соціальн о- емоційне навчання (SEL)	Сприяє розвитку емпатії у учасників освітнього процесу та увагу до їхнього ментально го здоров'я	James Madison University (США) застосовує SEL у STEM-програмах	Підвищує мотивацію студентів, їхню стресостійкість та академічні результати.
		Hong Kong Metropolitan University (Гонконг) інтегрує SEL у навчальні курси, через <i>work-integrated learning</i> .	Формує навички співпраці, комунікації та емпатії у учасників освітнього процесу.
		An-Najah National University (Палестина) досліджує SEL для викладачів	Сприяє емоційній регуляції, розвитку самосвідомості та відповідальному прийняттю рішень.
Мікро навчання	Короткі навчальні модулі тривалістю від 3 до 15 хвилин забезпечують зручність та кращу	University of Manchester (Велика Британія) використовує формат у вигляді коротких відео та модулів (5–15 хвилин)	Допомагає підтримувати мотивацію у студентів, особливо для STEM-навчальних програм.
		Національний університет біоресурсів і природокористування України (НУБіП) в рамках експериментального дослідження.	Пілотний проєкт проводився на базі факультету економіки. Результати дослідження показали підвищення мотивації та академічних досягнень.

	концентрацію уваги	Американські та європейські університети співпрацюють з Coursera та LinkedIn Learning у створенні мікронавчальних програм.	Формат використовується в основному для навчання студентів, які працюють паралельно з навчанням.
Технології на основі ШІ	Виступають віртуальними наставниками у створенні навчального контенту та надають підтримку викладачам	University of Sydney (Австралія) розробив власну платформу Cogniti на основі Azure Open AI.	Платформа надає зворотний зв'язок, пояснення та адаптує навчання під потреби студентів
		Nazarbayev University (Казахстан) використовує технологію <i>AI Jockey</i>	Студенти під час лекцій взаємодіють із великими мовними моделями, що перетворює лекцію на динамічну дискусію та розвиває навички критичного мислення.
		POLIMI Graduate School of Management (Італія) у співпраці з Microsoft розробив платформу <i>FLEXA</i>	Платформа формує персоналізовані плани розвитку на основі оцінки навичок студента. Має понад 800 000 ресурсів (курси, вебінари, подкасти, кейси).
		International Institute for Management Development (Швейцарія) створив ШІ-екосистему на базі Microsoft Azure, Copilot і Copilot Studio	Допомагає адаптувати навчальні матеріали та створювати персоналізовані курси.
		Європейські університети в рамках Erasmus+ (SPACE Project) активно розробляють інструменти для <i>community engagement</i>	Допомагають студентам та викладачам співпрацювати із зовнішніми громадами, створюючи освітні спільноти навколо реальних соціальних викликів.

Соціальн е навчання та освітні спільноти	Робота в групах та проектна діяльність формуєть навички співпраці й підсилюют ь ефективніс ть навчання	Університети США та Великої Британії впроваджують <i>lifelong learning ecosystems</i> — освітні спільноти, що виходять за межі кампусу	Включає відкриті платформи знань, партнерства з громадськими організаціями та залучення студентів до волонтерських і дослідницьких програм.
		University of Northern British Columbia (Канада) використовує модель “ <i>social anchor</i> ”, де університет виступає як центр розвитку спільнот.	Студенти та викладачі працюють над проєктами з місцевими громадами, включаючи співпрацю з бізнесом та урядом.

Джерело: сформовано автором

Як зазначає у своїй праці Л. Карташова, «освітні технології - є відповіддю на виклик зростання вимог суспільства й окремих професійних спільнот до результатів освіти та суттєво впливають на такі ключові напрями, як набуття особистістю навичок життя і професійної діяльності в цифровому світі» [3].

Таким чином, заклади вищої освіти повинні свідомо створювати нові структури управління та стратегічні плани для інтеграції використання цих технологій в інституційне життя, щоб повною мірою реалізувати їхній потенціал для покращення практики викладання та навчання [4].

Утім, одночасно із перевагами, використання EdTech може супроводжуватись й викликами для закладів освіти, здебільшого, пов'язаними із недостатнім матеріально-технічним забезпеченням чи цифровою нерівністю у підготовці викладачів. До таких викликів слід віднести наступні:

недостатнє технічне забезпечення. У багатьох закладах освіти все ще бракує сучасної техніки, програмного забезпечення та стабільного інтернету, що особливо відчутно у сільських та віддалених регіонах.

Низький рівень цифрової грамотності викладачів. Все ще залишається частина педагогів, які володіють базовими навичками роботи з онлайн-платформами та не готові до проектування цифрових освітніх продуктів.

Опір та нерівність доступу. Студенти й викладачі по-різному сприймають цифрові інновації: деякі чинять опір переходу на нові платформи, інші стикаються з проблемами доступу до техніки та інтернету.

Етичні та правові аспекти. Використання EdTech потребує дотримання авторських прав, захисту даних та врахування питань цифрової безпеки. Цей перелік можна продовжувати, утім можна спробувати й переосмислити стратегічні цілі щодо інтеграції нових технологій у навчальних закладах, орієнтуючись на наявні технологічні можливості та дотримуючись покрокової

імплементції технологій для окремих суб'єктів, з метою забезпечення гуманістичних цінностей по відношенню до кожного учасника освітнього процесу.

У контексті створення сприятливого середовища для впровадження EdTech в освітні інституції, ключова роль належить державі: від забезпечення законодавчої бази та фінансування до стратегічного управління й партнерства з приватним сектором. Основними напрямками ролі держави є наступні:

стратегічне управління та політика. Держава визначає пріоритети цифровізації освіти, формує національні програми та стандарти. Це дозволяє уникнути хаотичного впровадження технологій, забезпечити системність та уникати освітньої нерівності, особливо у віддалених регіонах.

Фінансування та інвестиції. Освітні технології потребують значних ресурсів: державні гранти та субсидії, приватні інвестиційні програми, співпраця з бізнесом та EdTech-компаніями - разом здатні підтримувати заклади вищої освіти у впровадженні нових рішень.

Законодавче та регуляторне поле - створення правових умов для автономії закладів освіти.

Висновки. Освітні технології (EdTech) є одним із ключових драйверів трансформації сучасної вищої освіти у всьому світі, що здатен змінити її на більш доступну, персоніфіковану та ефективну.

Лише комплексний підхід, оснований на партнерських засадах між закладами вищої освіти, державою, гравцями приватного бізнесу та EdTech-постачальниками, дозволить подолати бар'єри й реалізувати потенціал цифрових технологій у вищій освіті. Завдання ж держави полягає у забезпеченні умов для розвитку екосистеми освіти, де інновації можуть масштабуватися, а освітні інституції отримують автономію й ресурси для цифрової трансформації.

Список використаних джерел:

1. Кушнір Л., Хмеляр І., Шелевер О. EdTech в освіті: переваги, ризики та перспективи в Україні. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 61, том 2. С. 242. URL : http://www.apfn-journal.in.ua/archive/61_2023/part_2/39.pdf.
2. Дундар О. Інтеграція цифрової грамотності в освітнє середовище ЗВО: виклики та перспективи для педагогічної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2025, № 3 (143). С.61. DOI:10.24139/2312-5993/2025.03/069-078.
3. Карташова Л. Розвиток цифрової компетентності педагога в інформаційно освітньому середовищі закладу загальної середньої освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Т. 68. № 6. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/713236/>.
4. Височан З.Ю., Юденкова О.П., Сопіна О.А. EdTech technologies as a means of sustainability and continuity of education. *Загальна педагогіка та історія педагогіки*. 2023. Вип. 62, том 1. С.9. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/62.1.1>

ДУЛІНА Оксана Василівна

КРЕАТИВНЕ МИСЛЕННЯ ЯК СТРАТЕГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СУЧАСНОГО УПРАВЛІНЦЯ ПУБЛІЧНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Креативне мислення є критичною стратегічною компетенцією для менеджерів публічного сектору під час війни та національного відновлення. Воно забезпечує адаптивне й інноваційне вирішення проблем в умовах безпрецедентних викликів.

Дослідження свідчать, що креативний менеджмент це не лише здатність до адаптації, але й активне створення середовищ, у яких організації та працівники можуть виживати й розвиватися (Б. Батюк та ін., 2024). Сучасне стратегічне управління в публічній адміністрації вимагає від керівників розвитку навичок прийняття креативних рішень, що виходять за межі традиційних підходів (І. І. Чудик та ін., 2024).

У контексті війни затребуваність креативного мислення особливо актуалізується через необхідність:

- розробки інноваційних соціальних програм;
- захисту людських ресурсів;
- забезпечення безперервності публічних послуг;
- подолання складних соціально-економічних викликів.

Науковці підкреслюють, що креативна стратегічна компетентність більше не є факультативною, а стає фундаментальною вимогою для ефективного публічного управління в умовах національної кризи та відбудови (Ірина Саух та ін., 2023).

Ефективність державної служби в умовах глибоких трансформацій, війни та післявоєнної відбудови визначається не лише професійною підготовкою кадрів, а й здатністю управлінця демонструвати інноваційність, стратегічне бачення, гнучкість і креативність. Проблема на сьогодні полягає в недостатній здатності публічного сектору конкурувати за талановитих працівників, що пов'язано з бюрократичністю процедур, слабкою мотиваційною системою, відсутністю умов для реалізації творчого потенціалу та модерного підходу до кадрової політики (Дзвінчук Д.І. та ін., 2023).

В умовах воєнних загроз зростає значення управлінців, здатних до швидких, гнучких, нестандартних рішень. Саме тому креативне мислення виступає стратегічною компетентністю, адже воно дозволяє ефективно діяти у середовищі високої невизначеності, обмежених ресурсів і постійних викликів. Війна посилила потребу у формуванні нової генерації публічних службовців, які володіють інноваційністю, критичним мисленням, здатністю до міждисциплінарного аналізу та навичками розробки нестандартних

управлінських рішень. Ці вимоги повністю узгоджуються з сучасними моделями компетентностей, зокрема з акцентом на soft skills, інноваційність, лідерство в умовах кризи, вміння працювати в VUCA-середовищі.

Стратегічний розвиток державної служби неможливий без створення умов для самореалізації та розвитку талантів. Це включає формування нової організаційної культури, де підтримується ініціативність, автономність і творчий підхід до вирішення управлінських завдань. Таким чином, креативність у публічному управлінні постає не просто особистісною характеристикою, а системною вимогою до управлінця під час воєнних та післявоєнних трансформацій. У період національного відновлення творче мислення має стати ключовим ресурсом, адже від нього залежить здатність генерувати нові моделі управління, проєктувати стратегії відбудови, залучати міжнародних партнерів, працювати з громадами, що пережили кризу, та забезпечувати адаптивність державної політики. Розвиток компетентності креативного мислення є необхідною умовою підвищення якості публічного управління та критично важливим чинником для формування кадрового потенціалу держави в умовах війни.

Для того щоб майбутній фахівець у сфері публічного управління був справді креативним, необхідно формувати відповідні компетенції вже на етапі професійної підготовки. Це можливо лише через застосування креативних інструментів освіти, які виходять за межі традиційних лекційних форматів і забезпечують інтерактивність, міждисциплінарність та практичну спрямованість навчання. До таких інструментів належать: проєктне навчання, симуляції та рольові ігри, дизайн-мислення, міждисциплінарні воркшопи, інтерактивні цифрові платформи, кейс-стаді, менторство та наставництво, інноваційні освітні технології (AI, VR/AR). Застосування таких освітніх інструментів як симуляції кризових засідань, управління громадськими ресурсами чи реагування на надзвичайні події формують у майбутніх управлінців навички прийняття рішень у складних умовах та водночас розвивають емпатію через занурення у соціальні проблеми. У поєднанні ці технології створюють середовище креативної освіти, де майбутні управлінці не лише отримують знання, а й навчаються застосовувати їх у практичних, часто кризових умовах. Це не лише підготовка до професії, а й створення середовища, у якому майбутні управлінці навчаються мислити нестандартно й відповідально. Такий підхід допомагає студентам формувати інтелектуальну самостійність, соціальну відповідальність і здатність генерувати інноваційні рішення.

Саме таке освітнє середовище створює умови, у яких майбутні управлінці не лише адаптуються до викликів війни та відновлення, але й здатні продукувати нові рішення, що сприяють демократичному прогресу та сталому розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Батюк, Б., Гірняк, К. Креативні рішення в системі управління персоналом в умовах війни: виклики та перспективи. *Економіка та суспільство*, 2024 вип.(59). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-80>
2. Чудик, І.І. Дзвінчук, Д.І. Лопушинський, І.П. Петренко, В.П. Стратегічний менеджмент у галузі публічного управління. *Вісник національного університету цивільного захисту України. Серія «Державне управління»*. 2024. № 2 (21). С.65-79. DOI: [10.52363/2414-5866-2024-2-8](https://doi.org/10.52363/2414-5866-2024-2-8)
3. Саух І. Компетентнісний конструкт управлінської діяльності керівника закладу освіти: від теорії до практики моделювання. *Український Педагогічний журнал*, 2023. № 4, С. 53–60. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-4-53-60>.
4. Дзвінчук Д.І., Баран М.П., Петренко В. П., Хамчук Г. П. Щодо проблеми приваблення і утримання талантів у системі публічного управління та адміністрування України. *Публічне управління та регіональний розвиток*, 2022. № 16, С. 383–406. DOI: <https://doi.org/10.34132/pard2022.16.05>.

ЗАДОРІНА Ольга Миколаївна

КРЕАТИВНІ СТРАТЕГІЇ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

У сучасних умовах оновлення змісту освіти особливого значення набуває підготовка педагога, здатного мислити креативно, приймати нестандартні рішення та створювати умови для розвитку творчого потенціалу учнів. Майбутній учитель математики має не лише володіти глибокими предметними знаннями, а й уміти перетворювати процес навчання на захопливу пізнавальну діяльність.

Метою нашого дослідження є обґрунтування необхідності та розкриття ефективності креативних стратегій (проблемно-пошукової діяльності, дизайн-мислення, проєктної діяльності, гейміфікації та рефлексивних технологій), які сприяють розвитку професійної гнучкості та творчого мислення майбутніх учителів математики, що є ключовою умовою успішного, компетентісно орієнтованого формування математичної компетентності учнів.

Розвиток креативного мислення студентів педагогічних спеціальностей передбачає впровадження інноваційних стратегій у процес вивчення курсу «Методика навчання математики». Як показує досвід роботи, ефективними є наступні підходи:

Проблемно-пошукова діяльність.

Ґрунтується на концепціях евристичного навчання (розроблених, зокрема, А.М. Матюшкіним) та ідеях рефлексивного мислення Джона Дьюї. Навчання

через відкриття, де пізнавальна діяльність студента імітує науково-дослідницьку. Ця стратегія безпосередньо розвиває дивергентне мислення — здатність генерувати множинні, оригінальні рішення для однієї проблеми. Студент, знаходячи кілька способів пояснення одного поняття, переходить з позиції об'єкта навчання на позицію суб'єкта творчого пошуку, що є фундаментом методичної креативності. Цей підхід передбачає створення ситуацій, у яких студент має самостійно знайти спосіб розв'язання.

Приклад: під час заняття з теми «Формування понять у шкільному курсі математики» студентам пропонується визначити кілька способів пояснення поняття «функція» для учнів різного віку — через графічні, практичні чи життєві приклади. Саме такий підхід формує гнучкість і пошукову активність.

Дизайн-мислення.

Спрямоване на створення навчального продукту з урахуванням потреб учня. Підхід, що походить зі Стенфордської школи дизайну, орієнтований на людиноцентричний (Human-Centered) підхід. В освіті він трансформується у педагогічний дизайн, орієнтований на потреби учня. Ключовий етап — емпатія — дозволяє майбутньому вчителю увійти в роль учня, зрозуміти його бар'єри та рівень сприйняття. Таким чином, стратегія спрямована на створення не просто правильного уроку, а ефективного навчального продукту, який відповідає когнітивним та емоційним потребам цільової аудиторії. Це формує вміння прототипувати та тестувати свої педагогічні ідеї.

Так, наприклад, студенти розробляють макет інтерактивного уроку «Математика в побуті» для 7 класу, спираючись на принципи емпатії, дослідження та тестування. Вони створюють задачі, пов'язані з реальними життєвими ситуаціями — наприклад, розрахунок витрат на приготування страв або оформлення інтер'єру кімнати.

Проектна діяльність.

Метод проектів, започаткований В. Кілпатріком на основі філософії прагматизму Дж. Дьюї. Це є наріжним каменем компетентнісного підходу. Виконання мініпроектів (наприклад, «Математика в кулінарії») забезпечує міжпредметні зв'язки (математика, хімія, фізика, технології), що є критично важливим для формування ключових компетентностей (зокрема, підприємницької та інформаційно-цифрової). Студент вчиться застосовувати абстрактні знання для розв'язання прикладних завдань, розвиваючи креативність у плануванні та оцінюванні. Це демонструє практичне застосування математики та розвиває креативність у плануванні уроку.

Гейміфікація.

Залучає ігрові форми до навчального процесу та базується на теорії самодетермінації (Р. Десі та Е. Райан), що пояснює внутрішню та зовнішню мотивацію, а також на психології гри. Гейміфікація — це використання ігрових механік (бали, квести, значки, рейтинги, сюжети) у неігровому контексті (навчання). Це потужний інструмент мотиваційного дизайну, який підвищує

залученість (engagement) учнів, знімає емоційну напругу перед складними завданнями та стимулює внутрішню мотивацію до пізнання. Для вчителя це означає розвиток креативності у створенні сценаріїв та балансуванні між навчанням та грою. До прикладу, у якості індивідуальних завдань студенти розробляють математичний квест «Скарби Евкліда», у якому учні розв'язують задачі, проходять логічні випробування та збирають підказки для фінальної відповіді.

Рефлексивні технології.

Цей підхід спирається на концепцію рефлексивної практики Дональда Шона (Donald Schön) — рефлексія-в-дії та рефлексія-про-дію. Також пов'язано з ідеями саморегуляції Л.С. Виготського. Саме рефлексивні технології дозволяють студентам усвідомити власні педагогічні рішення, оцінити ефективність методів. Рефлексія забезпечує перетворення досвіду на свідоме знання. Наприклад, після проведення мікроуроку студенти заповнюють «карту рефлексії», у якій аналізують, які прийоми сприяли розвитку креативного мислення учнів, а які потребують удосконалення. «Карта рефлексії» або щоденник практики допомагає студенту розвивати метакогнітивні навички — здатність усвідомлювати та контролювати власні педагогічні та пізнавальні процеси. Це критично важливо для формування професійної зрілості, оскільки дозволяє вчителю постійно оцінювати ефективність власних креативних рішень та оперативно їх коригувати.

Застосування вищезазначених креативних стратегій у процесі фахової підготовки є не просто методичним доповненням, а необхідною парадигмальною зміною у підходах до навчання майбутніх учителів.

Системне впровадження проблемно-пошукової діяльності, дизайн-мислення, проєктної діяльності, гейміфікації та рефлексивних технологій забезпечує формування у студентів методичної креативності — інтегрованої якості, що об'єднує гнучкість мислення, навички імпровізації та здатність до продуктивного (а не лише репродуктивного) розв'язання педагогічних ситуацій.

Креативність педагога перетворює процес формування математичної компетентності учнів. Вона перестає бути сумою формальних знань і навичок, а стає гнучкою, прикладною та життєво орієнтованою системою. Учень, якого навчає креативний учитель, набуває здатності творчо застосовувати математику для вирішення реальних, нешаблонних проблем.

Особливе значення має інтеграція рефлексивних технологій та дизайн-мислення, оскільки вони розвивають метакогнітивні навички та людиноцентричну позицію майбутнього вчителя. Це дозволяє педагогу не лише створювати креативні рішення, а й свідомо оцінювати їхній вплив на психічний та емоційний добробут учнів.

Запропоновані стратегії є необхідною умовою для підготовки вчителя Нової української школи (НУШ). Вони надають інструментарій для формування в учнів критичного мислення та здатності до самостійного навчання.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці діагностичного інструментарію для об'єктивного вимірювання рівня методичної креативності студентів та моделюванні освітнього середовища, яке оптимально інтегрує цифрові інструменти (зокрема ІІІ) у творчий навчальний процес, зберігаючи при цьому інтелектуальну автономію педагога.

Список використаних джерел:

1. Ілляхова М. В. Креативність і творчість: дефініції понять. Актуальні питання гуманітарних наук. 2019. Вип. 23. С. 95–100.
2. Лук'янова Л. Освіта дорослих: стратегії розвитку та сучасні практики у вітчизняному й зарубіжному освітньому просторі. [Монографія]. Київ : ТОВ Юрка Любченка, 2020. 305 с.
3. Муравйова І. О., Целікова А. С. Креативна педагогіка як інноваційна галузь розвитку креативності учня. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020. Вип. 70 (3). С. 135–139.
4. Павленко В. Підготовка вчителя до розвитку креативного потенціалу особистості учня. Освіта для ХХІ століття: виклики, проблеми, перспективи : матеріали ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (12–13 листопада 2020 року, м. Суми). Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. С. 348–351.
5. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки (2022). Розпорядження Кабінету Міністрів України № 286-р від 23 лютого 2022 р. Взято з: <https://www.kmu.gov.ua/npas/proshvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-vukrayini-na-20222032-roki-286->
6. Misra R. K., & Khurana K. Analysis of Employability Skill Gap in Information Technology Professionals. International Journal of Human Capital and Information Technology Professionals. 2018. Vol. 9 (3). P. 53–69.
7. Rudy S. Consultancy, disruption, and the pulse of pedagogy. Teaching and learning together in higher education. Chicago : MacArthur Foundation, 2016. 325 p.

ЗУБ Марія Ярославівна

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ФАКТОР УСПІХУ В БІЗНЕСІ

Штучний інтелект, машинне навчання, 3D-друк та «інтернет речей» – це все інноваційні технології, які дедалі більше змінюватимуть зміст підприємницької діяльності. З огляду на те, потрібні бізнес-лідери, які зможуть і наважуватимуться мислити в інший спосіб. Окрім більшої технічної компетентності, затребуваними будуть ті підприємці, які зуміють застосовувати креативне мислення в усіх організаційних функціях та кидати виклик ментальним моделям, що існують у свідомості співробітників. Тому, актуальним питанням сьогодення є сучасне, адекватне інноваційній економіці, застосування

креативності у бізнесі як фактор успіху та конкурентоспроможності їх підприємств.

Поняття «креативності» у сфері освіти та науки не можна вважати новою темою. Вагомі емпіричні дослідження поняття «креативності» та їх важливості для людського життя було започатковано психологом Дж. П. Гілфордом ще у 1950 році. До прикладу, попит на розвиток та освіту в галузі креативності у Японії актуалізувався приблизно з 1964 року. З цього часу активно проводилися дослідження і практика з цієї теми у промисловому секторі.

21 століття – це епоха, в якій потрібна оригінальність, як власне і унікальність, і новизна, що є змістом творчості. У теперішніх умовах поняття креативності починає сприйматися як досить складна та змістовна категорія. Креативність, як стверджує Ольга Збарська, доктор наук США, – це багатогранна концепція, яка відіграє вирішальну роль в освіті. На думку експерта у галузі креативного потенціалу людини, термін «креативність» виходить за межі традиційних кордонів і є важливим для створення динамічного навчального середовища, де студенти можуть процвітати. Креативність в академічному контексті, як зазначає О. Збарська, – це здатність генерувати нові ідеї та рішення [1].

Професор університету Тойо, Акіра Онда визначав креативність як процес поєднання різномірної інформації та об'єктів іншими способами для створення чогось нового, цінного. Він був переконаний, що оригінальність, заснована на унікальності та індивідуальності, характеризує кожну людину, створюючи нові соціальні та культурні цінності. Акіра Онда наголошував, що суспільство вимагає креативності та інновацій, а очікування щодо людської креативності систематично зростають. Крім того, японський вчений вважав, що нова цінність може ґрунтуватися як на соціальних, так і на особистих стандартах. Що стосується розвитку творчості, оригінальності, вигадливості у дітей раннього віку, з цього приводу професор робив акцент на навчанні через відкриття, яке сприяє креативності. Водночас, для дорослих вчений рекомендував використовувати «мозковий штурм» та «синектичне навчання»...[2].

Сьогодні в Україні важливим напрямом реформування вищої освіти є створення умов для розкриття різноманітних талантів кожної людини, формування творчої особистості майбутнього професіонала, розкриття розумових і духовно емоційних здібностей учнів та здобувачів освіти. Водночас, до основних

професійних якостей у конфігурації індивідуума вчителя, викладача додається, як одна з провідних у їх діяльності, – здатність до творчості (креативність).

Сучасне суспільство в умовах російсько-української війни стикається з незліченними викликами, які вимагають від нас мислити по-новому, нестандартно та інноваційно. Українцям потрібно значно розширити свою уяву, щоб оперативно відновити функціонування економіки в регіонах, а на

перспективу побудувати новий тип економіки, що буде заснований на знаннях. Безсумнівно, що підготовка фахівців для «економіки знань» та її креативного сектору, що ґрунтується на наукоємних технологіях, творчості, інноваціях, інтелектуальній власності, безпосередньо залежатиме від узгодженої взаємодії, як науки і освіти, так і бізнесу. Тому, економічним пріоритетом виконання окресленого завдання має стати використання креативності як важливого фактору та конкурентної переваги у функціонуванні вітчизняних підприємств.

В сучасних умовах, у постіндустріальному світі провідну роль відіграють держави з високим рівнем бізнес-креативності, як потужного інструменту у підприємницькій діяльності. Бізнес-креативність передбачає генерування інноваційних бізнес-ідей для вирішення проблем щодо удосконалення виробничих процесів, розробки і виробництва нових продуктів.

Про секрети того, як креативність приносить користь бізнесу, розповідав Адам Колліс, професор практики в Школі глобального менеджменту Thunderbird та директор програми в Новій американській кіношколі Сідні Пуат'є при Університеті штату Аризона (ASU) [3]. Вчений розглядав креативність – як рушійну силу інновацій. Він переконаний, що креативні бізнес-лідери досягають успіху в тому, щоб виходити за рамки традиційного мислення, надихаючи свої команди досліджувати нові ідеї та методи. А. Колліс акцентував увагу на тому, що інновації виникають не із застарілого, традиційного бізнес-мислення, а з розуміння творчого процесу. На думку Колліса, бізнес – це місце, де підприємці можуть втілити свої найсміливіші ідеї на практиці, отримувати прибутки та забезпечувати цінність продукції, послуг для клієнтів. Крім того, бізнес-лідери з інноваційними навичками ведуть свої команди крізь періоди невизначеності, прищеплюючи позитивне та адаптивне мислення. Ця здатність приймати зміни дозволяє підприємствам проактивно виявляти та використовувати нові тенденції. Креативні бізнесмени чудово вміють швидко синтезувати інформацію та використовувати креативне мислення під тиском, що дозволяє їм приймати обґрунтовані рішення у найкоротші терміни. У галузях, де ринкове середовище швидко змінюється, ця гнучкість є цінним активом, що дозволяє підприємствам використовувати можливості та зменшувати ризики в режимі реального часу.

Існує думка, що креативність – це досягнення у пошуку нових рішень, а також нових проблем, які можливо вирішити, і одночасно забезпечити більший підприємницький зиск. Цікавою ілюстрацією прикладної бізнес-креативності можна вважати розробку у 1922 році американцем Френсісом Окі нового типу водостійкого наждачного паперу, який зробив би бритвенні леза непотрібними. Передбачалося, що завдяки запропонованому винаходу, чоловіки могли легко та просто «відшліфувати» свої бороди. На жаль, комерціалізувати цю бізнес-ідею було важко. Проте, Окі виявив, що замість використання водостійкого наждачного паперу для росту бороди, його можна застосовувати в автомобільній промисловості. Завдяки цьому кузови автомобілів можна було шліфувати водою, що дозволяло уникнути серйозних проблем зі здоров'ям працівників, які

пов'язані із мінеральним пилом. Прибуток від цього винаходу заклав основу для винаходу стікерів Post-it за допомогою подібного процесу [4].

З наведеного прикладу напрашується висновок, що не варто ототожнювати креативність із генеруванням ідей. Адже, креативність – це здатність, а інновація – це дія. Тому, якщо підприємець хоче досягти успіху в інноваціях, він повинен спочатку розвинути свої творчі здібності. Із зазначеного очевидно, що творчі здібності – це здатність, яка важлива в усьому інноваційному процесі, від ідеї до готового рішення. Креативність повинна створювати цінність. Тому, підприємці повинні: прагнути до більших знань та досвіду, як власних, так і своїх працівників; сприяти креативності, наголошуючи на розвитку навичок та систематичному навчанні серед співробітників; вимагати удосконалювати знання у обраній сфері діяльності, щоб знати, що може стати новим і цінним внеском; дозволяти проводити своїм співробітникам експерименти та допускати можливість робити помилки...

Отже, можна констатувати, що роль креативності в бізнесі в сучасних умовах не варто недооцінювати. В сучасних умовах, поняття креативності починає використовуватися там і тоді, де і коли потрібне поєднання різних видів креативної діяльності. Креативні бізнесмени повинні розуміти важливість створення робочого середовища, яке сприяє творчості. Вони мають бути здатними пропагувати культуру, де співробітники відчуватимуть себе впевненими у можливості пропонувати ідеї без страху осуду. Саме це культивуватиме почуття відповідальності та участі серед членів команди, тим самим підвищуючи інновації та продуктивність.

Список використаних джерел:

1. Матеріали міжнародного стажування (підвищення кваліфікації) «Креативне мислення як інструмент розвитку успішної особистості під час навчання у ЗВО». URL: <https://pdpu.edu.ua/novyny/14803-mizhнародne-stazhuvannya-pidvishchennya-kvalifikatsiji-kreativne-mislennya-yak-instrument-rozvitku-uspishnoji-osobistosti-pid-chas-navchannya-u-zvo>.

2 追悼 恩田 彰先生を懐かしく思い出しながら. URL: https://j-aap.jp/JJAP/JJAP_413_327-328.pdf.

3.为何创造力是企业成功的重要因素. URL: <https://www.cinlearn.com/%E4%B8%BA%E4%BD%95%E5%88%9B%E9%80%A0%E5%8A%9B%E6%98%AF%E4%BC%81%E4%B8%9A%E6%88%90%E5%8A%9F%E7%9A%84%E9%87%8D%E8%A6%81%E5%9B%A0%E7%B4%A0>.

4. Kreativitet – hva er det og hvorfor er det viktig? URL: <https://www.ledernytt.no/hvorfor-organisasjoner-trenger-kreativitet.6283128-112372.html>.

**КАЛЮЖНИЙ-ВЕРБОВЕЦЬКИЙ Дмитро Семенович,
САПРІКІН Сергій Михайлович**

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ СПЕЦІАЛЬНОГО КУРСУ «АЛГОРИТМИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧ З ПАРАМЕТРАМИ ШКІЛЬНОГО КУРСУ МАТЕМАТИКИ»

Креативне мислення є невід'ємною складовою сучасної освіти. У контексті підготовки викладачів математики, розвиток цієї навички стає особливо актуальним. Задачі з параметрами, які вивчаються в рамках спеціалізованого курсу, надають унікальну можливість для стимулювання творчого підходу до розв'язання математичних проблем.

Розв'язування задач, зокрема, рівнянь та нерівностей, з параметрами відкриває перед учнями та студентами значну кількість евристичних прийомів загального характеру, вагомих для математичного розвитку особистості, які можуть бути застосовані на іншому довільному математичному матеріалі. Це стосується і ідеї симетрії аналітичних виразів, і застосування властивостей функцій в несподіваних (для того, хто розв'язує) ситуаціях, і засвоєння геометричних прийомів для розв'язування аналітичних задач.

Тематика задач з параметрами охоплює широкий спектр задач, які вимагають від студентів не лише знання теоретичних основ, але й вміння застосовувати їх у різних контекстах. Задачі з параметрами часто мають кілька можливих розв'язків, що стимулює студентів до пошуку нестандартних підходів та дозволяє використовувати техніки творчого мислення, що сприяють розвитку креативності – групові обговорення, мозкові штурми, аналогічне мислення тощо. Студенти вчаться висловлювати свої ідеї, обговорювати їх з колегами та знаходити спільні рішення. Ці техніки заохочують учасників ділитися своїми думками спонтанно і без застережень, дозволяючи їм розвивати внески один одного. Одна ідея може запалити іншу, що призведе до серії інсайтів.

Наведемо два приклади задач з параметрами, що стимулюють креативність учнів.

1. Для якого значення параметру a сума квадратів коренів рівняння
$$x^2 - ax + a - 1 = 0$$

буде найменшою?

Необхідною умовою існування коренів квадратного рівняння є невід'ємність дискримінанту:

$$D = a^2 - 4(a - 1) = (a - 2)^2 \geq 0,$$

яка у нашому випадку виконана для всіх a . Креативною ідеєю розв'язання є ідея переписати суму квадратів коренів рівняння, x_1 і x_2 , через їх суму і добуток, з подальшим використанням теореми Вієта:

$$x_1^2 + x_2^2 = (x_1 + x_2)^2 - 2x_1x_2 = a^2 - 2(a - 1) = (a - 1)^2 + 1.$$

Ця сума буде найменшою для $a = 1$.

2. Знайти всі такі a , що для будь-якого b рівняння $ax + b = |x|$ має розв'язки.

Аналітичний спосіб розв'язання потребує певних технічних навичок. Неважко побачити, що це рівняння рівносильне сукупності двох систем:

$$\text{а) } \begin{cases} x \geq 0, \\ (a-1)x + b = 0 \end{cases}; \quad \text{б) } \begin{cases} x \leq 0, \\ (a+1)x + b = 0 \end{cases}$$

Далі спостерігаємо, що для значення $a = 1$ перша система буде мати розв'язки тільки для $b = 0$, а друга система має розв'язки тільки для $b \geq 0$. Аналогічно, для значення $a = -1$ перша система буде мати розв'язки тільки для $b \geq 0$, а друга система має розв'язки тільки для $b = 0$. Далі, якщо $a \neq \pm 1$, наша сукупність систем перетворюється на сукупність двох нерівностей:

$$\text{а) } \frac{b}{a-1} \leq 0; \quad \text{б) } \frac{b}{a+1} \geq 0.$$

Якщо $-1 < a < 1$, обидві нерівності є вірними тільки для $b \geq 0$. Якщо $a < -1$, для $b \leq 0$ буде вірною нерівність б), а для $b \geq 0$ буде вірною нерівність а). Якщо $a > 1$, для $b \leq 0$ буде вірною нерівність а), а для $b \geq 0$ буде вірною нерівність б). Таким чином, отримуємо відповідь: $|a| > 1$.

Учні, яким прийде до думки ідея графічного розв'язування задачі, будуть приємно здивовані, наскільки просте буде розв'язання. Справді, наше рівняння має розв'язки тоді і тільки тоді, коли графіки функцій $f(x) = ax + b$ (пряма лінія з кутовим коефіцієнтом a і точкою $(0, b)$ перетину з віссю ОУ) та $g(x) = |x|$ («пташка») мають спільні точки. Легко побачити, що це буде так для будь-якого b , якщо кутовий коефіцієнт прямої більше одиниці за модулем. Отримуємо відповідь: $|a| > 1$.

Викладач спеціального курсу, присвяченого розв'язуванню задач з параметрами, має володіти багатою палітрою методів і типових алгоритмів розв'язування таких задач, щоб звертати увагу на зв'язки між різними математичними областями: алгеброю, аналізом, геометрією, теорією чисел, тощо, бути спроможним повертати задачу різними сторонами і давати різні інтерпретації, що безумовно буде збуджувати і розвивати в учнів креативне мислення.

Список використаних джерел:

1. Крамор В. С. Задачі з параметрами і методи їх розв'язання. Тернопіль : Навчальна книга -Богдан, 2012.
2. Briggs M. and Davis S. Creative Teaching: Mathematics in the Primary Classroom. Routledge, 2015.

КВАСОВА Людмила Сергіївна

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Емоційний інтелект (EQ) стає одним із ключових чинників ефективного управління в сучасних організаціях. На відміну від суто раціональних моделей, що розглядають процес прийняття рішень як логічний вибір між альтернативами, сьогодні визнано, що емоції істотно впливають на поведінку керівників і якість їхніх рішень. EQ дозволяє менеджеру не лише краще розуміти власні переживання, а й точно зчитувати емоційні стани підлеглих, партнерів та клієнтів, що забезпечує глибше бачення ситуації.

Одним із найважливіших компонентів EQ є самоусвідомлення, тобто вміння розпізнавати власні емоції та їхній вплив на прийняття рішень. Керівник із високим EQ здатний вчасно помітити емоції, що можуть спотворити оцінку ситуації — страх, гнів, надмірну впевненість — і відкоригувати поведінку. Це знижує ризик імпульсивних або необґрунтованих рішень[1].

Самоконтроль як ще одна складова EQ допомагає менеджеру зберігати конструктивність у стресових умовах, уникати конфліктів та приймати зважені рішення навіть у кризових ситуаціях. Керівник, який володіє своїми емоціями, стає більш передбачуваним і надійним для команди. Важливу роль відіграє також емпатія, тобто здатність розуміти почуття інших людей. Емпатичний керівник краще оцінює реакції працівників на зміни, краще проводить комунікацію та враховує людський фактор при прийнятті рішень. Це сприяє зростанню довіри, зменшенню опору нововведенням і підвищенню командної ефективності[2].

Не менш значущою є соціальна компетентність, що включає навички комунікації, переконання, конструктивного вирішення конфліктів та налагодження партнерських відносин. Високий рівень EQ дозволяє керівнику обирати стратегії, які одночасно ефективні для бізнесу та прийнятні для людей.

Таким чином, емоційний інтелект виступає критично важливим ресурсом для процесу прийняття управлінських рішень. Він дозволяє менеджеру поєднувати раціональний аналіз з емоційною грамотністю, що забезпечує всебічне розуміння ситуації, підвищує якість рішень і зміцнює лідерський потенціал. У сучасних умовах саме поєднання інтелекту, гнучкості та емоційної зрілості формує конкурентоспроможного керівника та визначає успішність організації. Прийняття рішень, пов'язаних із креативністю, є однією з найскладніших управлінських задач сучасного менеджера. Такі рішення не мають чітких алгоритмів, бо стосуються нестандартних підходів, інновацій, змін і творчого мислення. У світі, де технології та бізнес-моделі оновлюються швидше, ніж будь-коли, саме креативність визначає конкурентоспроможність

організацій. Однак прийняття творчих рішень потребує від керівника особливої гнучкості, відкритості та поєднання раціонального й емоційного інтелекту[3].

Першим кроком у процесі прийняття креативного рішення є формулювання проблеми. На відміну від традиційного управлінського аналізу, де проблема визначається як відхилення від норм, творчий процес передбачає ширше бачення. Керівник має поставити собі запитання не лише «що не працює?», а й «як може бути інакше?», «які припущення варто переглянути?». Саме вміння побачити проблему під новим кутом відкриває шлях до інновацій.

Наступним етапом є генерація варіантів. Креативні рішення народжуються у просторі, де дозволено експериментувати, ставити під сумнів стандарти й перевіряти найсміливіші ідеї. Методи на кшталт брейнштормінгу, дизайн-мислення, реверсивного аналізу або техніки SCAMPER допомагають керівнику та команді відійти від стереотипних підходів. На цьому етапі важливо призупинити будь-яку критику, адже саме заборона оцінювання на початковому етапі створює необхідну внутрішню свободу для народження оригінальних ідей[4].

Особливе місце у творчому процесі займає емоційний інтелект. Креативність неможлива без емоцій — натхнення, цікавості й внутрішньої мотивації. Менеджер із високим рівнем EQ вміє розпізнавати, які емоції сприяють творчості, а які її блокують. Він створює атмосферу довіри, відкритості й психологічної безпеки, де співробітники не бояться пропонувати нові рішення. Емпатія дозволяє керівнику побачити цінність навіть у нетипових ідеях, а самоконтроль — утримати баланс між творчістю та дисципліною.

Після генерації ідей настає етап оцінювання. Тут важливо поєднати творчий підхід із раціональним аналізом. Креативне рішення має відповідати не лише критерію оригінальності, а й бути здійсненним, економічно доцільним і корисним. Керівник оцінює альтернативи за критеріями новизни, потенційних ризиків, впливу на бізнес-модель, технологічних можливостей і відповідності стратегічним цілям організації. Застосування методів SWOT, матриць рішень, тестування через пілотні проєкти допомагає збалансувати творчу сміливість та управлінську відповідальність[5].

Однією з ключових умов успішності креативних рішень є прототипування. Будь-яка інновація потребує практичного тесту. Пілотний запуск, створення демо-версії чи тестової рекламної кампанії дозволяють побачити реальні реакції користувачів, виявити слабкі місця та уточнити ідею. Саме експериментальність робить креативне рішення живим, гнучким і пристосованим до потреб ринку.

Прийнявши остаточне рішення, керівник має подбати про його підтримку та комунікацію в організації. Креативні зміни часто викликають опір, тому важливо пояснити працівникам цінність нововведення, логіку вибору та очікувані результати. Успішна реалізація творчих ідей можлива лише за умов атмосфери довіри, залучення команди та належної ресурсної підтримки[1,3].

Отже, прийняття рішень, пов'язаних із креативністю, — це не одноразова дія, а складний, багаторівневий процес. Він включає аналітику, інтуїцію, емоційний інтелект, командну взаємодію та готовність експериментувати. Креативні рішення завжди містять частку невизначеності, але саме вони відкривають шлях до інновацій, розвитку та довгострокової конкурентної переваги. Керівник, який уміє приймати творчі рішення, формує організацію, здатну рухатися вперед, адаптуватися до змін і створювати нові можливості в непередбачуваному світі[2,5].

Список використаних джерел:

1. Саймон Г. Адміністративна поведінка : дослідження процесів прийняття рішень в адміністративних організаціях / Г. Саймон. — Київ : Основи, 2010. — 366 с. — С. 145–178.
2. Гоулман Д. Емоційний інтелект у бізнесі / Д. Гоулман ; пер. з англ. — Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2018. — 384 с. — С. 201–245.
3. Друкер П. Ф. Ефективний керівник / П. Друкер ; пер. з англ. — Київ : Наш Формат, 2017. — 256 с. — С. 89–124.
4. Осборн А. Прикладна уява : принципи та методи творчого мислення / А. Осборн. — Львів : Літопис, 2012. — 312 с. — С. 67–112.
5. Козак А. М. Прийняття управлінських рішень : навч. посіб. / А. М. Козак. — Київ : КНЕУ, 2019. — 268 с. — С. 153–188.

КОВАЛЕНКО Юлія Михайлівна

**ІНСТИТУЦІЙНІ ПІДВАЛИНИ ФІНАНСОВОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ
КРЕАТИВНОСТІ ТА ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ**

Якщо у неокласиці у якості критерію ефективності обираються результати, які виходять з передумов базової неокласичної моделі (повна інформація; нульові трансакційні витрати; чіткі права власності; повна раціональність; максимізуючи поведінка економічних агентів) [1, с. 44–45], то інституціоналісти вважають, що ефективність процесу обміну і вигідність укладання ринкових контрактів залежать від того, наскільки добре працюють інституції. Якщо говорити про максимізацію прибутків як рушійну силу здійснення фінансових операцій, то А. Алчіан наводить доказ Г. Тінтнера про те, що вона не може розглядатись як реальний чинник, що мотивує економічну діяльність. Приймаючи рішення за умов невизначеності, економічний агент обирає певну лінію поведінки, якій властивий певний розподіл можливих результатів, лише один з яких перетвориться на реальність. За цих умов відбувається вибір оптимального розподілу, а поняття «максимальний розподіл» у математиці просто відсутнє [2, с. 212].

«В економічній системі виживають не лише ті, хто досягає максимальних прибутків, але взагалі всі ті, хто отримує позитивні прибутки. Для виживання принциповою є позиція економічного агента відносно своїх конкурентів, але не певного ідеального конкурента, який завжди досягає максимізації прибутку, володіє повною інформацією тощо» [3; 4]. Крім того, А. Алчіан стверджує, що чим вищою є невизначеність у світі, тим більшою є ймовірність того, що прибутки отримає більш креативний, ніж той, хто є обережним і логічно мислить. У фінансовому секторі це можна зв'язати з тим, що його інститути, які змогли вижити, позичають (копіюють) ділові практики найбільш успішних фінансових інститутів, а ті з них, хто виявився недосконалим позичальником, у разі успіху стають інноваторами, а у разі провалу перетворюються на «... безвідповідальних порушників правил, що добре зарекомендували себе на практиці» [2, с. 218]. За таких умов єдиним критерієм ефективності інституції стає економічне виживання фінансового інституту як економічного агента, фінансова креативність та творчий розвиток, власне, самої особистості.

Х. Демсец зазначає, що за визначення ефективності інституцій не варто порівнювати ефективність чинних інституцій з певним ідеалом [5]. О. Вільямсон також доводить, що економічний агент не володіє повною інформацією про усі доступні варіанти використання ресурсів, тож припиняє пошук із досягненням певного прийняттого результату [6].

Ефективність креативності та творчого розвитку особистості можна оцінювати насамперед як співвідношення витрат на обмін фінансовими інструментами та можливих вигод від такого обміну. Якщо відома ринкова ціна фінансового інструменту, то в якості критерію ефективності інституцій, які забезпечують обмін, можна використовувати відхилення теперішньої вартості інструмента від ринкової ціни. У деяких джерелах [Коваленко] доведено, що на фінансовому ринку визначення такої ефективності є особливо актуальним для фінансових інститутів та їх менеджерів, які займаються активним моніторингом ринку і пошуком недооцінених активів, тобто впроваджують активну інвестиційну стратегію.

Важливою умовою ефективності інституційного середовища фінансової діяльності є спроможність інституцій та акторів фінансового сектору забезпечувати стабільність і надійність виконання контрактів (зобов'язань). Їх функціями є: по-перше, узгодження і взаємовигідність дій різних суб'єктів цього сектору з протилежними інтересами; по-друге, організація ефективного розміщення фінансових ресурсів, що передбачає приплив капіталу до реального сектору і можливість диверсифікації портфелів інвесторів. Отже, це дає нам підстави стверджувати, що критерії ефективності фінансового сектору економіки торкаються не стільки ринкового середовища, скільки інституційного, тобто сукупності правил і норм у функціонуванні учасників цього сектору економіки і взаємодії між ними. При цьому обов'язковою умовою розвиненості фінансового сектору будь-якої країни є стабільність інституцій. На цей аспект

проблеми звернув увагу нобелівський лауреат Дж. Б'юкенен (1986) у своєму дослідженні «конституції економічної політики». Так, на його думку, в економіці, і зокрема на фінансовому ринку, мають бути створені такі правила гри, які будуть залишатись стабільними навіть після того, як зміниться кілька поколінь людей [7, с. 112–113]. Проте якщо учасники угод починають розуміти, що їм було б вигідніше переглянути їх, завжди виникають інституційні зміни. Якщо ж жоден агент в даний момент часу не зацікавлений у зміні існуючих інституцій, виникає таке явище, як інституційна рівновага. В умовах інституційних трансформацій і володарювання крупних державно-олігархічних кланів, поширення корумпованості суспільства, дія цих чинників в Україні може призвести не до позитивних інституційних змін, а до укорінення існуючих неефективних інституцій і створення умов для інституційної нерівноваги.

Список використаних джерел

1. North, D. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. New York: Cambridge University Press, 1990.
2. Alchian, A. (1950). Uncertainty, Evolution and Economic Theory. *Journal of Political Economy*, 58 (3), 212–221.
3. Коваленко Ю. Зміст категорії «інституція» в інституційному економічному аналізі. *Вісник THEU*. 2010. Вип. 4. с. 19–31.
4. Коваленко Ю. Використання категоріального апарату інституційної теорії у фінансовому секторі економіки. *Світ фінансів*. 2010. Вип. 4. с. 39–49.
5. Demsetz, H. (1967). Toward Theory of Property Rights. *American Economic Review*, 57, 349–359.
6. Williamson, O. (1985). *The Economic Institution of Capitalism. Firms, Markets, Relation Contracting*. New York: Free Press, 1985.
7. Buchanan, J. M. (1975). *The Limits of Liberty: Between Anarchy and Leviathan, the Library of Economics and Liberty*. URL: <https://web.archive.org/web/20060518093905/http://www.econlib.org/LIBRARY/Buchanan/buchCv7Contents.html>

КОВАЛЬОВ Дмитро Григорович

DEVELOPMENT OF CREATIVE THINKING IN HIGHER EDUCATION STUDENTS

The 21st century is characterized by a strengthening of the interconnection between creativity, science, culture, and economics, which has led to the formation and active development of the creative economy. Its key resources are knowledge, information, and innovation. In today's world, it is particularly important for people to be able to generate unconventional ideas, think independently, and approach various situations creatively. This determines the focus of the modern education system on the

purposeful and effective development of the creative abilities of higher education students.

The progressive development of the state is impossible without the modernization of the higher education system. Global transformations are creating a demand for specialists with a high level of competence, professional mobility, independence, and the ability to think creatively and engage in continuous professional growth. A modern economist must possess creative and critical thinking skills and the ability to apply theoretical knowledge in practical activities. All this necessitates further improvement of the higher education system in Ukraine.

Research suggests that scientists identify six key parameters of creativity. These include: the ability to generate a significant number of ideas; the ability to improve an object by adding new details; the ability to identify and formulate a problem; originality, manifested in non-standard responses to certain stimuli; flexibility of thinking, i.e., the ability to produce a variety of ideas; and the ability to solve problems, which involves the ability to analyze deeply [1].

Creative individuals are distinguished by their ingenuity, ability to think outside the box, and find new approaches to solving problems in complex or crisis situations. In addition to flexibility and speed of thinking, as well as a high level of intellectual development, creativity requires professional knowledge and practical experience. In the professional sphere, creative thinking manifests itself in the ability to propose new ways of solving problems and discover new connections and patterns.

Creativity is a person's ability to produce original ideas, find non-standard approaches, and deviate from traditional models of thinking.

As noted by Aksyonova O. V., there are several areas of development of creative abilities of higher education seekers in the learning process [2].

First and foremost, this involves the use of various methods to stimulate learning in the educational process. These include problem-based lectures, creative discussions, case methods, training technologies, situational and role-playing exercises, game-based learning methods, brainstorming techniques, mind maps, and other tools for developing creative thinking.

In addition, in order to develop creative thinking in higher education students, it is necessary to teach them modern learning methods and metacognitive strategies, conduct training in the development of creative skills, and develop the ability to work in creative teams. Another important area is the development of research competencies in the process of implementing collective projects, in which students, together with teachers, scientists, and business representatives, solve real economic problems and actively participate in teamwork, rather than just observing the actions of the teacher.

The use of modern discursive thinking technologies is another significant and widespread approach to the development of creative thinking at leading foreign universities [2].

Teachers play an important role in developing creative thinking in higher education students. The framework document on assessing creative thinking (PISA–2021) outlines a number of practices that can hinder its development. These include:

- constantly emphasizing that there is only one correct way to complete a task and one correct answer;
- fostering attitudes of unquestioning obedience and fear of authority;
- strictly adhering to the lesson plan without taking into account the needs of higher education students or situational conditions;
- spreading the belief that the ability to be original is rare and inaccessible to most people;
- supporting the idea that knowledge is isolated and there are no connections between different fields;
- suppressing curiosity and cognitive activity;
- denying that learning and problem solving can be interesting and exciting[3].

The above provisions give grounds to assert that the quality of professional knowledge in the field of innovation can be improved by fostering a high culture of thinking among both teachers and students.

The role of the teacher in improving the innovativeness of the educational process is to help students perceive changes as useful and pleasant, to teach them to see their possible prospects. In the modern worldview, it is important to develop an understanding that changes are always real, that they can have different directions of development, and that their positivity is based on freedom of choice and a creative approach to decision-making.

A creative approach to learning combines the creative process and a supportive creative environment, which provides emotional and psychological comfort to higher education students, helps them unlock their creative potential, and stimulates intellectual activity.

Drozdova I. P. identifies three groups of conditions that are necessary for the development of creative thinking skills in higher education students, as well as for the formation of their professional and scientific creativity [4].

1. Abilities and aptitudes as a set of socio-psychological and physiological characteristics of a person: diligence, creative enthusiasm, ability to immerse oneself in a problem, presence of abilities and inclinations toward a particular sphere of creativity, independence, initiative, originality, mastery of the essence of knowledge in various fields of science, etc.

2. Polar psychological qualities, the individual combination of which contributes to creative development: a keen sense of the new and, at the same time, the ability to take into account previous experience; the ability to give free rein to imagination and intuition without going beyond established limits; the ability to think paradoxically without violating the principles of common sense; the desire for self-expression and self-affirmation, combined with modesty and self-criticism, etc.

3. Optimal organizational conditions that ensure the development of creativity: the opportunity to freely show personal initiative; a combination of research interests with autonomy in choosing areas of work; a rational balance between work and rest; higher productivity when working on several topics at once compared to focusing on just one, etc [4].

The development of creative thinking skills in higher education students involves stimulating their cognitive activity, striving for self-improvement, acquiring new knowledge and the ability to apply it creatively, as well as mastering the methods and techniques of reflective creative activity. It is based on the theory of gradual improvement of the creative intellectual process. The first stage involves conscious and creatively oriented management of their own learning by higher education students. The second stage directs them towards self-development and creative thinking, as it requires them to solve problems independently on the basis of heuristic and creative levels of cognitive activity.

The process of developing creative thinking is focused on the self-expression and self-determination of higher education students in their academic and professional activities. It is important to teach them to think independently, make creative decisions, form and argue their own position, defend it in discussion, and demonstrate a willingness and ability to apply creative qualities in practice.

Three main components are distinguished in the structure of this process: cognitive, motivational, and behavioral. The cognitive component covers knowledge and skills as criteria for the formation of creative thinking. The motivational component is determined by a system of leading motives that reflect the student's attitude to the values and goals of future professional activity. The behavioral component is revealed through the practical implementation of creative skills.

The development of creative thinking in higher education students should be carried out throughout the entire period of study. The gradual enrichment of experience determines the variety of methods and techniques used at different stages of its formation [5].

The research conducted allows us to identify the following conditions that contribute to the development of creativity among higher education students: a favorable moral and psychological climate in the group; creation of a creative atmosphere and involvement of higher education students in active communication and gaming activities; formation of stable motivation for educational and creative work; application of modern forms and methods of teaching that stimulate the development of creative abilities and creative potential of the individual.

References:

1. Pavlenko V. V. Teacher creativity as a factor in the development of pedagogical creativity / V. V. Pavlenko // Formation of didactic competence of preschool and primary education teachers: collection of scientific and methodological works / edited by V. Ye. Lytnyov, N. Ye. Kolesnyk, T. V. Naumchuk. Zhytomyr: I.

Franko Zhytomyr State University Publishing House, 2015. Pp. 145–150. URL: <https://repository.kristti.com.ua/handle/eiraise/997>.

2. Aksyonova O. V. Methods of teaching economics: textbook. Kyiv: KNEU, 1998. 280 p. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/20239/3/%D0%9C%D0%92%D0%95_%D0%9D%D0%9C%D0%9A_021018%2B.pdf.

3. PISA-2021: Framework for Assessing Creative Thinking (Draft, Third Edition) / Translated from English by K. Shumova; Scientific Editors: T. Vakulenko, V. Tereshchenko; Foreword and Appendices A and B by T. Vakulenko, V. Tereshchenko. Kyiv: Ukrainian Center assessment of education quality, 2022. 131 p. The proposed material is a translation of a framework document on the assessment of creative thinking URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/PISA-2021_ramkovyj-dokument.pdf.

4. Drozdova I. P. Development of creativity as a necessary quality of a professional in the process of teaching students of higher technical educational institutions by means of Ukrainian speech. Scientific Bulletin of Kherson State University: Collection of scientific works. Kherson: Kherson State University Publishing House, 2008, 50, 108–113.

5. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/590>.

***КОЛЯДА Тетяна Анатоліївна,
КРИНИЦЯ Сергій Олександрович***

ВПЛИВ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ НА ЦИФРОВУ ТРАНСФОРМАЦІЮ ЕКОНОМІКИ

В сучасних умовах має місце проактивні намагання знаходження базису економічної моделі господарювання, яка має прийти на зміну капіталізму, що на теренах України має назву – ринкової економіки. Серед чинників, що ставлять під сумнів ефективність класичної капіталістичної моделі, крім макроекономічних – ущільнення провалів ринку, падіння/призупинення темпів зростання ВВП, макрофінансова нестабільність, зростання інфляції та безробіття тощо, необхідно виділити інституційні, які чинять найбільший вплив на трансформації в економіці, зокрема інформаційні технології. Саме вони змінюють сучасний ринок, виступаючи одночасно новим товаром та новим засобом платежу. Запровадження віртуальних активів призвело до породження нових форм власності, необхідності розробки нових формальних правил для суб'єктів ринку. Тому поява нової системи – посткапіталізму вже не розглядається лише, як суто теоретична концепція, а починає набувати реальні контури. Так, прихильник когнітивного капіталізму – одного з різновидів теорії інформаційного капіталізму П. Мейсон, вважає, що основу посткапіталізму

формують «глобальні ринки, фінансіалізоване споживання, нематеріальна праця й нематеріальний капітал» [1, с. 168].

Креативна діяльність здійснюється із залученням тілесно-фізіологічних, психологічних, інтелектуальних факторів, духовних підструктур і спонукально-мотиваційної сфери. Кожний фактор у творчому акті не тільки виконує традиційне енергетичне та інформаційне забезпечення діяльнісної активності, але також є конкретним специфічним фреймворком продуктивних сил накопиченню змісту, а не форми. Загалом, результуючий вектор сил креативного мислення спрямований від віртуальних глибин суб'єктивного буття людини через діяльнісну, когнітивну, вербально оформлену сферу до проривів інституційних меж індивідуального духовно-практичного життя і виходу в надіндивідуальні сфери колективного, які забезпечують виникнення нового, раніше не існуючого.

Враховуючи, що нематеріальна праця й нематеріальний капітал виступають одночасно й основним ресурсом і фактором виробництва у новій системі посткапіталізму, то необхідно визначити – що саме є першопричиною таких трансформацій. Характеристиками креативності мислення індивіда є: схильність до аналізу, талант до пошуку значущих поточних та перспективних проблем, гнучкість розуму, готовність ризикувати, терпимість до критики, самомотивація. Творчість як невід'ємна властивість людської особистості завжди передбачає активне сприйняття буття і виступає як загальний механізм розвитку креативної економіки. Поява інтелектуально-креативної людини, яка продукує поточні інноваційні наративи та конкурентоздатні сенси подальшого цифрового розвитку, і є рушійною силою таких перетворень. Це формує у суспільстві запит на розвиток у населення нових навичок та компетенцій, що будуть мати попит у «креативній економіці, яка побудована на ІТ-індустрії, науці, інноваціях, Інтернеті як новій технологічній інфраструктурі економіки, знаннях, інтелектуальній діяльності» [2, с. 55].

Визначимо основні вектори впливу креативного мислення на трансформації в економіці та суспільному житті, а саме:

- сприяє створенню нестандартних рішень для впровадження новітніх технологій та розроблення інноваційних бізнес-моделей;
- формує здатність працівників творчо мислити, мати потенціал до своєчасної адаптації до змін і вчасно реагувати на цифрові виклики середовища, що трансформується в умовах всепроникнення штучного інтелекту;
- забезпечує поєднання технологічних рішень і творчого підходу для забезпечення стійких змін у виробництві, управлінні та комунікаційних процесах;
- допомагає розробляти цифрові продукти й сервіси з високою доданою вартістю, що зміцнює конкурентоспроможність як окремих підприємств, так і економіки загалом;

- поєднує осмислене застосування Big Data, цифрових двійників та штучного інтелекту для вдосконалення бізнес-процесів і освоєння нових ринків;
- формує культуру творчості, здатність швидко й ефективно впроваджувати цифрові інновації, що допомагає уникати ризиків технологічного відставання;
- визначає сучасні механізми та інструменти управління ресурсами, зокрема завдяки використанню цифрових платформ, гнучких форматів зайнятості та дистанційної форми роботи;
- сприяє розвитку освіти та «soft skills» для формування творчого кадрового потенціалу, без якого неможливо досягти результативної цифрової трансформації економіки;
- підтримує розвиток підприємницького мислення, необхідного для стартапів та інноваційних кластерів, що виступають рушійними силами цифрової економіки;
- формує нову економічну парадигму, у якій ключовими ресурсами стають знання, інтелектуальний капітал і здатність до інновацій.

Креативність – це сутнісна форма прояву життєдіяльної активності людини, яка проявляється в процесі її взаємовідносин у соціумі, спілкуванні, пізнанні, не тільки для того, щоб підтримати своє власне існування, але головним чином, щоб створити інноваційні цінності, як матеріальні, так і духовні.

Як ми раніше зазначали «у суспільстві одночасно існують інтелектуально-креативні люди – це люди, які володіють необхідними інноваційними знаннями, інтелектуальними і творчими талантами, а також споживачі креативної продукції – це люди, які створюють сукупний попит на креативні товари, роботи, послуги, формують споживацькі настрої, визначають сучасні тренди» [3, с. 251].

При цьому, як сформулював знаний американський фахівець з менеджменту А. Баркер, «інновація – це найвища точка роботи зі знанням: інновація вимагає інформації, ідей, пізнавальних здібностей і творчості більше, ніж будь-яка інша справа» [4, с. 175]. У самому творчому акті неминуче присутній елемент шумпетеріанської деструкції (так зване «творче руйнування»).

Людині як індивіду в процесі креативного мислення притаманна філософська «трансгресія», що є прагненням людини до постійного подолання своїх попередніх досягнень і результатів, а також бажання вийти за межі того, чим вона володіє [5, с. 49]. При аналізі творчого доробку відомого польського дослідника в галузі філософії психології та поведінкової економіки Ю. Козелецького, який саме запровадив термін «трансгресія» у науковий обіг [6], український науковець К. Фоменко показав, що існують конструктивна, творча трансгресія – творчість, і деструктивна трансгресія – дії, що призводять до руйнування колишнього середовища [6, с. 575].

Обидві іпостасі творчого «Я» у сукупній трансгресії, на нашу думку, існують одночасно та іманентно пов'язані між собою. В такому сингулярно-синкретичному стані, виявляється діалектична єдність та боротьба протилежностей існування та розгортання феномена креативного мислення у цифрову епоху та людської творчості взагалі в умовах трансгуманізму.

Висновки. На державні інститути покладається завдання щодо створення належних умов як для формування креативних навичок та здібностей у різних вікових груп, в тому числі через формування креативних навичок у системі закладів вищої освіти, так і для стимулювання розвитку нових цифрових трансгресійних технологій, щоб забезпечить генерацію нових знань та формування креативного мислення у широкого загалу населення при цифровій трансформації відновлення економіки та повоєнній реконструкції України.

Список використаних джерел:

1. Мейсон, Пол. Посткапіталізм. Путівник у майбутнє / пер.з англ. Наталія Мочалова. К. : Наш формат, 2019. 360 с.
2. Креативна економіка: нова економічна епоха XXI ст. Концепт креативної економіки «Глобальні тренди, потенціал та перспективи розвитку креативної економіки в Україні». Центр розвитку креативної економіки. 2021. 68 с.
3. Коляда Т.А., Прозоров Ю.В. Новітні цифрові фінансові інструменти: сутність і перспективи використання при відбудові постраждалих територіальних громад України. Проблеми економіки. 2024. № 2 (60). С. 247-253. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-2-247-253>
4. Баркер Алан. Алхімія інновацій. [Пер.с англ. А. Р. Ханукаєва]. : ТОВ «Вершина». 2004.
5. Колядич О.І. Поведінкова економічна теорія в поясненні соціально-трудових відносин. Вчені записки Університету «КРОК». 2017. Вип. 48. С. 47-58.
6. Kozielecki J. Psychotransgresjonalizm. Nowy kierunek psychologii / Józef Kozielecki. Warszawa: ak, 2001. 293 s.
7. Fomenko K.I. Transgressive «Me» in the structure of personality's selfconsciousness. Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / edited by S.D. Maksymenko, L.A. Onufriieva. Issue 26. Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2014. P. 573-584.

КОНОПЛЯНИК Дмитро Олегович

**РОЛЬ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ У ФОРМУВАННІ
СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ
У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПОЛІТОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Викладання курсу політології та соціології входить до переліку обов'язкових компонентів більшості освітньо-професійних програм підготовки здобувачів вищої освіти. За допомогою цього курсу у майбутніх фахівців формуються загальні та фахові компетентності, які покликані виховати здатність розв'язувати питання професійного спрямування, реалізовувати свої права та обов'язки як громадянина України, розвивати навички критичності та самокритичності, правильно визначати культурні та моральні орієнтири, розуміти природу та механізми функціонування політичної та соціальної сфери життєдіяльності суспільства. Оскільки і політологія, і соціологія є достатньо динамічними науками, під час підготовки фахівців різноманітних галузей обов'язково потрібно використовувати методи креативного мислення.

Після вступу до закладів вищої освіти молодь одразу включається в освітній процес, починає більш усвідомлено ставитися до свого навчання, здобувати відповідні знання, оволодівати необхідними навичками. Здобувачі вищої освіти, як правило, є дуже активними та цілеспрямованими, вони хочуть отримувати якісні знання не лише з профільних дисциплін, але й з загальнонаукових курсів. Виникає необхідність впровадження інноваційних та цікавих завдань, які стимулюватимуть до всебічного розвитку майбутніх фахівців, сприятимуть реалізації їх творчого потенціалу, формуватимуть здатність до детального аналізу соціально-політичних явищ та процесів. Важливою є роль саме креативного мислення протягом підготовки майбутніх спеціалістів, оскільки сучасне життя є різноманітним та динамічним, потрібно вміти адаптуватися до змін, приймати рішення в умовах невизначеності, розвивати гнучкість мислення та емоційно-психологічну стійкість до викликів.

Як зазначає українська науковиця Олександра Чиж, креативність можна визначити як можливість створювати нові, соціальні чи особистісні ідеї та рішення, результати діяльності, які знаходяться поза межами встановлених механізмів мислення. Креативність частіше розглядається не як розумова чи творча здатність людини, а як комплексна властивість особистості, яка може об'єднувати між собою такі компоненти як емоційність, мотивацію та поведінку. Така інтеграція надає змогу розглядати креативність як важливий елемент психіки – алгоритм пристосування до реалій життя й основа особистісного розвитку [1, с. 172]. Здобувачі освіти мають бути підготовлені до динамічних змін, оскільки після закінчення закладу вищої освіти вони починають організовувати власний трудовий шлях, який часто потребує професійної

адаптації та відповідної морально-психологічної підготовки. Застосування креативного мислення допомагає суттєво спростити цей процес, зробити його більш поступовим, без складних навантажень на фізичний та психологічний стан особистості.

Програма вивчення політології та соціології обов'язково передбачає активне спілкування між учасниками освітнього процесу. Лекційні та практичні заняття побудовані на принципах взаємодії викладача із здобувачами освіти, обговорення, дискусії, детального розгляду предметних питань. У цьому випадку необхідною запорукою успішного засвоєння матеріалу є розвиток креативності у процесі комунікації. Вітчизняні науковці Нігора Хазратова, Олеся Притула та Ольга Зуляк зазначають, що комунікативна креативність є сталою властивістю особистості, яка містить пізнавальні, психоемоційні та поведінкові компоненти, множина яких сприяє новітнім, дієвим рішенням комунікативних ситуацій, створенню інноваційних ідей та методів комунікації, вибору оптимальних стратегій комунікації. Це здібність до гнучкості мислення майбутнього фахівця, яка добре впливає на побудову діалогу у спілкуванні, попереджуючи неефективні види комунікативного процесу [2, с. 119-120].

Надзвичайно важливою є роль викладача у процесі розвитку креативного мислення протягом вивчення дисциплін. Саме викладач організовує цей процес, займається розробкою та впровадженням нових навчальних елементів, новітніх завдань та творчих робіт для здобувачів освіти. Викладач повинен зацікавити молодь навчальним курсом, спонукати до активності та самовираження, розвивати комунікаційні навички та толерантність серед здобувачів освіти, користуватися актуальними матеріалами при підготовці до занять. На думку української науковиці Олени Олійник, креативність в освітньо-професійній діяльності викладача передбачає його здатність до заохочення та розвитку творчої активності здобувачів освіти. Креативний викладач намагається допомогти здобувачам розкрити свій потенціал як самостійних дослідників, стимулювати їх до розробки ідей, засвоєння нових знань, знаходження можливості виходу із складних ситуацій, проявляти кмітливість під час прийняття нестандартних рішень. Таким чином викладач сприяє реалізації творчого самовираження молоді, допомагає розкрити внутрішній талент особистості та направити її ресурс на впровадження новітніх рішень у навчальний процес [3, с. 64].

Для розвитку креативного мислення у закладах вищої освіти зазвичай використовують такі основні методи: проблемно-пошуковий, дискусійний, інтерактивний, медіаосвітній (цифровий), рефлексивний, метод проєктів.

Автор пропонує розглянути приклади використання вищезазначених методів саме під час вивчення політології та соціології в університеті.

1. Проблемно-пошуковий метод. Здобувачі освіти отримують завдання із проблемною ситуацією, яка стосується соціально-політичної події. Потрібно активізувати аналітичне мислення, провести дослідження, знайти основну та

додаткову інформацію, представити можливі варіанти вирішення, оцінити наслідки.

2. Дискусійний метод. Обов'язково передбачає активне обговорення проблемних питань, вироблення оптимального рішення. Використовується «мозковий штурм», дебати, круглий стіл. У здобувачів освіти формуються ораторські навички, вони оволодівають мистецтвом аргументації, толерантного ставлення до різноманітних думок.

3. Інтерактивний метод. Впровадження рольових ігор, моделювання та організація прикладів політичних та соціальних процесів: вибори, інавгурація президента держави, виступ прем'єр-міністра перед парламентом, зустріч кандидата у депутати з виборцями, робота передвиборного штабу політичної партії, прес-конференція політика із засобами масової інформації, дипломатичний прийом у посольстві, організація форуму молодіжного лідерства, вирішення конфліктів у трудовому колективі тощо. Це все сприятиме розвитку уяви, тренуватиме комунікативні навички та вміння діяти в нових умовах.

4. Метод проєктів. Пропозиція для здобувачів освіти виконати мініпроєкт соціально-політичної спрямованості: провести соціологічне опитування на актуальні теми, розробити передвиборну програму політичної партії, запропонувати соціальну реформу у галузі народного господарства тощо. Цей метод допомагає навчитися спілкуватися з людьми, працювати у команді, аналізувати соціальні настрої.

5. Медіаосвітній метод. Передбачає використання новітніх інформаційно-комунікативних інструментів: ведення студентського блогу, створення інфографіки, соціальних плакатів, політичної та соціальної реклами, розробка презентацій, проведення інтерв'ю, використання можливостей штучного інтелекту для аналізу даних тощо. Медіаосвітній метод є важливим у наш час, оскільки молодь швидко вчиться оволодівати сучасними інструментами, які є корисними для освітнього процесу та творчої самореалізації.

6. Рефлексивний метод. Допомагає здобувачам освіти проаналізувати здобутий досвід та знання, краще осмислити навчальний матеріал, усвідомити власні успіхи та невдалі моменти, які потребують доопрацювання. Запропонувати написати есе, короткий аналітичний звіт з теми, намалювати «дерево досягнень» з курсу тощо.

Отже, розвиток креативного мислення протягом вивчення політології та соціології в закладах вищої освіти є важливою складовою професійної підготовки здобувачів освіти, оскільки саме креативність допомагає сформувати вміння бачити та аналізувати багатогранність соціально-політичних процесів, сприяє створенню новітніх підходів до вирішення складних питань та прийняття рішень в нестандартних умовах. Впровадження креативних методів під час навчання створює умови для розвитку гнучкості мислення, інтелектуального

збагачення, тренує здатність до альтернативного погляду на ситуацію, швидкого оцінювання інформації й вироблення оригінальних рішень.

Використання методів, які допомагають формувати креативне мислення в процесі викладання політології та соціології підвищує загальну ефективність та результативність освітнього процесу, забезпечує професійну підготовку майбутніх спеціалістів, допомагає сформувати їх активну громадянську позицію та здатність діяти в умовах динамічного соціально-політичного середовища.

Список використаних джерел:

1. Чиж О.Ф. (2025). Креативність як ресурсний потенціал особистості в дорослому віці. Наукові записки. Серія: Психологія, (2), 171–176. <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2025-2-24>

2. Хазратова Н. Комунікативна креативність у структурі професійних творчих здібностей майбутніх фахівців / Н.В. Хазратова, О.А. Притула, О.Р. Зуляк // Інклюзія і суспільство. Кам'янець-Подільський: Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут», 2025. № 1. С. 114 – 121. <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2025-1-14>

3. Олійник О.О. Креативність у професійній діяльності викладача: роль, виклики та стратегії розвитку. Науковий журнал «Інноваційна педагогіка», 2023. Вип. 62, Т.2. С. 63 – 68.

КРАВЕЦЬ Ірина Михайлівна

РОЛЬ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

До фахівців соціальної роботи в Україні відносять професійно підготовлених спеціалістів, які мають відповідну кваліфікацію у сфері соціальної роботи та основним завданням яких є надання соціальних послуг і допомога людям, сім'ям або групам осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. Враховуючи те, що у своїй професійній діяльності соціальним працівникам доводиться стикатися з необхідністю вирішувати різноманітні проблеми в умовах невизначеності, враховувати унікальність особистості та запитів кожного клієнта, часто-густо потрібно застосовувати творчий підхід до цього процесу. У таких умовах майбутні фахівці соціальної роботи повинні бути готові до нестандартних рішень, в основі якого лежить креативний підхід до оцінки та вирішення проблеми.

Креативне мислення сприяє формуванню у майбутніх фахівців соціальної роботи таких якостей, як здатність генерування унікальних рішень та гнучкого підходу до складних ситуацій. Це дозволить на практиці ефективно допомагати клієнтам, адаптуватися до мінливого соціального середовища, знаходити інноваційні шляхи вирішення проблем, які виходять за межі стандартних

підходів. Креативність соціального працівника визначається як здатність фахівця генерувати нестандартні ідеї, інтегрувати різноманітні факти та інформацію для формування унікальних рішень у соціальній роботі [1].

Фахівці з креативним мисленням здатні бути оригінальними, продукувати нові ідеї та методи роботи, що дозволяє їм розробляти нестандартні програми допомоги для різних клієнтів. Вони можуть швидко адаптувати свої підходи до мінливих обставин та потреб клієнтів, змінюючи стратегії в реальному часі, тобто бути гнучкими у своїй діяльності. Такі якості роблять фахівця більш затребуваними на ринку праці, оскільки він може ефективно та творчо розв'язувати поставлені завдання. Окрім того можливість у своїй трудовій діяльності застосовувати нестандартні підходи на основі креативності дає змогу фахівцям з соціальної роботи забезпечити свою самореалізацію, знаходячи нові шляхи вирішення проблем своїх клієнтів.

Майбутній соціальний працівник повинен впевнено використовувати свій творчий потенціал в умовах невизначеності для того, щоб адекватно на них реагувати. Крім того креативність у поглядах та діях щодо становища клієнта може допомогти самому клієнту розкрити його можливості для розв'язання проблемної ситуації. Тому завданням підготовки соціального працівника в умовах закладів вищої освіти є розвиток майбутнього фахівця, готового застосовувати творчий підходу до виконання своїх професійних обов'язків.

З метою розвитку креативності майбутніх соціальних працівників доцільно створювати відповідні умови: урахування індивідуальних особливостей і можливостей студентів, орієнтація їх на саморозвиток, формування ціннісних установок на творчу самореалізацію; розвиток рефлексії, рефлексивно-оцінювальних здібностей і навичок, прагнення до самопроєктування; організація взаємодії суб'єктів навчального процесу на основі виховання співтворчості та діалогу; підтримка молоді у пізнанні сутності творчої самореалізації і методів її досягнення, в розвитку особистісних якостей, необхідних для професійно-творчої діяльності, формування творчої атмосфери в процесі навчання тощо [2].

Соціальним працівникам у своїй діяльності доводиться виконувати різноманітні функції, зокрема комунікативну, превентивно-профілактичну, діагностичну, прогностичну, захисну, корекційно-реабілітаційну. Ефективність діяльності майбутніх соціальних працівників у напрямі виконання ними своїх функцій визначається їх здатністю до дизайн-мислення, тобто процесу творчого вирішення проблем людини в умовах невизначеності, адаптації до нових соціальних, технологічних, культурних вимог. Дизайн-мислення у підготовці соціальних працівників – це клієнто-орієнтований підхід, у межах якого майбутні фахівці навчаються краще розуміти потреби людей, знаходити інноваційні рішення для складних соціальних проблем та надавати ефективні послуги. Застосування дизайн-мислення передбачає реалізацію п'яти ключових етапів: формування емпатії, ідентифікація проблеми, генерація ідей,

прототипування та тестування. Зокрема, у соціальній роботі прототипування є процесом створення попередньої спрощеної моделі соціальної послуги, програми, проєкту з метою перевірки його ефективності, доцільності та відповідності потребам клієнтів, що вимагає гнучкості та нестандартних рішень. Загалом цей метод розвиває навички креативного мислення та сприяє створенню практичних, спрямованих на результат рішень у сфері соціальної роботи.

Інструментами розвитку креативності у майбутніх фахівців є: введення в навчальні дисципліни вправ на креативність, дискусій, мозкових штурмів та проєктної роботи; заохочення спілкування з креативними особистостями, колегами, експертами та представниками різних спільнот; використання різних джерел інформації, вражень від подорожей, позааудиторної діяльності для розширення світогляду та здобуття нового досвіду; використання ігрових технік, вправ для розвитку уяви та здатності бачити нестандартні зв'язки між речами.

Розвитку творчості та креативності сприяє також візуальне мислення, що визначається як процес опрацювання інформації за допомогою образів, схем, моделей та символів. Це не лише творча інтуїція, а й системне вміння аналізувати, інтерпретувати потреби цільової аудиторії та знаходити ефективні способи їх візуального вираження [3, с. 18]. Тому підготовка майбутніх фахівців повинна бути спрямована на формування творчого мислення, професійної гнучкості, візуальної культури й здатності до інноваційного проєктування.

Отже, формування креативного мислення у фахівців соціальної роботи є важливим завданням з огляду на специфіку їх професійної діяльності, яка пов'язана з комунікацією з людьми, що перебувають у різних життєвих обставинах, мають специфічні потреби, а тому потребують творчого підходу до їх вирішення. Сучасні навчальні технології передбачають використання різних інструментів для розвитку креативності. Особливими типами когнітивної діяльності є дизайн-мислення та візуальне мислення, як сукупність розумових процесів, які людина використовує для отримання, обробки та використання інформації, що включає сприйняття, пам'ять, мислення, увагу, уяву, прийняття рішень та вирішення проблем.

Список використаних джерел:

1. Віщукаєва К. М. Деякі аспекти розвитку креативності майбутніх соціальних працівників. Розвиток креативності як ресурсу інноваційного потенціалу особистості: психолого-педагогічні аспекти: збірник матеріалів всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю. Одеса : Університет Ушинського, 2025. 511 с. с.70-72
2. Тимків Л. Чинники розвитку креативності майбутніх соціальних працівників. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип 31. том 4. С.175-179
3. Желанова В. В. Креативність і візуальне мислення як основа художньопроектної компетентності майбутнього дизайнера. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. 2025. Випуск 14. С. 15-21

КУЧЕРЯВА Оксана Анатоліївна

АРТТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Як відомо, поняття «творчість» та «емоції» тісно взаємопов'язані. Творча діяльність допомагає людині виявити й розкрити свій емоційний стан і, навпаки, розвинений емоційний інтелект успішно впливає на розвиток творчих здібностей. Невипадково в Державному стандарті базової середньої освіти обидві категорії — креативне мислення й емоційний інтелект — розглядають як наскрізні вміння в усіх ключових компетентностях. Зокрема, здобувачі освіти повинні вміти:

1. критично і системно мислити;
 - діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей, доброзичесне використання чужих ідей та їх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових об'єктів, ідей, умінь випробовувати нові ідеї;
 - конструктивно керувати емоціями, що передбачає здатність розпізнавати власні емоції та емоційний стан інших, сприймати емоції без осуду, адекватно реагувати на конфліктні ситуації, розуміти, як емоції можуть допомагати і заважати в діяльності, налаштовуючи себе на пошук внутрішньої рівноваги, конструктивну комунікацію, зосередження уваги, продуктивну діяльність [3].

Як підкреслює Кен Робінсон, школа повинна зосереджувати увагу не лише на знаннях і вміннях, тобто довколишньому світі, а й на внутрішньому світі кожного учня: «Те, який внесок зробить кожна людина в довколишній світ, залежить від того, в яких стосунках вона перебуває зі своїм внутрішнім світом» [5, с. 69]. Відповідно, щоб «персоналізувати освіту, потрібно змінити навчальну програму, методику викладання й оцінювання» [5, с. 69].

У започаткованому дослідженні ми поставили за **мету** описати й проілюструвати арттехнології як потужний ресурс розвитку внутрішнього світу здобувачів освіти на уроках української мови.

У психолого-педагогічній літературі педагогічний напрям арттерапії описували І. С. Ільченко, Н. Калько, О. А. Мірошніченко, Р. М. Пріма, Т. В. Алексінцева та інші.

Арттехнологія — це освітня технологія, яка спирається на різні види мистецтва як методичні інструменти й створює умови для підтримки емоційного благополуччя й психічного здоров'я здобувачів освіти засобами художньої діяльності. З-поміж різних технік арттехнології найпопулярнішою є образотворча терапія, коли використовують малювання, живопис, ліплення для

психологічної корекції та самовираження. Візуальні образи й кольорова палітра, на яких ґрунтується образотворче мистецтво, допомагають учням краще усвідомлювати й вербалізувати свої емоції, а мовленнєво-творчі завдання, побудовані на основі роботи з художніми картинами, дозволяють розпочати діалог між учнем та його внутрішнім світом.

Наведемо приклади мовленнєво-творчих завдань, які можна запропонувати здобувачам освіти на уроках української мови в ЗЗСО.

Вправа 1. Розгляньте картини А. Куїнджі «Вечір на Україні», «Українська ніч», «Дніпро вранці». Як ви гадаєте, чому А. Куїнджі називають «художником світла»? Опишіть настрій, який у вас викликає кожна з картин А. Куїнджі, використовуючи прикметники. Виберіть одну з картин і продовжіть речення «Я відчуваю... , тому що ...». (Тема «Прикметник як частина мови», 6 клас).

Вправа 2. Розгляньте картини М. Приймаченко «Соняшник життя» й «Соняшник з бджолами». Який настрій вони у вас викликають? У народі соняшник уважають символом світла й сонця. Подумайте над етимологією назви квітки. Продовжіть роздуми: «Соняшник сповнений тепла, тому ...» або «Кругом — як рай: і бджілочка гудить, і пташечка, радіючи, співає» (Л. Глібов). Я відчуваю ...». (Тема «Лексикологія», 5 клас).

Цікаво, що «відтінків емоцій набагато більше, ніж слів на їх позначення» [2, с. 489], тому мовленнєво-творчі завдання допомагають заглибитись у систему емоційних зв'язків. Наприклад:

Вправа 3. Чи згодні ви, що радість багатогранна й охоплює різні емоційні стани (*щастя, насолода, задоволення, захоплення, відрода* тощо)? Розгляньте «Колесо емоцій» Р. Плутчика, зокрема пелюстку «Радість» та суміжні з нею пелюстки. Намалюйте свою радісну історію й підпишіть картину, назвавши свій емоційний стан. (Тема «Текст. Заголовок тексту», 5 клас).

Як бачимо, завдяки арттехнології здобувачі освіти, з одного боку, вчать розпізнавати емоції; аналізувати емоційний настрій картини або персонажів, що на них зображені; порівнювати власні відчуття з настроєм твору; словесно описувати свої переживання, а з іншого, — збагачують емоційний словник, розвивають естетичний смак і творчі здібності.

У підсумку підкреслимо, що твори мистецтва (живопис, музика), а також художні твори, театр, кіномистецтво відіграють важливу роль у збагаченні емоційного досвіду здобувачів освіти, тому уроки з дисциплін мовно-літературної освітньої галузі корисно доповнювати творчими завданнями, звертатись до арттехнологій. Вони допомагають не лише створити емоційний комфорт на занятті, а й формувати позитивну мотивацію до навчання, сприяють активізації творчого потенціалу й пізнавальної діяльності, надихають учнів до самопізнання.

Список використаних джерел:

1. Арт-технології : навч.-метод. посібник / уклад. О. А. Мірошніченко. Житомир : ТОВ «Видавничий дім Бук-Друк», 2024. 180 с.

2. Гоулман Д. Емоційний інтелект / пер.з англ. С.-Л. Гумецької. Харків : Віват, 2020. 512 с.
3. Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 23.11.2025).
4. Ільченко І. С. Арт-терапія : навч. посіб. Умань, 2013. 150 с.
5. Робінсон Кен, Ароніка Лу Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту / переклала з англ. Ганна Лелів. Львів : Літопис. 2018. 256 с.

ЛАЗАРЕНКО Світлана В'ячеславівна

РОЗВИТОК ЛІНГВОКРЕАТИВНОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Одним з основним завдань сучасної вищої освіти є підготовка фахівців, які володіють не лише певним обсягом знань, а й творчими здібностями, спрямованими на генерацію цікавих і нових ідей. Наявність умінь аналізувати складні нетипові ситуації, швидко продукувати креативні рішення щодо їх розв'язання роблять фахівців затребуваними на ринку праці.

Нові вимоги підготовки педагогічних працівників передбачають формування низки компетенцій, що розподіляються за дисциплінами, які вивчають протягом усього навчання в закладі освіти. Підготовка фахівців відбуваються за однією програмою як для українських громадян, так і для іноземців, з єдиною різницею – підготовка іноземців розпочинається з курсу української мови, що вивчається в межах дисципліни «Українська мова як іноземна». Програма цієї дисципліни спрямована, насамперед, на опанування системи української мови задля здійснення комунікації в умовах україномовного середовища, а також для формування мовленнєвих умінь і навичок, необхідних для подальшого навчання за освітньою програмою. Курс української мови як іноземної має особливе значення для іноземців, які навчаються в педагогічних університетах, оскільки формує не лише мовну компетентність, а й професійну готовність до майбутньої діяльності: для майбутнього педагога володіння мовою країни, у якій він навчається й потенційно працюватиме, є ключовою умовою ефективної комунікації з учнями, колегами та батьками; крім того, засвоєння професійної термінології українською сприяє формуванню фахової ідентичності та забезпечує якісний обмін досвідом у педагогічній спільноті. Водночас курс української мови як іноземної має важливе значення для розвитку креативного мислення, оскільки в процесі опанування мови активізуються когнітивні процеси, розширюються мовні та концептуальні горизонти студента; мовні вправи, робота з текстами, міжкультурні порівняння та творчі завдання

створюють простір для інтелектуальної гнучкості та нестандартного бачення; освоєння мовних конструкцій і стилістичних засобів української мови сприяє формуванню здатності до експериментування зі словом, побудови оригінальних висловлювань та генерації нових ідей. Саме тому курс української мови для іноземців не лише забезпечує адаптацію та професійну підготовку, а й є дієвим інструментом розвитку творчого потенціалу майбутнього педагога.

Говорячи про формування креативного мислення на заняттях з української мови як іноземної, вважаємо за потрібне ввести поняття «лінгвокреативність». Лінгвокреативність була об'єктом дослідження різних науковців, зокрема, у мовознавстві її досліджували Д. Гайданка, Л. Ліпка, Г. Монастирецька, Т. Космеда, О. Халіман, Л. Процак, Н. Струкова, А. Загнітко; у літературознавстві: Р. Фаулер, Г. Кук, П. Стоквел, П. Сімпсон і Дж. Холл, О. Ребрій; у соціолінгвістиці: Р. Джонсон, Р. Картер; у лінгводидактиці: А. Хуторський, Г. Халюшова, Т. Тюленєва, А. Галкіна, Т. Гридїна, І. Жилова, С. Насєдкіна, А. Полякова. Незважаючи на чималу кількість наукових розвідок, окремі аспекти лінгвокреативності й досі залишаються актуальними для вивчення.

Насамперед розкриємо поняття «лінгвокреативність». С. Воропай характеризує лінгвікреативність, як «можливість творчо переформатовувати існуючий мовний матеріал задля задоволення конкретної комунікативної мети» [1, С. 13]. Е. Герасименко, слідом за В. Базилевичем і Е. Бутаковою, трактує лінгвокреативність як «здатність носія мови маніпулювати знаннями про мову для створення нових слів, модифікації вже існуючих слів і виразів з метою розширення їх семантики, залучення уваги, створення комічного ефекту та ін. Тобто, лінгвістична креативність — сукупність знань про мову і нетривіальний підхід носія мови до їх використання» [2, С. 130]. У наведених дефініціях лінгвокреативність схарактеризована як здатність адресанта трансформувати семантику наявних у мові одиниць задля впливу на адресата та задоволення своїх інтенцій у процесі комунікації. З огляду на усі вищенаведені дефініції та підходи до лінгвокреативності та враховуючи специфіку об'єкта нашого дослідження, трактуємо *лінгвокреативність* як складну когнітивну та лінгвосеміотичну діяльність адресанта, у процесі якої на основі асоціативних зв'язків між предметами та явищами адресант змінює семантику існуючих мовних одиниць, надаючи їм образності, експресивності задля впливу на адресанта в процесі комунікації.

Для розвитку лінгвокреативності на заняттях з української мови з іноземцями була розроблена система вправ.

Вправи, спрямовані на розвиток лексичної креативності: 1) «асоціативні кола» (до пропонованого слова-стимулу здобувачі мають дібрати низку асоціацій, а потім ввести їх у мікротекст; цей прийом активізує словниковий запас і когнітивні процеси щодо пошуку семантичних і асоціативних паралелей), «семантичні трансформації» (до поданого слова здобувачі мають придумати

декілька контекстів, у яких би це слово виступало з різними значеннями; це сприяє розумінню полісемантиї та міжстильової гнучкості); «лексичні парадокси» (пропоновані парадоксальні словосполучення (тихі буря, солодкий холод) здобувачі повинні ввести в мікротекст; цей прийом розвиває нестандартне мислення та здатність інтерпретувати мовні явища).

Вправи, спрямовані на розвиток словотворчої креативності – вправи, що формують компетенцію працювати зі словом як одиницею комунікативного впливу: утворювати нові слова (лінгвокреатеми), знаходити їх у тексті інших авторів, дешифрувати та розпізнавати авторські інтенції її вжитку. Серед таких вправ досить ефективними були такі: 1) «створи слово» (за допомогою пропонованих афіксів утворити неологізми (наприклад, назву нового предмета, професії, явища) та пояснити їх значення; цей прийом не лише активізує морфологічні знання, а й стимулює мовну уяву та асоціативне мислення); 2) «словотвірний конструктор» (від пропонованих основ утворити різні частини мови, які ввести в мікротекст або діалог; цей прийом допомагає глибше усвідомити словотвірну структуру української мови та навчитися гнучко використовувати її у творчій комунікації); 3) «словотвірні трансформації» (ввести слово в мікротекст, щоб воно змінило своє значення: наприклад, слово *карієс* ввести в мікротекст політичного змісту, цей прийом розвиває відчуття стилістичних ресурсів мови).

Вправи, спрямовані на розвиток образного мовлення – вправи, що спрямовані на розвиток умінь створювати метафори, епітети, порівняння, що поглиблює розуміння структури художнього мовлення й сприяє емоційно-ціннісному засвоєнню мови. Цю групу можемо проілюструвати такими вправами: 1) «метафоричний міст» (до поданих абстрактних понять (навчання, любов, страх) створити метафору, яка б їх унаочнила; такий прийом активізує когнітивні процеси, зокрема образне мислення); «порівняй і поясни» (пропонується створити порівняння з поданими словами і пояснити вибрану асоціацію; це формує уміння продукувати розгорнуті висловлювання, вміння виокремлювати суттєві ознаки явища та переосмислювати їх відповідно до авторської інтенції), «епітет ний ланцюжок» (пропонується до поданих явищ дібрати епітети та ввести їх у мікротекст; цей прийом розвиває мовну гнучкість).

Вправи, спрямовані на розвиток текстотворчої креативності – вправи, що спрямовані на розвиток умінь продукувати оригінальні цілісні та зв'язні тексти. Серед них пропонуємо: «креативний диктант» (до поданої у формі диктанту основи тексту здобувачі мають додати власні елементи (описи, розмірковування тощо), цей прийом формує навички адаптації інформації та розвиває творче мислення); «текст за ключовими словами» (за поданими словами скласти текст певного жанру; цей прийом стимулює логічне та асоціативне мислення); «переклад-імпровізація» (здобувачам дають текст рідною мовою, який вони мають перекласти українською, адаптувавши фразеологізми або фонові слова до

українських реалій; цей прийом сприяє усвідомленню стилістичної варіативності української мови та розвиває уміння адаптувати тексти відповідно до мети).

Інтерактивні вправи, спрямовані на розвиток креативності. Ці вправи створюють умови для розвитку лінгвокреативності в умовах динамічного спілкування, максимально наближеного до реальних ситуацій. Вони сприяють емоційному залученню здобувачів освіти та мотивують їх до опанування різних прийомів творення і вживання лінгвокреативом. Серед цих вправ пропонуємо: «імпровізаційний театр» (студенти отримують ролі та ситуації, у яких вони мають імпровізувати спілкування; цей прийом розвиває навички непередбаченого мовлення, швидкість реакції, а також сприяє подоланню мовного бар'єру), «креативні дебати» (здобувачам пропонують теми для обговорення, які містять алогізми, наприклад: «Книжки – кращий вчитель, ніж людина», «ШІ може повністю замінити людину будь-якого фаху», такі обговорення стимулюють до пошуку нестандартних рішень, розвиває креативне мислення).

Для перевірки ефективності розроблена система вправ була впроваджена в процес викладання української мови як іноземної здобувачам 1 і 2 курсів III (освітньо-наукового) рівня вищої освіти з галузі знань 01 Освіта. Здобувачі були поділені на 2 групи: експериментальна, у якій проводилася апробація запропонованої системи вправ; і контрольна, у якій процес викладання української мови проводився за традиційною методикою і не був сфокусований на формування лінгвокреативності. По завершенню курсу здобувачі виконували тест для перевірки умінь виявляти, інтерпретувати та створювати лінгвокреативи. Результати тестування засвідчили, що в експериментальній групі здобувачі значно швидше виконали завдання, при цьому 85% групи виконали їх на достатньому та високому рівнях. Натомість здобувачам контрольної групи на виконання завдань знадобилося значно більше часу, при цьому вони часто потребували допомоги викладача, зверталися до словників. Успішність виконання завдань в контрольній групі (високий і достатній рівні) становила 67 %. Відтак, можемо говорити про те, що розроблена система роботи над формуванням лінгвокреативності є ефективною.

Підсумовуючи дослідження, зауважимо: формування лінгвокреативності є необхідною складовою сучасного процесу викладання української мови як іноземної. Реалізувати її допомагають різні групи прийомів – словотворчі, текстотворчі, лексичні, образні, інтерактивні. Вони допомагають здобувачам не лише глибше зрозуміти систему мови, а й навчитися творчо використовувати мовні одиниці та створювати нові в професійній та повсякденній комунікації. Крім того, такі прийоми посилюють мотивацію інофонів до опанування української мови, формують гнучке мислення, розвивають здатність до інноваційних рішень – а всі ці компоненти є досить важливими як для педагогічних фахівців, так і для спеціалістів інших галузей.

Список використаних джерел:

1. Воропай С. В. Лінгвістична креативність та її реалізація у мові користувачів соціальних мереж (на прикладі соціальної мережі Фейсбук). *Філологічні трактати*, 2016, Т. 8, № 4. С. 7–14.

2. Герасименко Е. М. Лінгвістична креативність як невід’ємний складник креативної особистості. *Актуальні проблеми сучасної філології та методики викладання мов у вишах*: матеріали II всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 8 жовт. 2019 р.). Харків: Мадрид, 2019. С. 129 – 133.

ЛЕОНОВА Вероніка Іванівна

МЕТОДИКА ОЗНАЙОМЛЕННЯ З УКРАЇНСЬКИМ ФОЛЬКЛОРОМ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Актуальність методики ознайомлення дітей дошкільного віку з українським фольклором у закладах дошкільної освіти зумовлена нагальною потребою збереження та передачі національних традицій, культурних цінностей і духовної спадщини українського народу наймолодшому поколінню. У сучасному суспільстві, де активно відбуваються глобалізаційні процеси та цифровізація дитячого культурного простору, виникає ризик поступового віддалення дітей від автентичних народних джерел. Саме тому системне й методично обґрунтоване ознайомлення з українським фольклором стає важливим педагогічним завданням.

Фольклор - колискові пісні, забавлянки, примовки, народні казки, ігри, обряди - відповідає природі дитячого сприймання завдяки образності, доступності, ритмічності та яскравій емоційності. Ознайомлення з ним сприяє розвитку мовлення, слухової уваги, пам’яті, музичності, творчої уяви й емоційної чутливості. Крім того, фольклорні твори містять у собі морально-етичні настанови та життєву мудрість, що допомагає формувати у дітей перші уявлення про добро, справедливість, дружбу, родинні стосунки.

Актуальність теми також посилюється тим, що у Стандарті дошкільної освіти [2] важливе місце посідає національно-патріотичне виховання. Це вимагає від педагогів володіння сучасними методами роботи з фольклорним матеріалом, уміння інтегрувати його в освітній процес, робити його живим, цікавим і близьким кожній дитині. Ефективна методика ознайомлення з фольклором забезпечує не лише розвивальну та виховну складову, а й сприяє формуванню у дошкільнят відчуття причетності до свого народу та поваги до його культурних коренів.

Дослідження методики ознайомлення дітей дошкільного віку з українським фольклором є своєчасним та значущим, оскільки воно забезпечує умови для всебічного розвитку дитини, підтримує її культурну

самоідентифікацію та сприяє зміцненню національної свідомості з наймолодшого віку [1].

Пісенна творчість України має унікальні особливості, що сформувалися під впливом історичних подій, побуту, світогляду та емоційно-поетичного сприймання світу українським народом. Вона відзначається глибиною змісту, мелодійністю, образністю й тісним зв'язком із життям та духовною культурою українців.

Однією з провідних ознак української пісенності є надзвичайна **мелодійність**: пісні мають плавні, співучі інтонації, які легко запам'ятовуються й передають широкий спектр людських почуттів — від ніжності та смутку до радості й урочистості. Мелодика українських пісень часто базується на натуральних ладах і діатонічних поспівках, що створює відчуття природності та органічності.

Українська пісня вирізняється ще й жанровим багатством. До неї належать обрядові (весільні, колядки, веснянки, жниварські), ліричні, історичні, козацькі, чумацькі, баладні, жартівливі, соціально-побутові пісні. Кожен жанр має притаманні йому поетичні образи, функції та мистецькі засоби.

Важливою рисою є емоційно-поетичний характер пісень. У них відтворено внутрішній світ людини: любов до рідної землі, шана до праці, туга за коханням, переживання втрат, прагнення волі. Для багатьох пісень характерні символи — калина, тополя, зозуля, крук, чумацька дорога, які несуть глибоке смислове навантаження.

Суттєву роль відіграє й поліфонічність, особливо у традиціях багатоголосся Полісся, Карпат і Слобожанщини. Українське народне багатоголосся є явищем світового масштабу, адже поєднує природну співучість із складними гармонічними зв'язками.

Пісенна творчість України тісно пов'язана з історією народу. У ній відображено боротьбу за свободу, складні періоди життя, героїчні постаті. Зокрема, козацькі та повстанські пісні виконували не лише художню, а й мобілізаційну, духовно-підтримувальну функцію.

Також характерною особливістю є усність та варіантність: пісні передавалися від покоління до покоління, доповнювалися та змінювалися залежно від місцевості, що зумовило появу численних регіональних варіантів. Це робить український фольклор динамічним, живим та багатограним.

Отже, пісенна творчість України - це унікальний культурний феномен, що поєднує музичну майстерність, поетичну красу й глибоку духовність. Вона не лише відображає народний досвід і традиції, а й формує національну ідентичність та емоційно-естетичний світ населення від найдавніших часів до сьогодення.

Українські композитори — це представники національної музичної культури, творчість яких відзначається поєднанням народних традицій, індивідуального стилю та сучасних музичних форм. Їхні твори охоплюють різні

жанри: від духовної, хорової та камерної музики до симфонічної, оперної, балетної та інструментальної. Українські композитори внесли значний вклад у розвиток світової музики, зберігаючи національну ідентичність та передаючи через музику культурні цінності народу.

Серед відомих українських композиторів можна виділити: Микола Лисенко, Микола Леонтович, Станіслав Людкевич, Віктор Косенко, Борис Лятошинський, Платон Майборода, Євген Станкович, Мирослав Скорик.

Ці композитори суттєво вплинули на формування національної музичної школи, збагачуючи її жанрово та стилістично. Їхні твори є невід'ємною частиною музичної освіти, особливо у дошкільних закладах, де знайомство дітей із національною музичною спадщиною сприяє розвитку естетичного смаку, музичності та патріотичної свідомості.

Методика ознайомлення дітей дошкільного віку з творчістю українських композиторів спрямована на формування музично-естетичних та творчих здібностей, розвиток музичного сприймання, слухової уваги, емоційної чутливості та зацікавленості музикою на основі національної культури. Вона передбачає систематичне знайомство дітей із різними жанрами та творами українських композиторів — від дитячих пісень і хорових творів до інструментальної та симфонічної музики, адаптованої до вікових особливостей дошкільників.

Особливістю методики є інтеграція музичного сприймання з різними видами діяльності: слуханням музики, руховими та ритмічними вправами, іграми, співом, малюванням і театралізацією. Педагог поступово знайомить дітей із музичними образами, стилями та інтонаціями, роз'яснює емоційний зміст творів, показує характер музики через рухи та пантоміму. Наприклад, веселі мелодії можуть супроводжувати рухливі ігри, ліричні — творчі завдання з малювання або інсценізацію, що дозволяє дитині не лише слухати музику, а й проживати її емоційно.

Велику увагу методика приділяє використанню національної музичної спадщини. Через твори українських композиторів діти знайомляться з народними мелодіями, ритмами та музичними мотивами, що закріплює відчуття національної ідентичності та розвиває естетичний смак. Наприклад, слухання обробок народних пісень М. Леонтовича чи Коломійця дозволяє дітям відчувати характер української музики, її ритм, динаміку та виразність.

Методика також передбачає активне залучення дітей до музичної діяльності, що стимулює розвиток слуху, ритму, вокальних можливостей, координації рухів і творчої уяви. Важливим є поетапне ускладнення завдань: спочатку діти слухають твори та рухаються під музику, потім виконують прості вокальні фрагменти, на наступному етапі — грають на дитячих музичних інструментах або створюють власні музичні імпровізації за мотивами творів.

Для дітей з особливими освітніми потребами методика адаптується через добір коротких, доступних для сприйняття музичних фрагментів, наочних та

рухових матеріалів, використання повторюваних мотивів і емоційно насичених завдань, що сприяє розвитку слуху, мовлення, моторики та соціальної взаємодії.

Таким чином, методика ознайомлення дошкільників з творчістю українських композиторів забезпечує не лише розвиток музичних навичок та творчого потенціалу, а й формує національно-культурну свідомість, емоційну чутливість та позитивне ставлення до музичного мистецтва, що є важливою складовою всебічного розвитку дитини.

Список використаних джерел:

1. Леонова В. І. Теоретичні засади методики ознайомлення дітей із українським народознавством у закладі дошкільної освіти. *Сучасні освітні технології у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти*: зб. наукових праць за матеріалами II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 24 жовтня 2025 р. / за ред. Л. Березовської. Івано-Франківськ : НАІР, 2025. 260 с. С 118-122.

2. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти в Україні. Наказ МОН від 12.01.2021 року № 33.
URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>

ЛЕСІНА Тетяна Миколаївна

КРЕАТИВНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ЧИННИК ПІДГОТОВКИ ВИХОВАТЕЛІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕГРОВАНОГО ПІДХОДУ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сучасна дошкільна освіта вимагає комплексного підходу до виховання й розвитку дитини, де навчальний процес організовується не у вузьких предметних межах, а як загальний, інтегрований простір пізнання. Інтегрована освіта передбачає органічне поєднання різних освітніх ліній (пізнавальної, мовленнєвої, соціально-емоційної, художньо-естетичної тощо) для формування у дітей цілісного досвіду. Однак слід відзначити, що саме вихователь є ініціатором і творцем такого освітнього середовища, саме тому його здатність до створення нових педагогічних рішень — креативне мислення — належить до базових компетенцій. В умовах сучасних реалій, коли Україна перебуває в надзвичайно складному становищі через військову агресію, відбувається активне переосмислення ролі педагога, що позначається на змінах в пріоритетах і стратегіях в дошкільній освіті, також пошуку нових шляхів гармонізації освітнього середовища. Вищезазначене потребує інноваційних підходів із забезпеченням безпечного і разом з тим творчого простору для повноцінного розвитку дошкільників.

Мета дослідження - обґрунтувати роль креативного мислення як важливого чинника підготовки вихователів до реалізації інтегрованої освіти в дошкільних закладах та конкретизувати форми і методи роботи зі студентами – майбутніми педагогами задля стимулювання в них розвитку творчих професійних компетенцій.

Звернемося до аналізу ключового для нашого дослідження поняття. Креативне мислення у педагогічній літературі розглядається переважно як здатність генерувати оригінальні ідеї, комбінувати різні джерела знань, вирішувати педагогічні проблеми нестандартними способами і проєктувати нові освітні ситуації. На ранньому етапі розвитку дитини стимулювання творчого мислення закладає в ній основу для формування критичного мислення, адаптивності та навчальної ініціативи в майбутньому. У контексті професійної освіти дослідники Бабак А., Вольянська С. визначають креативне мислення як «нестереотипне, нешаблонне, як здатність майбутнього педагога створювати новий навчальний контент, керуватися міждисциплінарним підходом у методичному забезпеченні освітнього процесу» (Бабак А., Вольянська С., 2021).

Аналіз наукових робіт у напрямі нашого дослідження дозволив узагальнити, що питанням розвитку креативності в освітньому процесі приділяється важлива роль. Про це свідчать і наукові доробки зарубіжних вчених, в яких аналізується процес і результат підготовки майбутніх педагогів на предмет забезпечення розвитку їхньої здатності оцінювати, планувати й впроваджувати творчі практики у дошкільному середовищі. Так, дослідник Ільдирім (Yildirim, 2023) аналізує позиції та досвід практикуючих і майбутніх вихователів щодо сприяння креативності в дошкільній освіті, виокремлюючи проблеми і можливості практичної підготовки.

На особливу увагу заслуговують дослідження питання стимулювання креативного мислення у дошкільному віці (O'Reilly, 2022). Науковці підкреслюють важливість тих форм і методів в освітньому процесі, які інтегрують проблемно-пошукові задачі, мистецькі практики й ігрові технології для розвитку творчих здібностей дітей, і водночас вдосконалюють професійні навички вихователів.

Останнім часом в педагогічній площині актуалізуються дослідження, які дозволяють простежити, як професійна підготовка студентів-майбутніх педагогів впливає на їхню здатність формувати креативне середовище, які існують проблемні питання у контексті вибору інструментарію оцінки креативності в освітньому процесі (Muñoz-Salinas, 2025).

Результати досліджень, присвячених взаємозв'язку креативного мислення педагогів і креативності дітей, дозволяють виявити, що більш рефлексивні практики вчителів пов'язані з кращими результатами у розвитку творчих здібностей вихованців (Cicekler, 2021), що підкреслює роль рефлексивної підготовки в процесі педагогічної освіти.

У контексті нашого дослідження цікавими видаються результати наукових розвідок Г. Дж. Кейзера та В. Б. Шауфелі, здійснених у 1995 році, під час яких було виявлено позитивну кореляцію між стресом та креативною продуктивністю. Слід відзначити, що креативне мислення передбачає трансформацію несприятливих ситуацій у конструктивні думки та дії, що актуалізує проблему розвитку креативного мислення у педагогів під час криз і, зокрема, під час воєнного стану в Україні. Відтак креативне мислення виступає і потужним інструментом професійної самореалізації, і важливим ресурсом самодопомоги.

Водночас аналіз наукової літератури щодо розвитку креативного мислення в дошкільному віці дозволяє засвідчити, що навчальні програми професійної підготовки вихователів не достатньо забезпечують розвиток у майбутніх фахівців креативного мислення і формування в них навичок для розвитку творчих навичок у дошкільників, що свідчить про недостатню підготовку студентів до практичної роботи з креативністю. Тому важливим надзавданням сучасної професійної освіти педагогів, особливо у контексті підготовки до організації інтегрованого освітнього середовища, є пошук і впровадження в освітній процес інноваційних методів, інтерактивних засобів та прийомів стимуляції і розвитку креативного мислення майбутніх фахівців. Саме тому у процесі професійної підготовки майбутніх вихователів у ЗВО рекомендовано використовувати такі форми роботи, а також методи та прийоми, які стимулюватимуть перш за все розкриття творчого потенціалу здобувачів освіти.

Так, наприклад, під час викладання навчального курсу «Методичний супровід інтегрованого освітнього процесу в закладі дошкільної освіти» в рамках професійної підготовки вихователів закладів дошкільної освіти (далі – ЗДО) ми пропонуємо студентам такі творчі завдання, які сприяють розвитку в них креативного мислення і стимулюванню творчого підходу для організації інтегрованого освітнього процесу в дошкільних закладах. Наведемо приклади деяких таких завдань. З метою стимулювання гнучкості та оригінальності мислення пропонуємо студентам – майбутнім вихователям обрати звичайний предмет із середовища ЗДО (м'яч, кубик, серветка, пластикова пляшка тощо) та розробити 5 нових способів використання цього предмета в інтегрованій діяльності (математика, мовлення, природа, мистецтво, фізкультура). Після цього студентам треба створити одне інноваційне дидактичне завдання або гру, де цей предмет змінює свою функцію.

З особливим інтересом студенти долучаються до використання такого методу, як сторітелінг з педагогічним змістом. Наприклад, студентам пропонуємо створити коротку історію для дітей за одним із «прийомів умовності»: Що було б, якби дерева могли говорити? Що було б, якби машинки ходили в дитячий садок? Що було б, якби фарби самі вибирали, з ким дружити? Після написання історії майбутнім вихователям потрібно визначити освітні компоненти, які можна інтегрувати (мовлення, екологічне виховання, художня

творчість, логіко-математичний розвиток тощо), і розробити два творчих завдання для дітей, що логічно впливають із сюжету історії.

Слід зауважити, що проєктні, міждисциплінарні підходи до навчання сприяють співпраці та інноваціям, дозволяючи студентам вирішувати проблеми реального світу через творчу призму, використовуючи знання з різних галузей навчання. Використання ж таких інтерактивних та практикоорієнтованих форм навчання, як творчі майстерні, педагогічні лабораторії, рольові ігри, кейс-метод, дозволяє студентам розробляти і відпрацьовувати інтегровані заняття в умовах, наближених до реальної практики.

Отже, креативне мислення є системоутворюючим чинником підготовки вихователів до реалізації інтегрованої освіти, оскільки воно забезпечує здатність моделювати міждисциплінарні освітні ситуації, генерувати адаптивні рішення і стимулювати дитячу ініціативу. Активне використання і інтеграція інформаційних технологій та проєктних підходів посилює можливості для розвитку креативності як у студентів, так і в практичних умовах ЗДО. Однак для забезпечення сталого розвитку творчих компетентностей здобувачів освіти необхідно збагачення освітнього процесу інноваційними методами, а також впровадження інструментарію оцінювання креативності. З ретельним вивченням провідного зарубіжного досвіду практичної підготовки вихователів до розвитку творчого мислення дошкільників ми й пов'язуємо перспективи наших подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел:

1. Бабак, А. І., Вольянська, С. Є. (2021). Креативне мислення як ключова компетентність педагога ХХІ століття. Теорія та методика навчання та виховання, Харків. (51), 18–22. DOI: 10.34142/23128046.2021.51.02
URI <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/7817>
2. Yıldırım, Y. (2023). Promoting creativity in early childhood education. PLOS ONE.
3. O'Reilly, C. (2022). Critical thinking in the preschool classroom — A systematic review. Journal of Thinking Skills and Creativity. ScienceDirect.
4. Muñoz-Salinas, Y. (2025). Creativity and Preservice Teachers: A Literature Review (2014–2024). Education Sciences (MDPI).
5. Cicekler, C.Y. (2021). Investigation of the Relationship between Creativity and Reflective Thinking in Preschool Settings. ERIC . Education Resources Information Center.

ЛЕЩЕНКО Ольга Вікторівна

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ

Ключові слова: креативне мислення, творчість, китайська мова, методика навчання, освіта, особистісно орієнтований підхід, лінгводидактика, міжкультурна комунікація.

Одним із ключових пріоритетів сучасної освіти є формування здатності учнів мислити творчо, критично та гнучко, адаптуючись до глобальних соціокультурних і технологічних трансформацій. Креативне мислення у XXI столітті розглядається не лише як індивідуально-психологічна характеристика, а як комплексна компетентність, що забезпечує успішність особистості в умовах зростаючої інформаційної динаміки, цифровізації та інтеркультурної взаємодії. Європейські освітні стандарти (зокрема, Європейська рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя) підкреслюють, що творче мислення й інноваційність становлять основу громадянської, академічної та професійної мобільності особистості.

Особливої актуальності проблема розвитку креативності набуває у сфері вивчення іноземних мов. Оволодіння новою мовою – це не тільки засвоєння лексико-граматичної системи, а й активне входження в іншу культуру, інше мислення, іншу модель світу. Вивчення китайської мови, яка кардинально відрізняється від індоєвропейських мов за структурою, графічною системою, логікою письма, ментально-культурним підґрунтям, створює унікальні умови для розвитку творчого потенціалу учнів. Ієрогліфічна писемність, тональна фонетика, образність культурних символів, асоціативність китайської поезики – усе це формує специфічний когнітивний простір, у якому стимулюються різні типи мислення: аналітичне, дивергентне, просторове, емоційно-образне.

Таким чином, методичне забезпечення уроків китайської мови має виходити із взаємозв'язку когнітивних, культурологічних та творчо-діяльнісних компонентів. Педагогічне завдання полягає у створенні таких навчальних ситуацій, де учні не просто відтворюють інформацію, а конструюють її, створюють нові смисли, інтерпретують культурні феномени, продукують власні тексти та художні образи.

У межах української педагогічної науки проблему творчості досліджували Н. В. Кічук, В. О. Моляко, І. Д. Бех, С. Сисоєва та ін. Вони трактують креативність як багатовимірний феномен, що поєднує інтелектуальні здібності, мотиваційні чинники, емоційно-вольову сферу та здатність індивіда до саморефлексії.

У сучасній лінгводидактиці креативність розглядається як інтегрована компетентність, що передбачає:

- **дивергентність мислення** – продукування багатьох різноманітних ідей;

- **оригінальність** – здатність пропонувати нестандартні рішення;
- **гнучкість** – швидке перемикання між різними способами дії;
- **сенситивність до проблеми** – уміння бачити приховані суперечності у мовних і культурних явищах;
- **комбінаторність** – поєднання елементів у нові структури.

Ці характеристики є базовими для ефективного оволодіння китайською мовою, оскільки потребують від учня не механічного заучування знаків, а глибокого осмислення їхньої внутрішньої логіки, етимології, символічності та культурної маркованості.

Китайська мова є унікальною з точки зору структури когнітивних процесів, які задіяні під час її вивчення.

1. Ієрогліфічна система письма.

Китайські ієрогліфи, як семантичні та фонетико-семантичні знаки, формують в учнів полікомпонентне бачення мовної одиниці: зорове, просторове, символічне, культурно опосередковане. Осмислення внутрішньої структури ієрогліфів стимулює:

- образно-візуальне мислення;
- асоціативні механізми пам'яті;
- креативне конструювання графічних зв'язків.

2. Тональна система.

Китайська фонетика, що базується на чотирьох основних тонах, формує в учнів слухову чутливість, музичність, інтонаційну варіативність. Це активізує емоційно-образне мислення та дозволяє застосовувати мистецько-творчі методи.

3. Культурологічна складність.

Елементи конфуціанської традиції, символи природи, міфологеми, образність класичної поезії створюють простір для міжкультурної рефлексії та креативних інтерпретацій культурних кодів.

Таким чином, сама природа китайської мови стимулює творчу активність учнів, а правильно організована методика навчання здатна перетворити цю мовну особливість на потужний педагогічний ресурс.

Серед методичних засад розвитку креативного мислення учнів ми виокремлюємо: комунікативно-креативний підхід, візуально-асоціативний підхід, інтеграцію мистецьких засобів, проєктні технології, рефлексивно-аналітичний компонент.

1. Комунікативно-креативний підхід.

Цей підхід передбачає створення навчальних ситуацій, у яких учні застосовують мову як інструмент творчої взаємодії:

- **рольові ігри** («У чайному домі», «У китайському магазині сувенірів»);
- **діалогічні імпровізації**;
- **створення власних історій або мінісценаріїв**;
- **творче переосмислення китайських прислів'їв і фразеологізмів.**

Такі вправи стимулюють дивергентне мислення, дають змогу учневі вийти за межі шаблонного мовлення та самостійно будувати смисли.

2. Візуально-асоціативний підхід

Оскільки китайський ієрогліф має візуальну природу, його вивчення доцільно пов'язувати з:

- створенням **мнемотехнічних малюнків**;
- виготовленням **асоціативних карт**;
- графічним моделюванням структури ієрогліфа;
- розробкою «ієрогліфічних історій», де учні пояснюють походження знаків у творчій формі.

Такі методи активізують просторову і візуальну пам'ять, а також забезпечують емоційне залучення, що є важливим для формування стійкої мотивації.

3. Інтеграція мистецьких засобів.

Мистецький компонент є необхідним у процесі вивчення китайської мови, оскільки він відкриває шлях до глибшого культурного занурення. На уроках можуть застосовуватися:

- **основи китайської каліграфії** (як спосіб медитативного творчого самовираження);
- **елементи традиційного живопису гохуа**;
- **виконання віршів династії Тан зі збереженням ритму й інтонації**;
- **інсценізація китайських легенд і казок.**

Мистецтво стає інструментом не тільки естетичного виховання, але й розвитку емоційного інтелекту, здатності працювати з образами, створювати власні культурні інтерпретації.

4. Проєктні технології.

Метод проєктів активізує самостійну пізнавальну діяльність і формує навички критичного мислення. Ефективними є такі проєкти:

- «Моя китайська мрія»;
- «Культурні символи Піднебесної»;
- «Ієрогліф року: особистісна інтерпретація»;
- «Китайські свята: моє креативне дослідження».

Проєктна діяльність формує також навички презентації, аргументації та колективної творчості.

5. Рефлексивно-аналітичний компонент.

Рефлексія є обов'язковою умовою формування креативної особистості. Доцільно використовувати:

- «щоденники спостережень», де учні аналізують власні успіхи;
- вправи на порівняння різних способів розв'язання лінгвістичних задач;
- обговорення того, які стратегії були найбільш ефективними у процесі творчої діяльності.

Рефлексія забезпечує усвідомленість навчання та сприяє розвитку метакогнітивних навичок.

Застосування описаних методичних підходів дає змогу:

- активізувати внутрішню мотивацію учнів;
- підвищити рівень автономності у навчанні;
- розвивати міжкультурну компетентність;
- формувати здатність до інноваційного мислення;
- сприяти емоційному та інтелектуальному розвитку особистості.

Учень виступає не пасивним споживачем інформації, а активним суб'єктом творчого пізнання, що взаємодіє з культурою мови на особистісно значущому рівні.

Висновки

Розвиток креативного мислення у процесі навчання китайської мови має стати одним зі стратегічних напрямів сучасної освіти. Китайська мова, завдяки своїй образній природі, культурній насиченості та когнітивній складності, створює унікальні передумови для формування творчого потенціалу учнів. Методичне впровадження комунікативно-креативних, візуально-асоціативних, мистецьких і проєктних підходів забезпечує гармонійне поєднання лінгвістичного, естетичного та культурологічного компонентів навчання.

Креативність розглядається не лише як інтелектуальна здатність, а як соціально-культурна компетентність, що формує відкритість до нового, толерантність, здатність до міжкультурного діалогу та інноваційної діяльності. Таким чином, уроки китайської мови можуть і повинні стати простором творчості, самовираження та особистісного розвитку учнів, формуючи підґрунтя для їхньої успішної інтеграції у глобальний світ.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник. – К.: Либідь, 2015. – 380 с.
2. Кічук Н. В. Педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів у навчальному процесі. – Одеса: ПНПУ, 2002. – 248 с.
3. Моляко В. О. Психологія творчості: навч. посіб. – К.: Академвидав, 2008. – 312 с.
4. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: навч. посіб. – К.: Видавничий дім «Слово», 2014. – 320 с.
5. Zhou, M., & Brown, D. Educational Learning Theories: 2nd Edition. – Beijing: Foreign Language Teaching and Research Press, 2017. – 412 p.

ЛЄСНІК Олена Степанівна

DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE AND CREATIVE THINKING OF FUTURE MUSIC TEACHERS IN THE CONTEXT OF TRANSFORMATION OF ART EDUCATION

The modern system of music and music education in Ukraine is undergoing a period of profound and systemic transformation caused by a whole range of factors: from nationwide reform processes and the implementation of European academic standards (in particular, the Bologna Process) to the need to update content in line with the harsh realities of today. The most significant catalyst for these changes has been Russia's full-scale military aggression, which has confronted Ukrainian society with the task of overcoming the destructive consequences and ensuring the stability of the national cultural and educational space. Given the need for psychosocial and cultural rehabilitation of the nation, there is an urgent need for a substantial review of the system of professional training for future music teachers. In the context of the transformation of arts education, the key priorities are the development of the professional competence and creative thinking of music teachers. This requires not only the deepening of performance and theoretical skills, but also the formation of the ability to integrate music into the processes of therapy, recovery and the formation of national identity. Professional training must be clearly reoriented towards work both in active crisis situations and during post-war recovery, where music teachers will act as agents of cultural stability and sources of emotional recovery for society [1;2].

The relevance of focusing on the development of critical thinking in the professional training of future music teachers is justified by the urgent need for a radical overhaul of educational content and the search for innovative models, methods and pedagogical conditions. The goal is to develop graduates into flexible analysts and strategic thinkers who are able to function effectively in crisis, post-traumatic and culturally diverse environments. This is important for exerting a delicate and purposeful influence on the personal development of students through artistic practices in general and musical art in particular, transforming the teacher into a key agent of psychosocial recovery and cultural resilience in society.

The professional competence of a future music teacher, like that of any other teacher, is an integrative system that is formed and functions on the basis of the deep development of their personal psychological and pedagogical qualities [2]. In the context of music education and contemporary challenges, the following basic qualities are important: emotional stability, organisation, punctuality, restraint (for effective management of the educational process), logical thinking alongside creative thinking (for the development of innovative methods), empathy (for understanding the emotional state of students through music), quick reaction, volitional and organisational qualities (for the prompt resolution of pedagogical situations), reflection (for constant self-analysis and improvement), attentiveness, curiosity and determination. Specific qualities that enhance the effectiveness of a music teacher include communication skills (for establishing interaction with students and parents)

and artistry (for vivid and inspiring presentation of musical material), which together ensure a high-quality educational process.

An analysis of scientific research [1;3] allows us to conclude that the professional competence of a music teacher is much broader than purely performing skills. It is inextricably linked to the mastery of a set of methods of technical, psychological, and musical-artistic influence on the performing ensemble.

For the effective development of professional competence and creative thinking of future music teachers in the context of the transformation of arts education and the challenges of modern society, it is necessary to ensure compliance with the following key pedagogical conditions:

1. Integration of interdisciplinary and art therapy modules. This condition involves updating the content of educational programmes by including modules that synthesise musical art with psychology and social pedagogy. This includes studying the basics of music therapy, art therapy and crisis psychology, as well as developing facilitation and emotional support skills through music. This enables music teachers not only to teach, but also to exert a delicate influence on the personal development and psychosocial recovery of students, increasing their social significance.

2. Creating a creative and stimulating educational environment. It is necessary to create a dynamic educational environment that constantly stimulates students' creative self-realisation and critical thinking. This is achieved through the widespread use of problem-based, project-based and research-based teaching methods. Students should regularly engage in compositional activities, improvisation in various styles, as well as analysis and transformation of musical material, which develops flexibility of thinking and the ability to make non-standard decisions.

3. Introduction of methods for modelling multicultural teaching practices. Future music teachers must learn to assess complex teaching situations, quickly make deliberate and informed teaching decisions, and adapt their repertoire and teaching methods to the specific needs of their students.

4. Provision of reflective and analytical support for professional activities. Mechanisms for systematic reflection and self-analysis must be built into the educational process. This includes the mandatory keeping of reflective journals, the use of video analysis methods for one's own rehearsals and lessons, as well as supervisory meetings with teachers and experienced practitioners. This develops the student's ability to critically evaluate their own professional activities, awareness of emotional stability and continuous self-improvement as a performer, conductor and teacher.

The study found that the transformation of arts education in Ukraine, caused by contemporary social and crisis challenges, requires a radical rethinking of the training of music teachers. The key response to these challenges is the priority development of professional competence and creative thinking, underpinned by critical analysis and emotional resilience.

References:

1. Vyshnevetska L., Vyshnevetskyi V. (2021). Kontekstnyi pidkhid do fakhovoi pidhotovky maibutnoho pedahoha-muzykanta [Contextual approach to professional training of future music teachers]. *Muzychne mystetstvo v osvitolohichnomu dyskursi*. № 6.
2. Vila-Botsman O. (2024). Modernizatsiia fakhovoi pidhotovky khormeisteriv: vyklyky ta mozhlyvosti v umovakh hlobalnykh transformatsii [Modernisation of professional training for choir conductors: challenges and opportunities in the context of global transformations]. *Visnyk KNUKM. Seriia: Muzychne mystetstvo*. No 7(2). S. 158–169.
3. Zhoha R.A. (2023). Rezultaty doslidzhennia vtilennia metodyky proiektuvannia personalnoho osvitnoho seredovyshcha profesiinoi pidhotovky vchyteliv muzychnoho mystetstva bez pochatkovoї muzychnoi osvity [Results of research on the implementation of methods for designing a personal educational environment for the professional training of music teachers without initial music education]. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*. No 78. S. 73–81.
4. Maltseva O., Danylchenko L., Dite L. (2025). Suchasni aspekty dryhentskoi pidhotovky maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva [Modern aspects of conducting training for future music teachers]. *Muzykoznavcha dumka Dnipropetrovshchyny*. 28.1. S. 357–367

ЛІСЕНИЙ Євген Володимирович

КРЕАТИВНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИКЛАДАННЯ МАРКЕТИНГУ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА

У сучасному динамічному середовищі вищої освіти, зокрема у дисциплінах маркетинг, менеджмент та підприємництво, дедалі актуальнішим стає питання не лише передавання знань і навичок, але й розвитку когнітивних і психологічних ресурсів студентів. Одним із ключових таких ресурсів є креативне мислення – здатність генерувати нові ідеї, виходити за межі шаблонних рішень, адаптуватися до нестандартних ситуацій. У цьому контексті рамкою дослідження і практичного застосування виступає: як саме формування креативного мислення може бути інтегроване в навчальний процес із маркетингу, менеджменту та підприємництва, та яким чином психологічні механізми працюють в цьому процесі.

Метою доповіді є обґрунтування ролі креативного мислення як психологічного інструменту викладання зазначених дисциплін, виявлення основних психологічних компонентів та механізмів його формування серед студентів, а також запропонування методичних рекомендацій щодо інтеграції цього інструменту в навчальний процес. Досягнення цієї мети сприятиме

підвищенню ефективності навчання і розвитку підприємницької компетентності майбутніх фахівців.

Креативне мислення розуміється як процес або здатність генерувати оригінальні, релевантні й корисні ідеї або рішення в умовах новизни чи невизначеності. Цей процес має кілька психологічних компонентів: флюїдність («текучість» ідей), гнучкість (здатність переключати підходи), оригінальність (новизна), оцінка результату (реалізованість) та мотиваційно-емоційний аспект (готовність ризикувати, толерантність до невдачі).

У контексті навчання маркетингу, менеджменту й підприємництва креативне мислення виступає як когнітивно-психологічний ресурс, що дає змогу студентам долати шаблони, працювати з відкритими задачами, адаптуватися до ринкових змін, формувати підприємницьку ініціативу.

Розвиток креативного мислення передбачає активне залучення таких психологічних механізмів:

- розумова гнучкість – здатність змінювати підхід до проблеми, розглядати проблему з різних точок;
- дивергентне мислення – породження множини нетипових рішень, ідей без негайного обмеження їх цінністю;
- конвергентне мислення – фокусування на відборі кращих ідей, їх оцінці та реалізації;
- метакогніція – усвідомлення власних стратегій мислення, аналіз помилок, рефлексія;
- мотиваційна готовність до креативності – внутрішня мотивація до дослідження, експериментування; відчуття автономії, компетентності, соціальної підтримки;
- емоційно-психологічний клімат – атмосфера без страху, готовність до помилок, взаємний довірливий діалог.

Ці механізми мають бути цілеспрямовано активізовані у викладацькому процесі: створення задач з відкритим кінцем, стимулювання дискусій, нетипових вправ, командної роботи, кейсів реального бізнесу тощо.

У дисциплінах маркетингу, менеджменту та підприємництва (як науково-прикладних) існує значна невизначеність: ринок змінюється, підприємництво вимагає інновацій, менеджмент – адаптивності, маркетинг – багатоваріантних стратегій. Таким чином, креативне мислення дозволяє:

- формувати у студентів здатність пропонувати нові маркетингові концепції, адаптуватися до цифрової трансформації;
- розвивати управлінські рішення з врахуванням невизначеності, нестандартних сценаріїв;
- стимулювати підприємницьку ініціативу, генерування бізнес-ідей, оцінку ризиків і можливостей.

Крім того, психологічний аспект (мотивація, гнучкість, емпатія, відкритість до новизни) значною мірою визначає, наскільки ефективно студенти зможуть застосувати знання в практичній діяльності.

Для інтеграції креативного мислення у викладання слід врахувати такі підходи:

1. Введення задач із відкритим кінцем – у маркетингу: розробка нестандартної рекламної кампанії; у менеджменті: проєкт управління змінами; у підприємництві: генерація бізнес-моделі для нової ніші.

2. Командна робота і брейнштормінг – стимулювання дискусій, взаємного доповнення ідей.

3. Рефлексія і метакогнітивна підтримка – після виконання завдання студенти аналізують: яким чином вони підходили до рішення, які ідеї з'явилися, що було блокуючим фактором.

4. Експерименти і ітерації – надання можливості спробувати ідею, отримати зворотний зв'язок, вдосконалити її.

5. Емоційно-психологічне середовище – створення атмосфери «безпечного провалювання», коли помилка – не провал, а ресурс. Викладач виступає модератором і фасилітатором.

6. Зв'язок із бізнес-практикою – запрошення практиків, кейси реальних підприємств, студенти працюють над реальними проблемами.

7. Оцінювання, що стимулює творчість – замість лише тестів чи репродукції знань, використовуються проєкти, презентації, інноваційні рішення.

Для розвитку психологічного ресурсу креативності можна застосовувати:

— вправи на «генерацію ідей» (наприклад, через асоціації, SCAMPER-техніка, «що якщо...?»);

— вправи на зміну перспектив (рольова гра: студент виступає як маркетинг-директор підприємства, менеджер змін, засновник стартапу);

— вправи на аналіз невдач і успіхів: «Що зробив би я по-іншому?», «Які обмеження я встановив сам собі?»;

— «творчі паузи» – відкриті дискусії, мозковий штурм без критики, запис усіх ідей, потім відбір кращих;

— рефлексія: короткі щоденники або мініесе про процес вирішення, про емоції, що виникали.

Інтеграція креативного мислення в навчальний процес маркетингу, менеджменту та підприємництва дозволяє суттєво підвищити якість підготовки студентів: вони стають не лише споживачами знань, але активними суб'єктами навчання, здатними генерувати бізнес-ідеї, адаптуватися до змін, приймати ризики. З психологічної точки зору ключовими є мотивація до творчості, створення гнучкого мислення, уміння рефлексувати власні дії та ін..

Водночас слід враховувати виклики:

— стереотипи і шаблони мислення студентів, що гальмують креативність;

- суспільні очікування та оцінювання, які часто стимулюють конформізм;
- недостатній час і ресурс у навчальному курсі для глибинної роботи з креативністю;
- потреба у підготовці викладача-фасилітатора, яка вимагає відповідних компетенцій у сфері психології і методики.

Креативне мислення виступає потужним психологічним інструментом сучасної освіти у галузі маркетингу, менеджменту та підприємництва, який підвищує адаптивність, ініціативність і інноваційність студентів. Послідовна методична інтеграція цього ресурсу дозволить зміцнити освітній процес і сформувати конкурентоздатних фахівців нового покоління.

Список використаних джерел:

1. Goller, I., Bessant, J. R. Creativity for innovation management: tools and techniques for creative thinking in practice / I. Goller, J. R. Bessant. – 2nd ed. – New York, NY; London: Routledge, 2023. 282 p.
2. Гудімова А.Х. Психологія креативності : метод. рекомендації до самостійної роботи для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти / уклад. А. Х. Гудімова. Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова, 2023. 27с.
3. Лескі К. Креативність як шторм : [перекл. з англ.] : Книга / Кайна Лескі ; передм. Ярина Цимбал. Київ : ArtHuss, 2022. 144 с.
4. Мрихіна О. Курс «Креативне мислення» : підручник / О. Мрихіна. Львів : Tech StartUp School, 2023. 137 с.

МІРОШНІЧЕНКО Ольга Вікторівна

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВЕ ВМІННЯ ЛЮДИНИ ХХІ СТОЛІТТЯ

На початку ХХІ століття суспільство стрімко змінюється під впливом цифровізації, глобалізації та появи нових професій. В цих умовах зростає попит на людей, здатних знаходити нестандартні ідеї, швидко адаптуватися, самостійно вирішувати проблеми та приймати креативні рішення. Тому креативність сьогодні виступає не просто корисною якістю, а фундаментальним умінням, необхідним для успіху в навчанні, професії та житті.

Креативність розглядається як здатність людини створювати нові ідеї, бачити кілька варіантів розв'язання, комбінувати відомі знання в нові структури, пропонувати альтернативні підходи. Вона охоплює емоційний, інтелектуальний та мотиваційний компоненти, тобто включає і уяву, і логічну побудову думки, і внутрішнє бажання творити.

В освіті креативність визначається як одна з ключових компетентностей Нової української школи. Учитель ХХІ століття має не лише передавати знання,

а й створювати умови для творчого розвитку дітей, формувати в них уміння ставити питання, робити висновки, працювати в команді та самостійно будувати власну траєкторію навчання.

Підготовка майбутніх учителів має включати розвиток креативного, гнучкого й інноваційного мислення, що дозволяє педагогові адаптувати навчання до унікальних потреб кожної дитини. Дисципліна «Педагогічні технології у початковій освіті» є оптимальним середовищем для інтеграції технологій творчого мислення, оскільки поєднує теоретичні основи та практичну діяльність майбутніх вчителів.

У педагогічній науці креативність розглядається як здатність особистості продукувати оригінальні ідеї, шукати нові шляхи вирішення проблем і створювати педагогічні ситуації, сприятливі для розвитку учнів [2, 4]. Для вчителя початкової школи творчість є необхідністю, адже саме в молодшому віці формується основа світогляду дитини, її пізнавальна активність та емоційна чутливість.

У професійній підготовці педагогів креативність проявляється у трьох напрямках: концептуальному – здатність переосмислювати педагогічні підходи, бачити їх межі та можливості; методичному – уміння створювати або трансформувати освітні технології; практичному – готовність до гнучкої організації уроку, взаємодії з дітьми та реагування на ситуації невизначеності.

Метод мозкового штурму – колективна технологія продукування великої кількості педагогічних рішень. На практичних заняттях студенти створюють ігрові вправи, інтегровані уроки, варіанти диференціації. Метод формує навички швидкого генерування ідей і вміння співпрацювати.

Майндмеппінг. Ментальні карти сприяють систематизації педагогічної інформації: майбутні вчителі моделюють структуру уроку, визначають логічні зв'язки між елементами технології, аналізують засоби й форми роботи. Така візуальна організація стає основою професійного планування.

Аналогічне мислення - дозволяє вчителю пов'язувати навчальний матеріал із реальним досвідом дітей. Цей метод формує здатність пояснювати складне через знайоме, створювати образні моделі, підбирати приклади, які полегшують розуміння матеріалу молодшими школярами.

Метод «П'ять чому» - спрямований на глибинний аналіз навчальних, організаційних чи поведінкових труднощів. Майбутні вчителі навчаються розуміти першопричину проблеми – неуспішності, неувважності, мотиваційного спаду і добирати обґрунтовані педагогічні рішення.

Прийом «Три якщо» - цей метод сприяє розвитку прогностичного мислення. Моделюючи педагогічну ситуацію за умовних змін («якщо змінити спосіб подання», «якщо додати гру», «якщо працювати в групах»), студенти навчаються передбачати наслідки власних рішень.

Мислення «блакитне небо» - це метод повного зняття обмежень. Його використання допомагає майбутнім учителям створювати сміливі педагогічні

проекти, нестандартні уроки, інноваційні дидактичні матеріали, що формує педагогічну свободу та гнучкість.

Scamper – цей метод дозволяє трансформувати, видозмінювати й адаптувати готові навчальні матеріали. Навчає змінювати структуру вправи, модифікувати її для різних груп дітей, знаходити нові способи використання завдань з підручників.

Рольові ігри - це моделювання реальних шкільних ситуацій: робота з учнями, спілкування з батьками, реагування на конфлікти. Метод сприяє розвитку комунікативної компетентності, педагогічної емпатії та вміння діяти в умовах стресу.

Техніка шести капелюхів - метод забезпечує всебічний аналіз педагогічної ситуації - логічний, емоційний, творчий, критичний, організаційний. Він навчає майбутніх учителів багатопозиційному мисленню, що є важливим у вирішенні складних педагогічних завдань.

Сторібординг – візуальна структуризація педагогічного сценарію. Завдяки по кадровому оформленню майбутні вчителі навчаються проектувати урок «від ідеї до реалізації», враховуючи послідовність завдань, мотивацію, діяльність дітей та рефлексію.

Застосування усіх цих методів формує цілу низку професійних якостей: педагогічну автономію – здатність учителя створювати власні рішення, а не копіювати готові; планувальну гнучкість – уміння адаптувати урок залежно від умов класу; креативно - методичну компетентність – створення авторських ігор, вправ, мініпроектів; комунікативну компетентність – ефективна взаємодія із дітьми, колегами, батьками; інноваційне мислення, що є основою сучасної педагогічної діяльності.

Інтеграція методів креативного мислення у професійну підготовку майбутніх учителів початкової школи є необхідною складовою формування професійної компетентності педагога нового покоління. Застосування мозкового штурму, майндмепінгу, рольових ігор, сторібордингу та інших методів у межах дисципліни «Педагогічні технології у початковій освіті» дозволяє майбутнім вчителям навчатися не лише за моделлю «засвоїв – відтворив», а й за моделлю «створив – пояснив – застосував». Це забезпечує становлення творчої, гнучкої та інноваційної професійної особистості, здатної організувати якісне, захопливе та ефективне навчання у початковій школі.

Список використаних джерел:

1. Бех І.Д. Виховання особистості: гуманістична стратегія. Київ: Либідь, 2019.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав, 2020.
3. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Київ: А.С.К., 2021.

4. Товкайло М.В. Педагогічна творчість майбутнього вчителя. Дніпро: ДНУ, 2020.

НАУМКІНА Світлана Михайлівна

ВПЛИВ КОГНІТИВНИХ СТИЛІВ НА УХВАЛЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ: СВІТОВИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Актуальність теми зумовлена зростаючим інтересом до когнітивної складової політичної психологічної та політичної наук, що розкриває нерациональні механізми вибору, особливо в умовах політичної поляризації та кризових ситуацій [Galli et al., 2021; Yu & Han, 2024].

Когнітивний стиль визначається як індивідуально-своєрідний, стабільний спосіб сприйняття, організації та категоризації політичної інформації, що виступає важливим предиктором метакогнітивної точності (здатності оцінювати власні знання) та схильності до упереджень [Galli et al., 2021; Metacognitive monitoring, 2025].

Теоретична рамка ґрунтується на концепції обмеженої раціональності та теорії верхніх ешелонів (*Upper echelons theory*), яка стверджує, що когнітивні та поведінкові характеристики лідерів (зокрема, виконавчої влади) впливають на стратегічні рішення та ефективність організації [Executive Cognitive Styles, 2025]. Методологічно, дослідження політичного ухвалення рішень як когнітивного процесу є мультидисциплінарним на перетині політології та психології, соціології [Bécharde et al., 2024], що пояснюється важливістю та необхідністю науково обґрунтованого цього процесу.

Когнітивні стилі та політичне ухвалення рішень на світовому рівні впливають на механізми переробки політичної інформації на нейрофізіологічному рівні. Це, перш за все, нейрокогнітивний механізм упереджень. Використання електроенцефалографії (ЕЕГ) засвідчило, що селективний вплив політичного контенту формує патерни упередження підтвердження (*confirmation bias*) в мозковій активності [Yu & Han, 2024]. Підтримка політичної позиції корелює зі підвищеною гамма-активністю у правій префронтальній корі, що відображає посилену увагу та інтеграцію ціннісних оцінок [Galli et al., 2021].

Когнітивний стиль є одним із факторів, що пояснює відмінності у метакогнітивній точності між політичними групами. Точність метапізнання є життєво важливою для інформованих рішень та запобігання поширенню дезінформації [Metacognitive monitoring, 2025].

Говорячи про стиль та стратегія, наприклад, виконавчої влади, варто зазначити, що, виходячи з результатів дослідження на прикладі корпоративного управління (що має прямі паралелі з діяльністю політичного уряду) показують, когнітивний стиль керівника є ключовим вузлом, який динамічно коригує

стратегічні шляхи організації, особливо в умовах високої зовнішньої динаміки та невизначеності. Він впливає на поглинальну спроможність (absorptive capacity) – здатність сприймати та інтегрувати зовнішні знання, що критично для адаптивних рішень [Executive Cognitive Styles, 2025].

Щодо прояву когнітивних стилів в українському політичному досвіді, то є значні особливості у цьому процесі. Так, вплив когнітивних стилів української політичної еліти слід розглядати в контексті масштабних трансформаційних змін та довготривалої війни, що вимагає законодавчого, виконавчого та судового мислення [The Pattern of Executive Professionals', 2022]. Дослідження зв'язку між когнітивними та метакогнітивними навичками (зокрема, плануванням) та стилями мислення (законодавчим, виконавчим, судовим) підтверджують, що навички планування позитивно корелюють з виконавчим та законодавчим мисленням [The Pattern of Executive Professionals', 2022]. Політичні лідери з домінуванням виконавчого стилю приймають рішення, орієнтуючись на чинні правила та норми, що важливо для стабілізації системи.

Законодавчий стиль (створення нових правил та унікальних рішень) є критично важливим для ініціювання та реалізації реформ та інноваційних стратегій в умовах, коли старі правила не працюють (постконфліктне відновлення).

Відхначемо особливості кризового ухвалення рішень. Так, в умовах високого стресу та інформаційного шуму (характерного для українського політичного життя з 2022 року) ризики когнітивного спрощення та евристик зростають, що вимагає від політиків підвищеної когнітивної рефлексії (здатність перевіряти інтуїтивні відповіді) [Psychological Aspects of Political Choices, 2022].

Отже, когнітивні стилі є невіддільною частиною процесу політичного ухвалення рішень, що впливають як на швидкість та якість індивідуального аналізу (здатність до самостійного виявлення альтернатив), так і на групову динаміку (схильність до поляризації та упереджень). Успішність стратегічних рішень в українському контексті залежить від когнітивної гнучкості та здатності поєднувати виконавчий та законодавчий стилі мислення.

Щодо подальших перспектив дослідження зазначеного напрямку, то потрібно наголосити на тому, що воно має бути зосереджене на емпіричному аналізі когнітивних профілів українських політичних лідерів та розробці тренінгових програм з дебіасингу (корекції упереджень) для оптимізації роботи центрів ухвалення рішень в умовах гібридних загроз та відновлення країни.

Список використаних джерел

Béchar, B., Bodet, M., & Ouimet, M. (2024). Studying political decision-making as a cognitive process: is it interdisciplinary? A bibliometric analysis. *Frontiers in Political Science*, 6. [Рік видання: 2024]

Galli, A., Van Boven, L., Ziemke, A., & Cacioppo, S. (2021). Cognitive–Affective Dynamics of Political Attitude Polarization: EEG-Based Behavioral

Evidence from a COVID-19 Vaccine Mandate Task. *Brain Sciences*, 11(12), 1642. [Рік видання: 2021]

Li, M., Zhang, H., Lv, X., & Wu, X. (2025). Executive Cognitive Styles and Enterprise Digital Strategic Change Under Environmental Dynamism: The Mediating Role of Absorptive Capacity in a Complex Adaptive System. *Systems*, 13(7), 775. [Рік видання: 2025]

Metacognitive monitoring of political facts: Effects of political, orientation and knowledge and cognitive style. (2025). *Journal of Experimental Psychology. Applied*. Advance online publication. doi:10.1037/xap0000551. [Рік видання: 2025]

Novotny, J., & Solcova, V. (2022). Psychological Aspects of Political Choices: Focus on Cognition, Decision-Making Styles, and Emotions in Voting Behaviour. *Slovak Journal of Political Sciences*, 22(2), 235-257. [Рік видання: 2022]

Taha, B. A. A., & Al-Nofli, S. M. (2022). The Pattern of Executive Professionals' Thinking Styles in Relation to cognitive Styles and Metacognition Skills. *Cogent Business & Management*, 9(1), 2068741. [Рік видання: 2022]

Yu, R., & Han, S. (2024). Cognitive–Affective Dynamics of Political Attitude Polarization: EEG-Based Behavioral Evidence from a COVID-19 Vaccine Mandate Task. *Frontiers in Political Science*, 6, 1545628. [Рік видання: 2024]

ПАНОВА Світлана Олегівна

КРЕАТИВНИЙ ВИМІР STEAM: ВІД УЧНЯ ДО МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ

Глобальна трансформація ринку праці змінює запит до результатів шкільної й університетської освіти. За даними World Economic Forum, у переліку ключових навичок до 2027 р. провідні позиції посідають аналітичне та креативне мислення, технологічна грамотність, здатність до навчання впродовж життя, при цьому попит на креативність зростає особливо динамічно [9]. Це означає, що суспільству потрібні не «живі калькулятори», а фахівці, здатні до нестандартного розв'язування комплексних проблем на перетині дисциплін.

В українському контексті запит на оновлення природничо-математичної освіти закріплено в Концепції розвитку STEM-освіти до 2027 року та нормативних документах реформи «Нова українська школа», де наголошено на інтеграції, практичній спрямованості, розвитку ключових та наскрізних компетентностей [1]. В умовах війни й повоєнної відбудови креативність стає не лише економічним, а й соціально-психологічним ресурсом.

STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) пропонує рамку, у якій математична освіта виходить за межі вузько алгоритмічного підходу й поєднує логіко-абстрактне, візуально-образне та емоційно-ціннісне мислення. Дослідження показують, що інтеграція мистецтва в навчання

природничих дисциплін сприяє формуванню добре підготовлених, креативних науковців, підвищує мотивацію та залученість студентів [6]. Сучасні огляди також засвідчують позитивний вплив візуальних мистецтв на інтерес до математики [7].

Паралельно з цим низка досліджень констатує високі рівні математичної тривожності, які впливають на вибір учнями академічних траєкторій та знижують готовність обирати STEM/STEAM-напрями, особливо вразливі групи [5]. Це підсилює потребу в переосмисленні підготовки вчителя математики як провідного агента змін: від простого виконавця програм до дизайнера креативного, емоційно безпечного й трансдисциплінарного освітнього середовища.

У цьому контексті актуальності набуває креативний вимір STEAM як простір можливостей для творчості, інновацій та оригінального самовираження для учнів, студентів та вчителів. З огляду на це виникає необхідність системного аналізу й методичного наповнення концепції креативного виміру STEAM як безперервної траєкторії «учень – студент – майбутній учитель математики».

У математичній освіті креативний вимір STEAM постає відповіддю на глобальний запит ринку праці й українські освітні пріоритети, зафіксовані у Концепції розвитку STEM-освіти та НУШ. У центрі опиняється не лише оволодіння змістом математики, а й розвиток дивергентного мислення, уміння працювати з відкритими проблемами, зниження математичної тривожності та підтримка мотивації учнів. Інтеграція мистецтва (візуальні, музичні, тілесні практики) створює додаткові канали сприймання й осмислення математичних об'єктів, сприяє формуванню гнучких уявлень і позитивного емоційного досвіду взаємодії з математикою [5; 6; 7].

На шкільному рівні креативний STEAM-вимір реалізується через систему методичних інструментів: відкриті задачі з кількома можливими розв'язками, евристичні техніки на кшталт SCAMPER, синектичні підходи (аналогії, метафори), а також hands-on-проекти (моделювання, конструювання, математичне орігамі). Такі формати природно поєднують конвергентне й дивергентне мислення, стимулюють самостійне конструювання моделей, дослідницьку поведінку та міждисциплінарні зв'язки. До важливих прикладів належать проекти «геометрія у вишиванці» чи математичне орігамі, де учні одночасно працюють із геометричними трансформаціями, симетріями, комбінаторикою та культурною спадщиною [3; 8].

У професійній підготовці майбутніх учителів математики креативний STEAM-вимір зміщується до рівня проектування навчального досвіду. Дизайн-мислення допомагає здобувачам вищої освіти конструювати уроки й модулі, орієнтовані на потреби конкретних учнів; технології problem posing формують здатність створювати задачі в реальних міждисциплінарних контекстах; розвиток емоційного інтелекту й емпатії дає змогу будувати емоційно безпечне середовище для роботи з математичною тривожністю. У результаті формується

вчитель як «трансдисциплінарний дизайнер» освіти, здатний ініціювати й підтримувати STEAM-проекти на всіх рівнях – від окремого учня до шкільної спільноти [2; 4; 9].

Таким чином, креативний вимір STEAM у математичній освіті дає змогу розглядати креативність як стратегічну компетентність, що поєднує глибоке розуміння змісту математики, дивергентне мислення й емоційне благополуччя учня. Інтеграція мистецьких практик, відкритих задач, технік типу SCAMPER, синектики та hands-on-проектів (зокрема математичного оригамі й етнокультурних проектів) створює умови для мотиваційно насиченого, міждисциплінарного навчання. У підготовці майбутніх учителів математики це вимагає переходу до ролі «дизайнера навчального досвіду», який володіє дизайн-мисленням, умінням створювати задачі в реальних контекстах і підтримувати учнів у подоланні математичної тривожності. Для української освіти перспективними є подальші дослідження та впровадження адаптивних STEAM-моделей у змішаному й дистанційному форматах, розроблення міждисциплінарних шкільних курсів, впровадження STEAM курсів у педуніверситетах та осмислене залучення інструментів штучного інтелекту як партнерів у креативному навчанні.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) (від 5 серпня 2020 р. № 960-р) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#n8>
2. ElSayary, A. (2025). Enhancing teachers' design thinking mindsets through reflective practice: Cultivating innovation in an upskilling STEAM training program. *EURASIA Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 21(3), em2600. <https://doi.org/10.29333/ejmste/16048>
3. Kwon, O. N., Park, J. S., & Park, J. H. (2006). Cultivating divergent thinking in mathematics through an open-ended approach. *Asia Pacific Education Review*, 7(1), 51–61. URL: <https://doi.org/10.1007/BF03036784>
4. Lambert, R., Imm, K., Schuck, R., Choi, S., & McNiff, A. (2021). “UDL is the What, Design Thinking is the How:” Designing for differentiation in mathematics. *Mathematics Teacher Education and Development*, 23(3), 54–77.
5. Megreya, A. M., & Al-Emadi, A. A. (2023). The impacts of math anxiety, science anxiety, and gender on arts versus sciences choices in Qatari secondary schools. *PeerJ*, 11, e14510. <https://doi.org/10.7717/peerj.14510>
6. Segarra, V. A., Natalizio, B., Falkenberg, C. V., Pulford, S., & Holmes, R. M. (2018). STEAM: Using the arts to train well-rounded and creative scientists. *Journal of Microbiology & Biology Education*, 19(1). <https://doi.org/10.1128/jmbe.v19i1.1360>

7. Sylviani, S., Permana, F. C., & Azizan, A. T. (2024). Enhancing mathematical interest through visual arts integration: A systematic literature review. *International Journal of Education in Mathematics, Science and Technology*, 12(5), 1217–1235. URL: <https://doi.org/10.46328/ijemst.4118>
8. van Wijk, J., Bos, R., Shvarts, A., & Doorman, M. (2025). Mathematics teachers' professional experimentation with mathematical origami in secondary education. *EURASIA Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 21(2), em2572. URL: <https://doi.org/10.29333/ejmste/15911>
9. World Economic Forum. (2023). The Future of Jobs Report 2023. Geneva: WEF. Retrieved from the World Economic Forum website. . URL: https://www.weforum.org/stories/2023/05/future-of-jobs-2023-skills/?utm_source=chatgpt.com

***ПЕТРЕНКО Ольга Миколаївна,
ШЕВЧЕНКО Антоніна Михайлівна***

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КРЕАТИВНОГО ПІДХОДУ В УПРАВЛІННІ ОСВІТНІМ ПРОЦЕСОМ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У контексті глобалізації, швидкого технологічного розвитку й зростаючої конкуренції між університетами, заклади вищої освіти прагнуть не лише надати студентам фундаментальні знання, а й виховати здатність до інновацій. Креативне мислення стає критично важливою компетенцією, що дозволяє університетам адаптуватися, розвивати нові освітні моделі й формувати студентів, готових до нестандартних викликів.

Ефективне управління освітнім процесом у закладах вищої освіти потребує не лише адміністративних навичок, але й психологічного розуміння творчого потенціалу: як керівники (ректори, декани, керівники кафедр) можуть стимулювати креативність викладачів і студентів, створювати середовище, де нові ідеї цінуються, а помилки сприймаються як можливість для навчання. Без психологічних засад креативного підходу управління залишається формальним і менш гнучким [3].

Креативність – складна психологічна категорія, яка включає нестандартне мислення, здатність до вирішення проблем, дивергентність, інтуїцію та інсайти. Розуміння цих механізмів є необхідним для менеджерів освіти, щоб вони могли цілеспрямовано розвивати креативний потенціал як викладачів, так і студентів. Психологічні підходи дозволяють проєктувати управлінські практики, які стимулюють творчу активність на всіх рівнях університету [2].

Наукові дослідження підкреслюють, що організаційно-психологічні умови впливають на рівень креативності: мотивація, підтримка, зворотний зв'язок,

партнерські взаємодії – усе це формує «творче середовище». Спроможність адміністрації закладу вищої освіти впроваджувати такі умови прямо залежить від розуміння психологічних засад креативності.

Упровадження креативного підходу в управлінні освітнім процесом може підвищити ефективність роботи університету: покращити мотивацію викладачів і студентів, підсилити академічну мобільність, стимулювати науково-дослідницьку активність. Крім того, це сприяє формуванню конкурентоспроможних випускників, які вміють мислити творчо й адаптуватися до змін.

Хоча існують праці, присвячені креативності в освітньому середовищі закладів вищої освіти чи педагогічній креативності, питання саме психологічних засад креативного управління в українських університетах недостатньо розкриті. Наприклад, дослідження про професійну креативність в освітньому середовищі закладів вищої освіти підкреслює важливість, але потребує подальшої систематизації й практичної трансляції у стратегії управління.

Багато університетів вводять навчальні курси, спрямовані на розвиток креативного мислення (наприклад, курс «Основи креативного мислення» у програмах з менеджменту). Тим не менше, відсутній цілісний менеджерський підхід, який би поєднував психологічні знання щодо креативності з управлінськими моделями навчального закладу.

Управління креативністю в закладах вищої освіти має також соціальну місію: розвиток творчої особистості, здатної генерувати ідеї, корисні для суспільства; формування культури інновацій та співробітництва. Психологічні підходи допомагають не лише оптимізувати управлінські процеси, а й підвищити благополуччя учасників освітнього процесу (викладачів, студентів), за рахунок підтримки їхньої самореалізації й творчого росту [1].

Креативний підхід в управлінні освітнім процесом у закладі вищої освіти ґрунтується на психологічному розумінні природи творчості, механізмів мотивації, міжособистісної взаємодії та інноваційної поведінки учасників освітньої діяльності. Його особливість полягає у відході від жорстко регламентованих управлінських моделей та впровадженні гнучких рішень, що враховують індивідуальний потенціал викладачів і студентів.

Управління освітнім процесом вимагає від керівників не тільки організаційних та адміністративних умінь, а й розвитку компетентностей, що належать до психології творчості: дивергентного мислення, здатності до нестандартного аналізу проблем, толерантності до невизначеності, відкритості до нових ідей та готовності до ризику. З позиції менеджменту освіти креативність стає інструментом удосконалення освітнього процесу, підвищення його привабливості, ефективності та конкурентоспроможності.

Важливим елементом творчого управління є формування такого освітнього середовища, де підтримується внутрішня мотивація студентів і викладачів, заохочується свобода думки, право на експеримент, конструктивне

обговорення ідей та розвиток ініціативності. Психологічно безпечне, відкрите до новачій середовище сприяє прояву інтелектуальної сміливості, відповідальності й творчої активності.

У контексті роботи зі студентами креативний підхід передбачає використання варіативних форм освітньої взаємодії: проєктного навчання, колаборативної діяльності, проблемного та інноваційного навчання, дизайн-мислення, освітнього коучингу. Управлінські рішення у цьому випадку спрямовані не лише на контроль та регламентацію процесу, а й на стимулювання рефлексії, розвиток ключових компетентностей, емоційного інтелекту та самореалізації студентів [3].

Реалізація психологічних засад креативного управління потребує трансформації традиційної ролі керівника закладу вищої освіти: від адміністратора – до лідера-інноватора, фасилітатора командної творчості, мотиватора та наставника. Такий керівник здатний вибудовувати партнерські взаємини, підтримувати відкритий діалог, сприяти автономії викладачів і студентів та створювати умови для їхнього творчого розвитку.

Отже, креативний підхід в управлінні освітнім процесом ґрунтується на психологічних механізмах творчого мислення, мотивації та міжособистісної взаємодії. Ефективне творче управління можливе лише за умови створення інноваційного освітнього середовища, яке підтримує свободу мислення, ініціативність та партнерську взаємодію. Психологічні засади креативності в управлінні сприяють підвищенню якості освіти, мотивації студентів і викладачів, посиленню конкурентоспроможності закладу вищої освіти. Роль керівника трансформується від адміністративної до лідерської та фасилітаторської, що забезпечує розвиток творчого потенціалу всіх учасників освітнього процесу. Креативне управління є стратегічним ресурсом модернізації вищої освіти та формування інноваційної культури в університетському середовищі.

Список використаної літератури:

1. Макаренко Н. М. Психологічні чинники розвитку креативного мислення майбутніх практичних психологів : автореферат дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія ; Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2008. 20 с.

2. Саух І. В., Саух П. Ю., Солодовник А. Креативність як ключова компетентність та інтегральний результат якості управлінського процесу в освітній сфері» // *Український педагогічний журнал*. 2024. № 2. С. 90–103. DOI: 10.32405/2411-1317-2024-2-90-103

3. Шафранський В. **Креативність як психологічне явище і його понятійна реінтерпретація** // *Психологія і суспільство*. 2020. № 2 (80). С. 89–97. DOI: 10.35774/pis2020.02.089

4. Шматько Н. М., Пантелєєв М. С., Курченко А. Креативне мислення і генерація ідей у контексті стратегічного управління персоналом» // *Адаптивне*

управління: теорія і практика. Серія «Економіка». 2018. Вип. 5 (10). 19 с.
Електрон. ресурс: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/40178>

ПОГОРЕЛОВА Олена Олександрівна

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ THINKING CATCHER / MIND MAPPING У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА

ВСТУП. У сучасних умовах інформаційного перевантаження, високих вимог до творчості та необхідності оперативного прийняття рішень традиційні методи генерації ідей поступаються місцем візуальним, інноваційним інструментам. Одним з таких ефективних засобів є технологія Mind Mapping — побудова інтелект-карт, яка забезпечує структуроване відображення думок, асоціацій та зв'язків між ними. Метод Thought Catcher (“уловлювач думок”) — це різновид інтелект-карт, що фокусується на фіксації креативних імпульсів, швидких ідей, початкових концепцій і дозволяє перетворювати їх на системні рішення [2].

Мета дослідження — проаналізувати особливості застосування методу thinking catcher / mind mapping.

Виклад основного матеріалу. Mind Mapping — це спосіб візуалізації мислення, запропонований Тоні Б'юзеном, який базується на природних механізмах роботи людського мозку. Замість лінійного запису інформації Mind Map організовує думки у формі дерева:

- центральна ідея — ядро мислення;
- гілки — основні категорії;
- підгілки — деталізація та пояснення;
- асоціативні зв'язки — формування цілісної картини.

Така структура активізує одночасно логічне та образне мислення, підсилює здатність до аналізу і творчості. Thought Catcher — це компактна, швидка форма інтелект-карти, яка використовується для:

- миттєвої фіксації ідей;
- первинної організації думок;
- формування базових концепцій нових проєктів;
- “перехоплення” інсайтів, що часто зникають або забуваються.

На відміну від класичної Mind Map, Thought Catcher не потребує розгорнутої структури — достатньо графічно позначити центральну ідею та напрямки її розвитку. Це робить метод особливо ефективним у мозкових штурмах, дослідницькій роботі, креативних галузях, навчанні [5].

Науковці виділяють психологічні й когнітивні переваги методу, до яких відносять: активізацію обох півкуль мозку, зміцнення пам'яті та уваги, стимуляцію креативності. Таким чином Mind Mapping стимулює:

- ліву півкулю — через логічні зв'язки та структуру;
- праву півкулю — через образність, кольори, форми.

Thought Catcher дозволяє швидко “визволити” потенціал правої півкулі, уникаючи жорстких обмежень структурованості. Також візуальні схеми допомагають: легше запам'ятовувати великі обсяги інформації, краще концентруватися, швидше відтворювати думки у майбутньому [1].

За даними наукових досліджень Thought Catcher дозволяє: фіксувати спонтанні ідеї без критики, швидко переходити від абстрактного до конкретного, виявляти нові зв'язки між концепціями, уникати меж, притаманних лінійному мисленню. Під час творчих сесій та мозкових штурмів метод дозволяє: розпочати генерацію з мінімального ресурсу; уникнути «стопорів» при початку роботи; швидко створювати кілька альтернативних напрямків. У проєктній діяльності Thought Catcher ефективний у: створенні концептів; плануванні структури проєкту; пошуку нестандартних рішень; передпроєктному аналізі [4].

У навчанні та науковій роботі метод допомагає: структурувати літературні джерела; формувати план дослідження; створювати тези та розділи робіт; краще розуміти складні поняття.

Науковцями розроблено «Алгоритм створення thought Catcher», що представляє собою ланцюжок послідовних дій:

1. Записати центральну ідею.
2. Додати ключові асоціації (будь-які думки, що виникають першими).
3. Об'єднати їх у тематичні групи.
4. Використати кольори, символи, прості графічні позначення.
5. Сформулювати напрямки розвитку ідей.
6. Відмітити найперспективніші з них.
7. Перетворити Thought Catcher на повноцінну Mind Map (за потреби).

Метод не вимагає інструментів — достатньо аркуша та ручки, але цифрові платформи (XMind, Miro, Canva) значно розширюють можливості візуалізації. До переваг даного методу прийнято відносити: швидкість роботи, здатність відловлювати “миттєві” ідеї, можливість подальшого масштабування до складних моделей, генерація нестандартних рішень, візуальна привабливість і легкість сприйняття [3].

Висновки. Thought Catcher та Mind Mapping — це сучасні інструменти генерації ідей, які дозволяють структурувати мислення, стимулювати творчу активність та формувати нові концепції. Для учнів, студентів, дослідників, дизайнерів, тренерів та менеджерів Thought Catcher забезпечує гнучкий і швидкий спосіб роботи з інформацією. Метод дозволяє не лише “ловити” ідеї, а й перетворювати їх у системні рішення, сприяє розвитку критичного та креативного мислення та підсилює здатність до аналітики. Завдяки простоті й

універсальності техніка Thought Catcher може бути інтегрована у будь-яку сферу, де цінується інноваційність та ефективність мислення.

Список використаних джерел:

6. Буховець Б. О., Долинський Б. ., Дишель Г. О., Погорелова О. О. Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до застосування індивідуальних освітніх траєкторій у освітньо-виховному процесі учнів загальноосвітньої школи. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Випуск 3 (136). Одеса, 2021. С. 15-21 <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2021-3-2>
7. Романовський О.Г., Гриньова В.М., Резван О.О. Ментальні карти як інноваційний спосіб організації інформації в навчальному процесі вищої школи. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2018. Т. 64, № 2. С. 185–195. 2.
8. Сілкова О.В., Лобач Н.В. Педагогічна технологія візуалізації навчальної інформації. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2018. Вип. 62. С. 180–183
9. Колтунович Т.А., Поліщук О.М. Використання ментальних карт як засобу візуалізації у процесі викладання соціальної психології. *Молодий вчений*. 2019. № 7.1 (71.1). С. 19–26.
10. Корпач Н.І., Сидорук І.І. Соціальна робота з дослідження стану адаптації дітей внутрішньо переміщених осіб до нового навчального середовища. *Педагогічний часопис Волині: науковий журнал*. 2018. № 1 (8). С. 133–140

ПРОКОПЕНКО Ліліана Іванівна

**THINKING ROUTINES ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ
КРЕАТИВНОГО ПИСЬМА**

Методика креативного письма посідає важливе місце в сучасній філологічній освіті, оскільки спрямована на формування ключових професійних компетентностей майбутнього словесника, здатності до створення змістовних, концептуально вибудованих та художньо виразних текстів. Креативне письмо розглядається як інтегральний процес, що поєднує мислення, емоційний досвід та рефлексивну діяльність студентів, «заохочує звернення до уяви, свободу творчості і нестандартне мислення, а не просто вироблення граматично правильного тексту» [1]. Це означає, що креативне письмо є не лише технічною компетентністю, а способом мислення, який розвиває професійну суб'єктність майбутніх учителів і стимулює здатність до самостійного формування змісту, стилю та форми тексту. Саме тому педагогічні підходи, які активізують мислення, уяву та рефлексію, набувають особливої цінності у філологічній

освіті. Одним із таких інструментів є методика *Thinking Routines*, розроблена дослідниками проєкту *Visible Thinking* (Project Zero, Гарвардський університет). Рутини мислення забезпечують поетапну організацію пізнавальної діяльності студентів, сприяють усвідомленому залученню до процесу творення тексту та роблять мислення структурованим і керованим [2, 3].

Використання *Thinking Routines* дозволяє формувати спостережливість та сенсорне мислення, що є основою для розвитку образного письма. Рутини *See–Think–Wonder* та *Color–Symbol–Image* стимулюють аналітичне спостереження, передбачення та інтерпретацію тексту чи візуального образу. Для майбутніх філологів це може проявлятися, наприклад, у роботі з уривками творів М. Коцюбинського або Л. Костенко з подальшим створенням короткого художнього етюду, у інтерпретації ілюстрацій або кадрів екранізацій з наступним написанням сцени, у створенні опису картини Клімта чи Шагала у форматі внутрішнього монологу персонажа тощо. Практичне застосування цієї рутини можна продемонструвати на прикладі такого завдання: *Color–Symbol–Image: Пошук метафоричного ядра*

- оберіть явище або подію (наприклад: «місто в дощ», «дорога додому», «шкільний ранок»);
- доберіть колір, що передає головну емоцію;
- придумайте символ, що уособлює зміст;
- створіть образ — метафору, яка могла б відкрити есе.

На основі цих трьох елементів напишіть перший абзац художньо-публіцистичного есе.

Такі завдання розвивають здатність помічати деталі, будувати метафори, передавати атмосферу та емоційний стан.

Критичне та інтерпретаційне мислення, яке є невід’ємною складовою креативного письма, стимулюють рутини *Circle of Viewpoints*, *Think–Puzzle–Explore* та *Two Sides – One Story*. Вони сприяють аналізу різних перспектив, формулюванню аргументованої позиції та розширенню смислових горизонтів. Наприклад, студенти можуть аналізувати образи персонажів української літератури, таких як Мавка чи Галя з «Тигроловів», з погляду різних учасників подій, або створювати дві версії одного епізоду твору, що демонструє альтернативні точки зору. У межах опанування зарубіжної літератури за допомогою рутини *Think–Puzzle–Explore* можна осмислити мотив подорожі у творах Маркеса чи Керуака та створити мініесе про внутрішню подорож героя [2]. Наведемо приклад формулювання завдання за рутиною *Step Inside*: «Голос іншої перспективи»: *Увійдіть у позицію об’єкта або персонажа (дерева, старої книги, шкільного дзвоника, автобуса, дощу). Опишіть: а) що він бачить; б) що він знає; в) що він відчуває. Напишіть мікроесе (120–150 слів) з цієї «перспективи», використайте його як одну з частин майбутнього есе.*

Не менш важливим аспектом є рефлексія, яка дозволяє студенту аналізувати власний творчий процес і приймати усвідомлені редакційні рішення. Рутини *Sentence–Phrase–Word, I Used to Think... Now I Think... ma The Unwritten Moment* допомагають виокремити ключові слова та фрази, що найточніше передають авторську ідею, осмислити зміни у власних уявленнях після написання чернетки та відтворити «пропущені моменти» у тексті, створюючи мікросцени. Це формує навички самоконтролю, редагування та систематизації творчої роботи, підвищує усвідомленість процесу письма та розвиток професійної суб'єктності [4].

Особливу увагу *Thinking Routines* приділяють розвитку емпатії та емоційного інтелекту, що є критично важливим у роботі зі словом. Рутини *Step Inside ma Object as a Portal* дозволяють студентам входити в позицію іншого, створювати наратив з перспективи персонажа або об'єкта та відтворювати психологічний стан. Наприклад, студенти можуть писати внутрішній монолог символічного предмета української поезії, переосмислювати сцену роману від імені другорядного персонажа або створювати оповіді від імені міфологічного артефакта. Це формує здатність відчувати внутрішній світ героїв, робить письмову діяльність більш емоційно насиченою та переконливою [2, 3].

Крім того, рутини мислення допомагають подолати страх «чистого аркуша», оскільки пропонують студенту чіткі алгоритми дій та поетапне занурення у творчу діяльність. Наприклад, почати можна зі створення образу на основі одного слова, письмового «розігріву» за сенсорним елементом або формулюванням запитань до уривка чи ілюстрації. Регулярне використання таких практик сприяє формуванню звички писати, експериментувати та генерувати ідеї, що підвищує впевненість студентів у власному творчому потенціалі [4].

Багато рутин передбачають групову взаємодію та співтворчість, що розвиває комунікативну суб'єктність і навички колективного обговорення. Наприклад, студенти можуть створювати «панель точок зору», синхронно писати дві версії однієї сцени або формувати постичний текст за методом *Sentence–Phrase–Word*, обмінюючись власними ідеями. Такі практики формують уміння аргументовано відстоювати власну позицію, коментувати роботи колег і спільно шукати найкращі інтерпретаційні рішення [2, 3, 5].

Відтак, креативне письмо охоплює роботу з образним мисленням, наративними техніками, мовною експресією, інтерпретаційними навичками та здатністю перетворювати власний досвід на художній чи публіцистичний вислів. Ефективне викладання креативного письма ґрунтується на створенні безпечного простору для експерименту, поєднанні імпровізації з рефлексією та застосуванні інструментів, які полегшують подолання психологічних бар'єрів, розширюють асоціативне мислення й допомагають упорядкувати творчу роботу. У цьому контексті методика *Thinking Routines* постає як один із дієвих підходів, оскільки забезпечує свідоме структурування мислення та підтримує студента на всіх

етапах творчого процесу. Вона сприяє розвитку цілісного комплексу компетентностей — образного та критичного мислення, інтерпретаційних умінь, рефлексії, емпатії, креативності й комунікативної суб'єктності. Завдяки використанню рутин творчий процес стає одночасно структурованим і відкритим для індивідуальної свободи та самовираження, що забезпечує формування професійно зрілої та творчої особистості майбутнього філолога.

Список використаних джерел:

1. Верьовкіна О., Кваснецька Н., Касаткіна-Кубишкіна О. Навчання креативного письма як засобу формування продуктивних вмінь учнів старшої ланки. *Інноватика у вихованні*. 2024. № 1(19). С. 87–94.
2. Project Zero, Harvard Graduate School of Education. PZ's Thinking Routines Toolbox. URL: <https://pz.harvard.edu/thinking-routines>
3. Walsh B., Rastegari I. Think Better. Harvard Graduate School of Education, 2018. URL : <https://www.gse.harvard.edu/ideas/usable-knowledge/18/02/think-better>
4. Боднарчук Т. В., Шмирко О. С. Формування навичок та умінь креативного письма у майбутніх учителів німецької мови. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. № 1. С. 112–118. DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-216-112-118

РАЛО Ганна Олексіївна

**РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ
МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА
У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГРИ НА УДАРНИХ ІНСТРУМЕНТАХ**

На сьогодні, у період соціокультурних змін, на ринку праці все більше виникає затребуваність у фахівцях, які схильні мислити неординарно, гнучко, знаходити креативні шляхи вирішення до певних проблем. Подібні вимоги висуваються й до педагогічних працівників навчальних закладів освіти у сфері музичного мистецтва. Зокрема, особливої значущості застосування креативних підходів набувають у інклюзивному середовищі під час навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами. Таким чином, враховуючи виклики та запити сьогодення, постає необхідним розвинення у майбутніх викладачів музичного мистецтва навичок креативності під час їх професійної підготовки.

Зазначимо, що проблемі розвитку креативного мислення у студентів у закладах вищої освіти надається особлива увага. Зокрема, Н. М. Мирончук, у своїй статті «Розвиток творчої особистості майбутнього вчителя-вихователя у системі професійної підготовки» [2] серед ознак професіоналізму вчителя

виокремлює «гнучкість мислення, здатність до продукування нових ідей, нестандартних рішень педагогічних ситуацій, вміння їх реалізовувати у практичній діяльності та досягати певного результату, а також відповідні особистісні якості, внутрішня мотивація та вольові зусилля» [2, с. 159]. У свою чергу, досліджуючи проблему розвитку навичок креативного мислення у здобувачів вищої освіти Н.Я. Вовчиста, О. В. Байрамова, Г.В. Чорна відмічають, «що процес їх розвитку... спрямований на їх цілісне самовизначення та самовираження у навчальній та професійній діяльності. Необхідно навчити студентів самостійно мислити, мати власну точку зору, вміти обґрунтовувати та відстоювати її в дискусії, приймати нестандартні рішення, демонструвати вміння та бажання застосовувати творчі якості на практиці» [1, с. 91].

Особливу роль у розвиненні креативності у майбутніх викладачів музичного мистецтва під час навчання гри на ударних інструментах відіграє навичка імпровізації¹. Так, зокрема, на ударній установці це створення невеликих імпровізаційних соло. У процесі навчання гри на ударній установці здобувачу освіти можуть бути запропоновані творчі завдання, метою якого створити імпровізаційне соло «брейк», функцією якого є виділення закінчення «джазового квадрату», а також поєднання сталого ритмічного малюнка (біта) цілої композиції. Цей «брейк» може бути інтегрований як на цілий такт, або на якусь його частину. Проте, важливо відзначити, що виконанню цього завдання повинен передувати попередній етап, на якому здобувач освіти засвоює певні ритмічні послідовності, які потім постануть «заготівлями» до його майбутньої імпровізації. Саме у підборі та компонуванні ритмічних патернів, врешті-решт, й буде проявлятися креативність здобувача. Однак, варто зазначити, що саме виконання на комплексі шумових інструментів без визначеної висоти звучання надасть більше можливостей для розвинення навичок самостійного мислення у здобувачів освіти, не створюючи таким чином бар'єри, як під час гри на звуковисотних клавішних ударних інструментах, адже здобувач освіти буде сконцентрований на формуванні тільки ритмічного малюнка на ударному комплексі.

Інший підхід до розвитку навичок креативного мислення у майбутніх викладачів музичного мистецтва можливий через інтерпретаційні експерименти з його педагогічним репертуаром. Так, у деяких сучасних методичних посібниках, «школах гри», які присвячені навчанню гри на ударних інструментах, автори надають можливості для творчого самовираження виконавців. Зокрема, Д. Фрідман у своєму посібнику «Vibraphone Technique. Dampening and pedaling» [4] у певних етюдах навмисно

¹Слід зазначити, що означений підхід не є новим, а отримав широке застосування ще у педагогічних системах музичного виховання дітей. Зокрема, у методиці К. Орфа, особливого значення набувають такі творчі завдання, як: «вигадати мелодію, продовжити запропоновану мелодію, змінити ритм, тембр мелодії тощо», [3, с. 527] які виконуються на «інструментарії Орфа».

залишає на розсуд виконавця формування фрази, самостійне визначення темпових та динамічних характеристик художньо-технічного матеріалу, надаючи тільки невеликі нотатки щодо передбачуваного авторського задуму етюдів. [4, р. 12].

Зауважимо, що в більшості творів, які виконуються на вібрафоні, відсутні позначення педалі, а особливо, виконавського прийому «глушіння» на вібрафоні, що само по собі націлює здобувачів освіти до творчого пошуку, обрання та використання за власним художнім смаком педалі, видів глушіння. Таким чином, одним із творчих завдань для майбутніх викладачів музичного мистецтва може стати багаторазове відтворення певного музичного фрагменту твору, при цьому кожен раз створюючи оригінальний та новий «продукт», застосовуючи та комбінуючи між собою різні засоби музичної виразності.

Генерування нових ідей у майбутніх викладачів музичного мистецтва може відбуватися й під час створення власних аранжувань творів. Так, у процесі професійної підготовки здобувачі освіти стикаються з тим, що окрім композицій, створених для ударних інструментів, їм потрібно виконувати твори, які в оригіналі написані для скрипки, віолончелі та інших інструментів. Таким чином, перед здобувачем освіти постає завдання, зробити аранжування твору з урахуванням акустичних та конструктивних особливостей інструменту.

Слід зазначити, що креативне мислення у здобувачів освіти особливо розвивається у процесі аранжування музичних композицій для ансамблевих складів. Так, одним із завдань для майбутніх викладачів музичного мистецтва, може слугувати створення транскрипції твору для розширеного складу, в оригіналі написаного, наприклад, для фортепіанного дуету, додаючи в музичну партитуру окрему партію для ударної установки, інструментів латиноамериканської перкусії тощо, яка повинна бути зроблена з обов'язковим урахуванням та збереженням стилістичних особливостей оригінальної композиції.

Зауважимо, що важливою складовою розвитку креативного мислення у майбутніх викладачів музичного мистецтва є застосування під час їх професійної підготовки таких технік, як: мозковий штурм, рольова гра, аналогічне мислення тощо. Зокрема, використання техніки «рольова гра», надає можливості здобувачам освіти під час виконання певного творчого завдання, приймати певні ролі (наприклад, студент постає у ролі викладача, а викладач у ролі студента), що у свою чергу дозволяє подивитися на певну проблемну ситуацію під іншим кутом, стаючи своєрідним поштовхом до віднайдення шляхів її вирішення у процесі гри. У свою чергу, застосування аналогій, порівнянь з об'єктами, діями, ситуаціями які безпосередньо не пов'язані з музичною діяльністю, але схожі за певними ознаками, призводять до розуміння складних ситуацій.

Отже, розвитку креативного мислення майбутніх викладачів музичного мистецтва під час їх навчання гри на ударних інструментах становить одне із важливих завдань у процесі їх професійної підготовки у закладах вищої освіти,

адже значно впливає на професійне розвиток самих здобувачів, а також сприяє їх кар'єрному зросту, роблячи їх конкурентоспроможними на ринку праці. Однак, вбачаємо, що обрана проблематика дослідження виходить за межі обмеженого матеріалу статті та потребує більш глибокого аналізу та розкриття у наступних наукових розробках.

Список використаних джерел:

1. Вовчаста Н. Я., Байрамова О.В., Чорна Г. В. Розвиток навичок креативного мислення у здобувачів вищої освіти. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 1. С. 87–97. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-1-87-97> (дата звернення: 11.11.2025).
2. Мирончук Н. М. Розвиток творчої особистості майбутнього вчителя-вихователя у системі професійної підготовки. *Нові технології навчання*. 2012. Вип. 71. С.158–161.
3. Рєзнік О. С., Дарлінг У. Е. Музично-педагогічна концепція Карла Орфа як універсальна теорія розвитку музичних здібностей дітей. Science and innovation of modern world: proceedings of the VI International scientific and practical conference, London, Febr. 23–25, 2023 / Cognum Publishing House. London, 2023. P. 521–529. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/36196> (дата звернення: 12.11.2025).
4. Friedman D. Vibraphone Technique. Dampening and pedaling. Boston: Berklee press publication, 1973. 52 p.

САНЖАРОВЕЦЬ Валентина Миколаївна

**КРЕАТИВНІ РІШЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ В ОСВІТНЬОМУ
ПРОЦЕСІ ПРИ ВИКЛАДАННІ ТЕХНІЧНИХ КОМПОНЕНТ**

У сучасному світі, де технології розвиваються надзвичайно швидко, технічна освіта потребує не лише ґрунтовних знань, а й уміння нестандартно мислити. Креативність стає ключовим фактором конкурентоспроможності фахівця будь-якого профілю. Розвиток креативного мислення під час навчання та вивчення технічних дисциплін сприяє формуванню цілісної, гнучкої та успішної особистості.

Креативне мислення – здатність людини генерувати нові ідеї, підходи, способи вирішення завдань, бачити нестандартні зв'язки між відомими явищами.

Основними ознаками креативного мислення є: оригінальність ідей; гнучкість у взаємодії; вміння виходити за межі шаблонів; готовність до ризику та експерименту.

Проектна діяльність сприяє розвитку дослідницької ініціативи та самостійного мислення. Студенти працюють над реальними чи моделюваними технічними завданнями, створюють прототипи та моделі, аналізують технічні

параметри (Малицька, 2021). Це формує інженерну інтуїцію та навички творчого мислення.

Стрімкий розвиток технологій та зростання ролі інновацій у сучасному суспільстві формують нові вимоги до професійної підготовки фахівців технічного профілю. Сучасний інженер, програміст чи технічний менеджер має не лише володіти ґрунтовними знаннями з фаху, а й здатністю до творчого мислення, генерації нових технічних рішень та швидкої адаптації до змін. Саме тому креативність розглядається як одна з ключових компетентностей, що забезпечує ефективну професійну діяльність у технічній сфері (Павленко, 2020).

У контексті технічних наук креативність означає не лише створення нового продукту, а й пошук оптимального, ефективного та естетично привабливого рішення. Креативне мислення надзвичайно важливе у формуванні успішної особистості інженера, креативна людина: швидше адаптується до змін; уміє генерувати нестандартні рішення; здатна до саморозвитку та самореалізації; виявляє лідерські якості у командній роботі.

Успішна особистість у технічній сфері – це не лише фахівець, який знає технології, а й інноватор, який бачить можливості для удосконалення процесів та систем. Технічні компоненти традиційно сприймаються як логічні та точні. Проте саме в них креативність відіграє особливу роль: допомагає шукати кілька шляхів до вирішення одного завдання; розвиває вміння моделювати, експериментувати, синтезувати; стимулює дослідницький інтерес та критичне мислення; формує проектну культуру та інженерну інтуїцію.

Завдяки творчому підходу викладача, студенти переходять від механічного відтворення знань до створення власних інноваційних продуктів.

Розвиток креативного мислення у студентів технічних спеціальностей є стратегічним завданням сучасної освіти, а особливо в умовах воєнного стану. Творчість у технічних дисциплінах полягає не лише у винаходах чи відкриттях, а у вмінні бачити проблему під іншим кутом, шукати нестандартні рішення та ефективно поєднувати знання з різних галузей наук.

У цьому процесі важливу роль відіграють спеціальні методи та форми навчальної діяльності, які активізують інтелектуальну ініціативу, сприяють самостійності мислення й формують творчу компетентність.

Проектне навчання є одним із найефективніших способів розвитку креативності. Студенти працюють над реальними або наближеними до реальності технічними завданнями: створенням роботів, автоматизованих систем, мобільних застосунків, механічних моделей тощо.

Креативність у класичному розумінні передбачає здатність генерувати нові ідеї, виходити за межі усталених алгоритмів, поєднувати непослідувані на перший погляд елементи (Гончаренко, 2018). У технічному контексті вона набуває прикладного характеру та включає здатність до:

- техніко-конструкторського мислення;
- оптимізації інженерних рішень;

- аналізу й моделювання технічних процесів;
- інноваційної діяльності в умовах складних виробничих завдань

Особливостями методу є: інтеграція знань з різних дисциплін; самостійне планування діяльності від постановки проблеми до презентації результату; пошук кількох варіантів вирішення; командна співпраця та розподіл ролей.

У результаті формується не лише технічна компетентність, а й уміння мислити системно, ініціативно та гнучко.

Застосування різних методів і форм у технічній освіті перетворює навчання на процес творчого пошуку, спрямований не лише на здобуття знань, а й на розвиток особистості інноватора – здатного мислити нестандартно, діяти ефективно та приймати відповідальні рішення в умовах невизначеності.

У цьому процесі викладач виступає не лише джерелом знань, а й фасилітатором творчого процесу. Його завдання: створити атмосферу довіри та відкритості; мотивувати до самостійного пошуку рішень; оцінювати не лише правильність, а й оригінальність мислення; демонструвати свій приклад творчого підходу до технічних завдань.

Розвиток креативного мислення у технічній освіті веде до: підвищення інтересу студентів до навчання; формування навичок командної роботи; появу власних стартапів та інноваційних проектів; підготовки конкурентоспроможних фахівців для ринку праці; формування особистості, здатної до стратегічного мислення та самореалізації.

Креативне мислення є не лише засобом ефективного навчання, а й важливим компонентом формування сучасного технічного спеціаліста. Воно забезпечує розвиток інтелектуальної гнучкості, інноваційності та внутрішньої мотивації до самовдосконалення. Саме тому інтеграція творчих підходів у процес вивчення технічних предметів – це шлях до виховання покоління успішних, мислячих, відповідальних особистостей, здатних творити майбутнє.

Отже. Креативність є ключовою характеристикою сучасного фахівця технічного профілю та визначальним фактором його професійного становлення. Ефективне розвиток творчого потенціалу можливе за умови впровадження інноваційних освітніх технологій, таких як проектне навчання, дизайн-мислення, STEM/STEAM, методи колективного творчого мислення та використання ІКТ. Системна інтеграція цих підходів у технічну освіту сприятиме формуванню конкурентоспроможного, інноваційного та успішного спеціаліста

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С. У. Педагогічні засади формування творчої особистості. Харків: Ранок, 2018. 101с.
2. Гуревич Р. С. Інноваційні освітні технології в навчальному процесі ВНЗ. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. - 2013. - Вип. 36. - С. 7-12. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2013_36_4

3. Павленко В. В. Креативне мислення та його розвиток у процесі професійної підготовки студентів. Київ: Педагогічна думка, 2020. 158с.
4. Малицька, І.Д. "Підтримка ЮНЕСКО освітньої спільноти України під час російської військової агресії", Інформаційний бюлетень №3, 2022 / Інститут цифровізації освіти НАПН України, Київ, Україна. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/731488/pdf> Одеса: ОНПУ, 2021.
5. Kelley T., Kelley D. Creative Confidence. New York: Crown Publishing Group, 2013.

СКУЛОВАТОВА Олена Вікторівна

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ НА ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Стрімкий розвиток технологій призвів до появи цифрових інструментів, які суттєво змінюють уявлення про навчальний процес загалом і про його творчі складові зокрема. Програми на основі штучного інтелекту здатні в кілька секунд створювати тексти, малюнки й дизайни. З одного боку, це демократизує творчість — можливість створення продукту стає доступною для кожного. З іншого — виникають ризики вторинності та масового продукування одноманітного контенту. Недарма платформи на зразок Meta уже обмежують використання ШІ та вводять вимогу маркування створених за його допомогою матеріалів.

Ці тенденції суттєво впливають на освіту. Багато традиційних методів контролю й оцінювання — реферати, есеї, творчі роботи, презентації — частково втрачають ефективність, адже можуть бути швидко сформовані за допомогою ШІ без залучення особистих інтелектуальних зусиль студента. Саме ці «зусилля» тривалий час вважалися основою розвитку нестандартного мислення, гнучкості та креативності. Отже, постає проблема: креативність залишається ключовою навичкою майбутнього фахівця у більшості сфер, але яким чином її розвивати в умовах, коли цифрові інструменти здатні виконувати значну частину поставлених викладачем завдань?

Креативність у психології розглядається в межах кількох основних підходів. У гуманістичному — як прояв самореалізації та індивідуальності, коли особистість реалізує власний творчий потенціал [1]. У когнітивному — через механізми мислення та роботу ментальних структур, зокрема дивергентне й конвергентне мислення [2]. У системному підході креативність описується як багаторівневе утворення, що поєднує мотиваційні, емоційні, когнітивні та соціальні компоненти [3].

Цифрова взаємодія — це сукупність процесів комунікації та співпраці за допомогою онлайн-інструментів: освітніх платформ, соціальних мереж, чатів, застосунків та інших сервісів [4]. Як і традиційні форми взаємодії в минулому,

цифрове середовище може стати джерелом натхнення та стимулом для генерації нових ідей. Якщо раніше письменник тримав образ персонажа виключно у свідомості, то тепер він може створити його візуалізацію, бачити й деталізувати задум. Дизайнер, що формує концепт, здатен швидко отримати цифрову модель. Будь-хто без спеціальних навичок може зробити базову візуалізацію власних ідей. Інструменти, інтегровані з ШІ, розширюють можливості уяви та прискорюють процес творчого пошуку.

Цифрове середовище також спрощує комунікацію між креаторами: воно дає змогу обмінюватися досвідом незалежно від місцезнаходження, отримувати миттєвий зворотний зв'язок і доступ до професійних спільнот. Це підтримує творчий розвиток і підсилює відчуття причетності до ширшого креативного простору.

Втім, цифрова взаємодія не позбавлена ризиків. Надлишок інформації, нескінченність можливостей, розсіяння уваги, зниження концентрації, стандартизація мислення через алгоритмічність моделей, легкість отримання результату — усе це може послаблювати внутрішню мотивацію, сприяти прокрастинації та формувати залежність від технологій. Парадоксально, але спрощення творчого процесу може зменшувати саму потребу в ньому, ставлячи питання: чи є сенс докладати зусиль, якщо програма виконає завдання за секунди?

Тому постає ключове питання: як інтегрувати цифрові інструменти в освітній процес так, щоб вони не гальмували розвиток креативності, а навпаки — підсилювали його? Ефективним може бути лише комплексний підхід, що включає:

1. збалансоване поєднання онлайн- та офлайн-взаємодії;
2. розробку методів заохочення креативного мислення;
3. інтеграцію технологій у навчальний процес так, щоб вони доповнювали, а не замінювали творчі зусилля студентів.

Проблематика, окреслена в цій статті, потребує подальшого наукового осмислення. На даному етапі очевидним є те, що зміни неминучі, а розвиток креативності майбутніх фахівців неможливий без розвитку креативності професорсько-викладацького складу, зокрема й у цифровій сфері.

1. Список використаних джерел:

2. Павленко В. В. Креативність: сутнісна характеристика поняття. E-prints Запорізького університету. 2020. URL: <https://er.znu.edu.ua/>
3. Яцюрин А. О. Вивчення феномена креативності в зарубіжній психології. Проблеми сучасної психології. 2013. № 20. С. 450–460.
4. Шафранський В. Креативність як психологічне явище і його понятійна реінтерпретація. Психологія і суспільство. 2020. Т. 80, № 2. С. 89–97.
5. Житинська М. О. Місце цифрових технологій та комунікацій у наданні соціально-психологічної підтримки молоді в умовах сьогодення. Ментальне здоров'я. 2025. № 2. С. 67–76.

СТЕПАНОВА Наталія Михайлівна

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ПЕРЕДУМОВИ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ В КОМАНДНІЙ ВЗАЄМОДІЇ

Сучасний світ стрімко змінюється. Зміни стосуються всіх сфер життя людини: від технологічних інновацій, які постійно доповнюють нашу реальність, до соціального, економічного, культурного, навіть особистісного простору. У таких умовах важливо втримати рівновагу й баланс, і при цьому не забувати про розвиток. Основою за таких обставин можуть стати гнучкі навички, які допомагають швидко адаптуватися до нових ситуацій, працювати й саморозвиватися.

У «наборі» гнучких навичок є ті необхідні здатності, які розвивають в людини можливості критично мислити, бути медіаграмотною, креативно відповідати на виклики сьогодення, бути емоційно стійкою, відкритою до нових ідей, працювати в команді, досягати бажаного результату, бути готовою до навчання та пристосування до нових умов тощо.

Зупинимось на емоційному інтелекті (EI), одній із гнучких навичок, яка характеризується здатністю особи усвідомлювати, розуміти та регулювати власні емоції, а також розпізнавати емоційні стани інших людей. Вивчаючи емоційний інтелект, як навичку, необхідну для розвитку особистості, приходимо до висновку, що вона є основою для вирішення багатьох питань, важливих для соціальної взаємодії [1, с. 1144]. У продовження такого висновку наведемо результати досліджень відомого американського психолога Данієла Гоулмана, який у праці «Емоційний інтелект» (1995) чітко окреслює місце в житті людини емоцій. Окрім того, вчений доводить, що емоційний інтелект важливо розвивати, що поєднує вміння керувати власними емоціями та розпізнання емоційних станів інших людей. І не менш важливим висновком вченого є твердження, що це вміння можна розвивати з будь-якого віку, в тому числі й дитячого [2].

За приклад візьмемо організацію колективної співпраці й ролі в ній емоційного інтелекту. У сучасних умовах, коли продуктивність командної роботи дедалі більше залежить від ефективної комунікації та здатності генерувати інноваційні рішення, розвинений емоційний інтелект є важливою умовою, адже здатний виступати ключовим чинником розвитку креативного мислення. Генерація нових ідей та нестандартних рішень можлива в умовах панування довірливого середовища, де всі учасники працюють на результат, не витрачаючи сил на з'ясування стосунків, не відволікаючись на дріб'язкові проблеми. Перевага позитивних емоцій ще й в тому, що креативно мисляча людина здатна відходити від шаблонів і уникати рутинності.

Дослідження показують, що високий рівень емоційного інтелекту сприяє створенню творчого клімату в команді, де учасники вільно висловлюють ідеї, не побоюючись критики або негативних наслідків. Із цього починається «ланцюжковий ефект», так як лише врівноважені, гармонійно стійкі учасники команди можуть бачити проблему через призму багатогранності перспектив, комбінувати ідеї для створення сильніших рішень, що в цілому підвищує ефективність командної роботи. Саме такі умови є фундаментальними для активізації дивергентного мислення та формування новаторських підходів до розв'язання проблем.

Також відмітимо, що емоційний інтелект допомагає розвивати такі якості, як відкритість та повага. Важливо, щоб у командній співпраці дослуховувалися до різних думок. Таке вміння дозволяє вчитися аргументувати власні пропозиції й чути інших, сприяє конструктивному діалогу та обговоренню альтернативних варіантів. Команда, де цінується креативне мислення, формує більш гнучку й конструктивну комунікацію. Звертаючись до теорії переговорів, можна запропонувати застосування прийому «win-win» (іншими словами «виграв – виграв») [3, с. 27]. Його дія в тому, що жодна зі сторін не програє, а обидві (або всі) отримують те, що для них важливо. Якщо ми насправді прагнемо досягти конструктивного, емоційно привабливого рішення, такого, яке б задовольнило всі сторони, то маємо навчитися працювати так, що будь-які «вузькі» місця в робочих ситуаціях будуть розширені, а всі сторони отримують користь і залишаються задоволені результатом.

Зазначимо, що важливою складовою емоційного інтелекту є здатність до емпатії, яка забезпечує глибше розуміння мотивацій та поглядів інших членів команди. Це не лише оптимізує групову динаміку, а й підсилює ефект соціального інтелекту, коли різноманітність ідей поєднуються в більш творчі та комплексні рішення. Регуляція емоцій, у свою чергу, дає змогу мінімізувати конфлікти та знижує рівень стресу, що позитивно впливає як на індивідуальну продуктивність, так і на загальний креативний потенціал команди.

Підсумовуючи наші ідеї, підкреслимо, що команда – це об'єднання односторонців, а не гурт, об'єднаний штучно. Для її креативності фокус має бути направлений на спільні інтереси, а не зайняті позиції кожного в команді. Тільки за такої філософії креативне мислення в командній взаємодії стане інструментом розвитку, така команда буде здатна до впровадження інновацій, між учасниками буде покращуватися комунікація, підвищуватиметься продуктивність, що стане основою до зміцнення й згуртованості. А базовою навичкою, що забезпечує ефективне функціонування креативних команд, виступає емоційний інтелект. Його розвиток у професійному середовищі здатний суттєво підвищити рівень інноваційності, комунікативної узгодженості та результативності спільної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Степанова, Н. М. (2025). Розвиток емоційного інтелекту здобувачів освіти молодшого шкільного віку як складової соціальної компетентності. *Актуальні питання у сучасній науці*. (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»), 7 (37), 1142–1153. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-7\(37\)-1142-1153](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-7(37)-1142-1153)
2. Гоулман, Д. (2020). Емоційний інтелект / пер з англ. С. Л. Гумецької. Харків : Віват, 512.
- Ковчина, І. & Панченко, М. (2022). Теоретичні засади ведення переговорів та психологічні особливості уникнення партнерами конфліктів у міжнародних взаємодіях. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 12 : Психологічні науки, 19 (64), 23-33. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2022.19\(64\).03](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2022.19(64).03)

СЬОМОЧКИНА Тетяна Ігорівна

КРЕАТИВНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ДРАЙВЕР ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Стійкий розвиток держави нерозривно пов'язаний із постійним удосконаленням системи вищої освіти. Сучасні глобалізаційні виклики зумовлюють підвищений попит на фахівців, які характеризуються високою кваліфікацією, професійною гнучкістю, самостійністю та креативністю, а також здатністю до безперервного професійного зростання.

На етапі модернізації освітнього простору України ключовою місією закладів вищої освіти стає інтеграція навчального процесу з наукою та виробництвом, підвищення відповідальності майбутніх фахівців і забезпечення їхньої підготовки відповідно до міжнародних стандартів. Професійна компетентність сучасного спеціаліста має спиратися на творче мислення й уміння застосовувати теоретичні знання у практичній діяльності.

Питання природи креативного мислення та механізмів його розвитку привертають увагу дослідників уже багато століть і залишаються однією з ключових проблем педагогічної та психологічної науки.

У працях вітчизняних і зарубіжних учених, присвячених дослідженню творчості та креативного мислення [1; 3; 21], підкреслюється, що розвиток креативності відіграє ключову роль у формуванні фінансової грамотності здобувачів вищої освіти. Саме творче мислення дозволяє студентам генерувати нові та ефективні фінансові рішення, адаптуватися до змін ринкових умов, гнучко підходити до бюджетування й інвестування, а також бачити можливості там, де вони не є очевидними для інших. Формування фінансової грамотності потребує розвитку таких якостей, як оригінальність, гнучкість, наполегливість і

впевненість у власних силах, що забезпечує здатність долати фінансові виклики та досягати поставлених цілей. Ефективність цього процесу посилюється завдяки застосуванню інноваційних та інтерактивних методів навчання, які сприяють опануванню навичок аналізу, синтезу, прогнозування та прийняття фінансових рішень. Інтеграція результатів сучасних міжнародних досліджень у сфері фінансової освіти (OECD PISA, SuFi Project) підкреслює важливість творчого підходу у викладанні фінансових дисциплін та обґрунтовує потребу в удосконаленні методик навчання у закладах вищої освіти.

Ключові слова: креативне мислення, фінансова грамотність, інноваційні методи навчання, бізнес-симуляції, економічна освіта, здобувачі вищої освіти.

Фінансова грамотність у XXI столітті стає стратегічною компетентністю, що визначає конкурентоспроможність майбутнього фахівця. Уміння працювати з фінансовою інформацією, аналізувати ризики, прогнозувати наслідки рішень і застосовувати інструменти фінансового планування є невід’ємними складовими професійної діяльності економістів, менеджерів, бухгалтерів та підприємців. Згідно з дослідженнями OECD PISA, фінансова грамотність є результатом не тільки теоретичної підготовки, а й здатності студента творчо застосовувати знання у нестандартних фінансових ситуаціях [5].

Креативне мислення, яке включає гнучкість, оригінальність, швидкість і здатність генерувати нові підходи, виступає провідним інструментом у розвитку фінансової компетентності [3; 11]. Дослідники наголошують, що сучасна економічна освіта повинна формувати не лише базові фінансові знання, а й уміння творчо інтерпретувати інформацію, бачити альтернативи й приймати інноваційні фінансові рішення [2; 13].

Креативне мислення у науковій літературі визначається як здатність генерувати нові ідеї, знаходити оригінальні розв’язання проблем, мислити нестандартно та нетипово [1]. Креативність у навчанні є необхідним інструментом для формування «глибокого мислення» та здатності бачити невидимі зв’язки між явищами [1; 4]. Важливість поєднання креативного та метакогнітивного компонентів у процесі навчання, оскільки студент, який уміє рефлексувати, краще застосовує творчі стратегії до розв’язання складних завдань [2; 5].

Креативність пов’язана з активізацією когнітивних процесів мозку, що відповідають за оцінку ризиків, вибір альтернатив та прийняття рішень — ключових елементів фінансової грамотності [12].

У вітчизняних дослідженнях Подлесна та Ільченко підкреслюють, що розвиток креативності у студентів сприяє формуванню відповідального ставлення до роботи з інформацією, умінню бачити проблему з кількох перспектив та знаходити оптимальні рішення [8].

Таким чином, креативне мислення є когнітивною основою здатності аналізувати фінансові дані, оцінювати ризики та приймати нестандартні рішення — тобто формує фундаментальні навички фінансової грамотності.

Психолого-педагогічні умови розвитку креативного мислення у здобувачів вищої освіти визначено три групи умов (рис. 1), що сприяють розвитку креативності у студентів [13]:

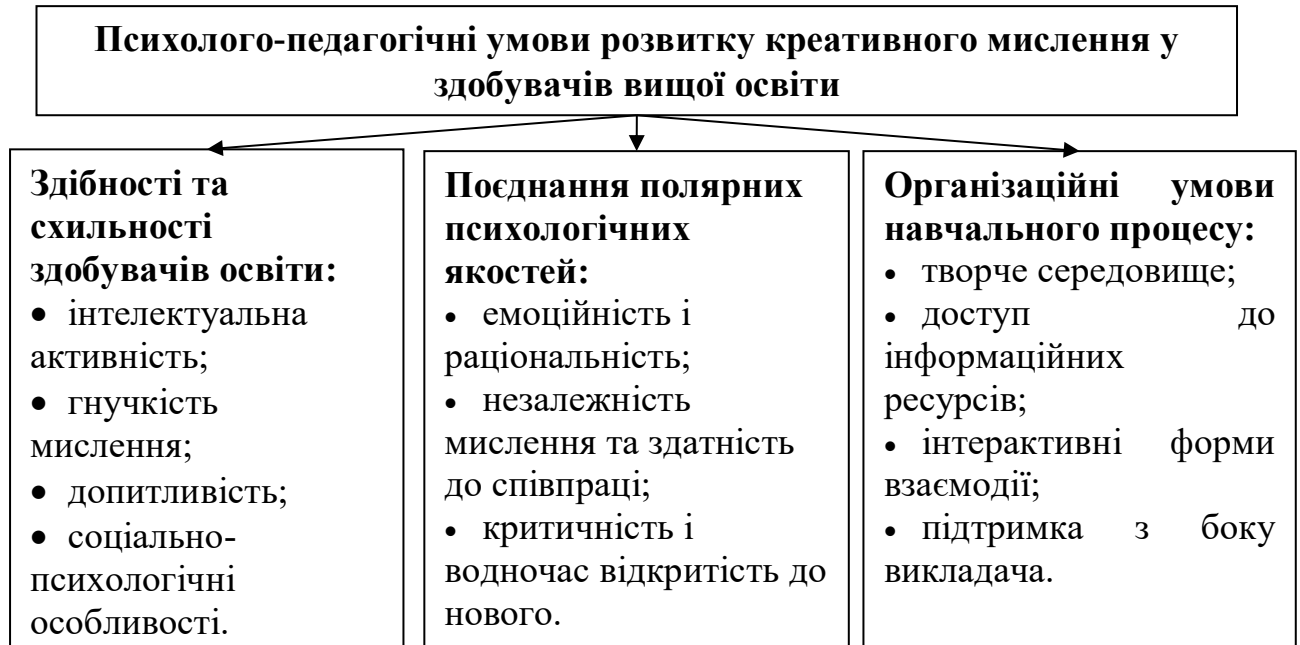

Рис 1. Психолого-педагогічні умови розвитку креативного мислення у здобувачів вищої освіти.

Важливість розвитку творчого потенціалу саме у викладачів (Wisdom), оскільки студенти переймають моделі мислення через освітню взаємодію [21]. У дослідженні зазначено, що Сприятливий освітній простір дає студентам можливість «відкрити власний творчий потенціал» (Alencar, Fleith та Pereira, 2017), [22].

Модернізація економічної освіти та вимоги цифрової економіки зумовлюють необхідність застосування активних, інтерактивних, проблемно орієнтованих методів навчання. Найефективнішими інструментами формування фінансової компетентності є (рис. 2):

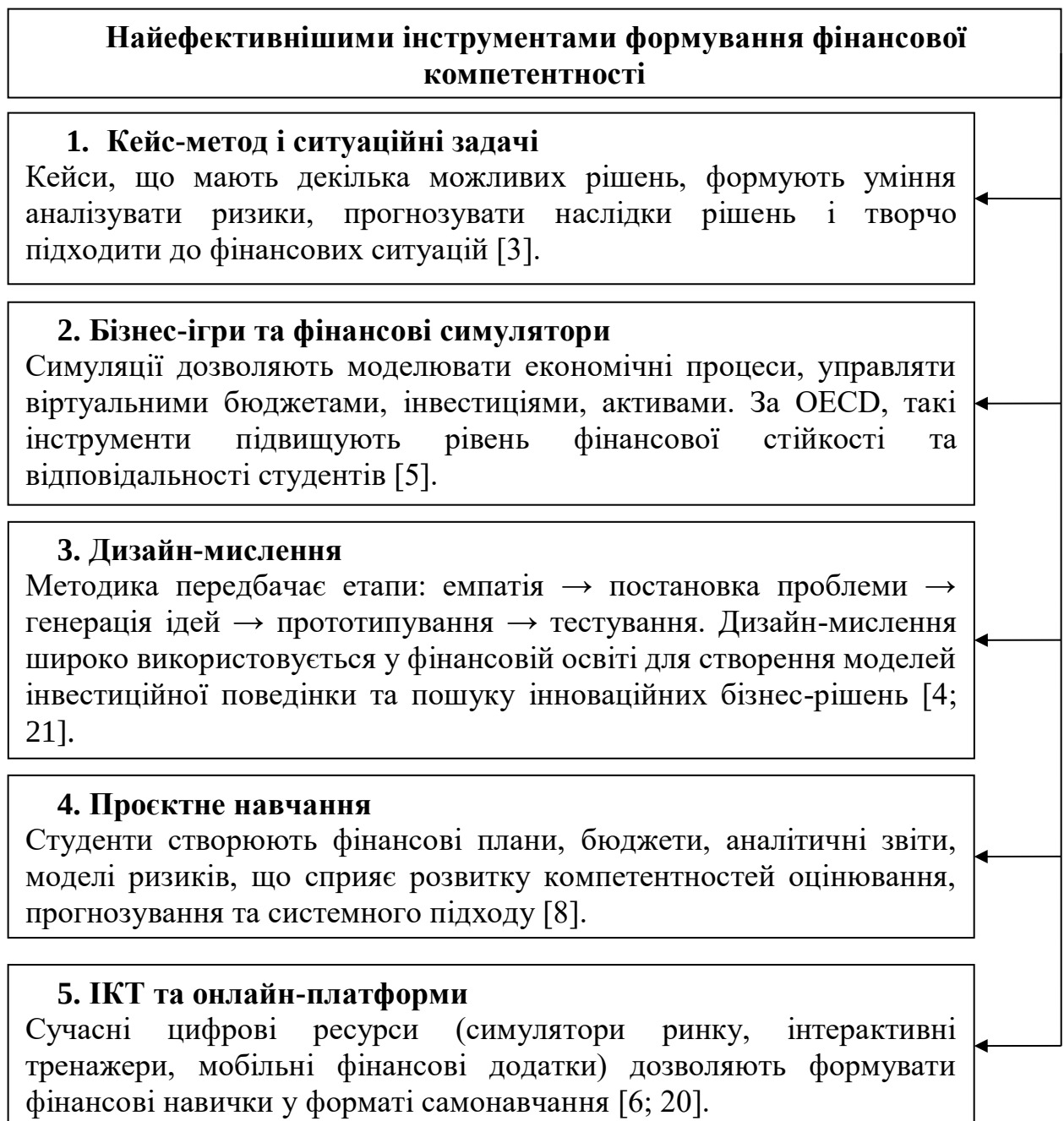

Рис 2. Найефективніші інструментами формування фінансової компетентності.

У професійній діяльності економіста важливими є здатність працювати з великими масивами інформації, аналізувати ризики, приймати управлінські рішення. Креативне мислення забезпечує:

- гнучкість у застосуванні фінансових методів;
- здатність адаптуватися до змін ринку;
- уміння прогнозувати фінансові наслідки;
- компетентність у роботі з нестандартними ситуаціями;
- розвиток професійного судження [2; 12].

З огляду на цифровізацію бухгалтерського обліку та фінансів, креативність стає умовою здатності працювати з фінтех-рішеннями, хмарними сервісами, цифровими платформами.

Креативне мислення є ключовим драйвером формування фінансової грамотності здобувачів вищої освіти. Творчі підходи до навчання сприяють розвитку навичок аналізу, синтезу, оцінювання ризиків, прийняття обґрунтованих фінансових рішень. Ефективність формування фінансової грамотності значно зростає за умови використання бізнес-симуляцій, кейс-методу, дизайн-мислення та проєктних технологій. Викладачам економічних дисциплін доцільно впроваджувати інноваційні методи, що стимулюють творчу активність студентів, відповідаючи сучасним викликам цифрової економіки та вимогам ринку праці.

Список використаних джерел:

1. Craft, A., Jeffrey, B., Liebling, M. Creativity in education. Biddles, 2001.
2. Larraz, N. Desarrollo de las habilidades creativas y metacognitivas... Dykinson, 2015.
3. Larraz, N., Antoñanzas, J. L., Cuevas, J. Creativity skills... OPPICS2019, 2020.
4. Valenzuela, J. Habilidades del pensamiento... Revista Iberoamericana de Educación, 2008.
5. OECD. Student Financial Literacy (PISA). OECD Reports, 2022.
6. Lerner, R. M., Steinberg, L. The scientific study of adolescent development... 2009.
7. Miller, A. Yes, You Can Teach and Assess Creativity! Edutopia, 2013.
8. Подлесна Г.В., Ільченко А.М. Психологічний аналіз показників... 2019.
9. Королева Л.Ю. О роли развития креативности... Cyberleninka.
10. Greenstein, L. Accessing 21 century skills... Corwin, 2012.
11. Treffinger, D. J., Young, G. C., Selby E.C. Assessing creativity... 2002.
12. Abraham, A. Gender and creativity... Brain Imaging and Behavior, 2016.
13. Бабак А.І., Ворожбіт-Горбатюк В.В. Педагогічний університет... Грааль науки, 2021.
14. Пометун О.І. Критичне мислення... Український педагогічний журнал, 2018.
15. Жидкова Н. Критичне мислення... Український педагогічний журнал, 2020.
16. Hadzigeorgiou, Y. Thinking about creativity in science education... 2012.
17. Дроздова І.П. Розвиток креативності... 2008.
18. Sadykova, A. G., Shelestova, O.V. Creativity development... 2016.
19. Yuldashova, U. B., et al. Language teaching methods... Journal of Critical Reviews, 2020.
20. Muratova, G., Abraimova, N. Use of ICT... 2020.

21. Wisdom, J. Developing higher education teachers to teach creatively... Routledge, 2007.
22. Alencar, E., Fleith, D., Pereira, N. Creativity in Higher Education... 2017.

ТАТАРЕНКО Вікторія Борисівна

КРЕАТИВНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасні трансформації у всіх сферах суспільного життя — економічній, технічній та культурній — створюють потребу в підготовці фахівців, здатних швидко орієнтуватися в мінливих умовах і реалізовувати власний потенціал. В епоху динамічних змін креативне мислення перетворюється на одну з ключових компетентностей, що забезпечує успішне особистісне становлення й адаптацію студентів. Уміння генерувати нові ідеї, мислити нестандартно та віднаходити оригінальні рішення визначає конкурентоспроможність майбутніх спеціалістів.

Процес адаптації до нових форматів освітнього середовища, цифрових технологій, різноманітних соціокультурних ситуацій потребує від студентів гнучкості та здатності оперативно знаходити ефективні способи дії. Стимулювання творчих підходів у ситуаціях невизначеності сприяє розвитку креативного пошуку, тоді як прагнення до самореалізації забезпечує розкриття творчого потенціалу. Студенти, які мають можливість самостійно формувати навчальні траєкторії, брати участь у проєктній діяльності, ініціювати власні ідеї, демонструють вищі результати в розвитку креативного мислення.

Адаптивність, самореалізація та креативність формують єдину систему: успішна адаптація зазвичай передбачає нестандартний підхід; самореалізація проявляється у творчому виконанні завдань; а розвинене креативне мислення сприяє швидшому пристосуванню до змін і пошуку нових можливостей для зростання. Попри це, у вищій освіті існують актуальні проблеми:

- бракує педагогічно обґрунтованих методик, спрямованих саме на розвиток креативності;
- традиційні форми навчання здебільшого орієнтовані на репродуктивне засвоєння знань;
- роль викладача потребує трансформації від інформатора до фасилітатора та наставника, який створює умови для творчого розвитку студентів.

Тому виникає потреба в теоретичному та методичному обґрунтуванні шляхів формування креативного мислення, визначенні чинників, що його забезпечують, а також у створенні рекомендацій для педагогів щодо впровадження інноваційних підходів.

Творча діяльність дозволяє індивіду проявити унікальні здібності, визначити напрям власного розвитку та відчувати себе творцем результатів своєї

діяльності. Самореалізація, відповідно до концепції А. Маслоу, є вищою людською потребою, пов'язаною з розкриттям максимально можливих здібностей. Розвиток креативності дозволяє студентові виходити за межі стандартних підходів, формувати власні способи діяльності й реалізовувати особистісний потенціал.

Моя практика доводить, що використання бізнес-кейсів, проблемних ситуацій, мозкових штурмів, дискусій, рольових ігор значно підсилює творчий компонент навчання. У порівнянні з традиційними формами роботи, такі методи викликають у студентів більшу зацікавленість, сприяють розвитку творчого мислення та формують стійкий інтерес до майбутньої професії. Важливо також надавати студентам можливість обирати теми досліджень, працювати з різними джерелами інформації, формувати та перевіряти власні гіпотези.

Міждисциплінарний підхід дозволяє інтегрувати різні типи знань і створює умови для глибокого осмислення складних явищ, що є важливим чинником розвитку інноваційного мислення. Важливу роль у формуванні креативності відіграє розвивальний зворотний зв'язок. Такий зворотний зв'язок повинен акцентувати не лише на результаті, а й на процесі творчої діяльності — пошуку, аналізі, експериментуванні. Ефективний фідбек містить конкретні орієнтири для подальшого зростання, заохочує до вивчення нових стратегій та методів роботи. Поєднання розвитку креативного мислення, формування адаптивності та створення умов для самореалізації забезпечує підготовку сучасних, ініціативних та мобільних фахівців, які здатні не лише ефективно діяти в динамічних умовах, а й впливати на розвиток суспільства, реалізуючи свій потенціал [3].

Креативне мислення допомагає студенту виходити за рамки нав'язаних стереотипів та обмежень, що є важливим аспектом самореалізації, а здатність мислити нестандартно дозволяє знаходити власні, унікальні шляхи розвитку та

самовираження, не обмежуючись загальноприйнятими нормами.

В умовах сучасної вищої освіти креативне мислення виступає не лише як об'єкт розвитку, але й як інструмент професійної підготовки. Освітні програми

дедалі частіше включають методи, що сприяють розвитку творчого потенціалу:

проектне навчання, кейс-методи, мозкові штурми, методи рольових ігор, міждисциплінарні дослідження. Застосування цих методів спрямоване на стимулювання студентів до пошуку альтернативних рішень, критичного осмислення інформації, формування навичок колективної роботи та комунікації.

Креативне мислення є одним із ключових чинників формування успішної особистості. Успіх у сучасному суспільстві все частіше асоціюється не лише з

професійною реалізацією, а й зі здатністю до самостійного прийняття рішень,

управління власною освітньою траєкторією, мобільністю, відкритістю до нових

знань і досвіду [1]. Креативна особистість здатна швидко адаптуватися до змін,

виявляти ініціативу, долати невизначеність і ризики, що особливо важливо в

умовах нестабільного ринку праці та високої конкуренції.

Емпіричні дослідження підтверджують, що розвиток креативного мислення корелює з підвищенням рівня академічної успішності, участю студентів у науково-дослідній діяльності, проєктній роботі, підприємницьких ініціативах [6]. Одним із пріоритетних напрямів освітньої діяльності стає не лише передача фахових знань, а й формування особистості, здатної до критичного осмислення інформації, генерування нових ідей та адаптації до динамічних змін. У цьому контексті особливої актуальності набуває розвиток креативного мислення як важливої когнітивної компетенції, що забезпечує успіх особистості в професійній, освітній та соціальній сферах [4].

Креативне мислення визначається як здатність суб'єкта до продукування нових, оригінальних і суспільно значущих ідей, знаходження нестандартних підходів до вирішення проблем, подолання традиційних схем мислення. Згідно з дослідженнями Дж. Гілфорда, креативність передбачає такі характеристики, як гнучкість, оригінальність, відкритість, здатність до дивергентного мислення. Ці якості є важливими для формування інноваційного потенціалу особистості, її

здатності до самореалізації та конкурентоспроможності на ринку праці.

Зокрема, студенти з високим рівнем розвитку креативності частіше демонструють активність у стартап-русі, хакатонах, конкурсах інновацій, наукових конференціях. Це свідчить про те, що креативне мислення виступає каталізатором саморозвитку, самоствердження та реалізації особистісного потенціалу.

Водночас розвиток креативного мислення сприяє формуванню важливих особистісних якостей: впевненості у власних силах, стійкості до невдач, готовності до прийняття викликів. Здатність генерувати ідеї, критично їх аналізувати та втілювати у практичну діяльність формує внутрішню мотивацію, підвищує самооцінку, сприяє розвитку рефлексивних здібностей. Це, у свою чергу, забезпечує ефективне досягнення освітніх і професійних цілей, формує

установку на постійне самовдосконалення.

Важливим аспектом є створення освітнього середовища, що сприяє розвитку креативного мислення. Такий простір має бути відкритим до нових ідей, забезпечувати можливість вільного висловлення думок, підтримки експериментальної діяльності [2]. Викладачі, які застосовують інноваційні педагогічні технології, виступають не лише носіями знань, а й фасилітаторами,

наставниками, модераторами творчого процесу. Формування культури толерантності до помилок, заохочення до пошуку альтернативних рішень, розвиток навичок роботи в міждисциплінарних командах – усе це є невід’ємними складовими розвитку креативного потенціалу студентів.

Крім того, варто відзначити роль самоосвіти та самостійної діяльності у розвитку креативного мислення. Сучасний студент повинен проявляти активність у пошуку нових знань, критично ставитися до інформації, займатися міждисциплінарним самонавчанням, брати участь у культурних, наукових, соціальних проєктах. Такий підхід сприяє формуванню інтегративного мислення, здатності бачити взаємозв’язки між різними сферами, що є важливою умовою інноваційної діяльності.

Таким чином, креативне мислення виступає як важливий чинник формування успішної особистості в умовах сучасної вищої освіти. Воно забезпечує здатність до продукування інноваційних ідей, критичного аналізу, гнучкості мислення, швидкої адаптації до змін, ініціативності та відповідальності. Формування та розвиток креативного мислення потребує системного підходу, що поєднує застосування активних методів навчання, створення підтримуючого освітнього середовища, розвиток культури академічної свободи та заохочення до міждисциплінарної взаємодії[5].

На думку автора цьому сприятиме низка педагогічних умов: формування атмосфери довіри, підтримки та відкритості, де будь-які ідеї — навіть нетипові або помилкові — сприймаються позитивно; створення навчального простору, у якому студенти не бояться припускатися помилок, оскільки вони розглядаються як природний елемент пізнавального процесу; заохочення до ризику, творчих експериментів та спроб знайти нестандартні рішення. Не менш важливим є використання інтерактивних та проблемно-орієнтованих методів, зокрема мозкових штурмів, дискусій і дебатів, які активізують генерування думок та взаємний обмін ідеями. Ефективними є також завдання відкритого типу, що не мають єдиного правильного результату, проєктна діяльність, застосування кейс-методів, симуляцій та рольових ігор, які допомагають творчо переносити знання у нові ситуації.

Отже, у процесі підготовки фахівців, здатних успішно діяти в умовах швидких змін та інноваційного розвитку, креативне мислення є однією з ключових компетентностей. Його становлення в період навчання у вищому закладі освіти слугує не лише основою особистісного зростання, а й необхідною передумовою професійної ефективності та конкурентоспроможності у сучасному суспільстві знань.

Список використаних джерел:

1. Florida, R. The Rise of the Creative Class. – New York: Basic Books, 2004. – 434р.
2. Kaufman, J. C., Sternberg, R. J. The Cambridge Handbook of Creativity. – New York: Cambridge University Press, 2010. – 466 p.

3. Prince, M. J., Felder, R. M. Inductive teaching and learning methods: Definitions, comparisons, and research bases // Journal of Engineering Education. – 2006. – Vol. 95, No. 2. – P. 123–138.

4. Robinson, K. Out of Our Minds: Learning to be Creative. – Oxford: Capstone, 2011. – 352 p.

5. UNESCO. Rethinking Education: Towards a Global Common Good – Paris: UNESCO Publishing, 2015. – 85 p.

6. Zhou, J. The Oxford Handbook of Creativity, Innovation, and Entrepreneurship. – Oxford: Oxford University Press, 2015. – 784 p.

ТИТАРЕНКО Любов Миколаївна

ЕМОЦІЙНА ВИТРИВАЛІСТЬ У ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В ЧАСИ ВИКЛИКІВ ВІЙНИ

На сьогодні емоційна витривалість фахівців управління у взаємодії з громадськістю співвідноситься з інституційною стійкістю України, що є результатом як внутрішніх суспільно-політичних процесів, так і міжнародних впливів і зумовлена особистісними характеристиками емоційної витривалості суб'єктів владних структур.

Емоційна витривалість або стійкість українського суспільства співвідноситься з моделлю організації влади, системою суспільно-управлінських норм, що забезпечують спроможність управлінської ланки реалізовувати публічну політику соціально-гуманітарного спрямування під час викликів війни. Основною підставою для таких міркувань є те, що владно-підвладні співвідношення пронизують усі людські стосунки і професійні моделі адміністративної роботи.

Згідно соціологічних опитувань, негативний потенціал соціально-психологічного клімату на державній службі викликає у службовців серйозну стурбованість (35% респондентів оцінили свій стан як нестабільний, тоді як 40% прагнуть вищої посади, 48% опитаних пов'язують роботу в органах влади з перспективами у кар'єрі, а 44% — виявляють бажання на таку можливість. При цьому державні службовці серед найвагоміших чинників зниження потенціалу вказали погіршення соціально-психологічного клімату в колективі від війни та підвищення психологічного стресу в органах державної влади (40%), або відсутність чітких критеріїв оцінювання професійної діяльності[5,с.1030].

У зв'язку з вище означеним, невідповідність рівня кваліфікації виконуваним обов'язкам, слабкий зв'язок між освітою та кар'єрним зростанням є реаліями життя, а стабілізація внутрішнього ресурсу фахівця потребує внутрішньої мобілізації, психологічної стійкості державних службовців в надскладний час випробувань війною.

Психологічна стійкість державних службовців – це сукупність якостей, що дозволяє їм ефективно адаптуватися до складних умов, зберігати емоційну стабільність і якісно виконувати професійні обов'язки, незважаючи на несприятливі обставини в умовах російської агресії проти України[3;4].

Під час кризи державні установи повинні підтримувати всіх членів суспільства, створюючи платформи спілкування між установами та громадянами, захищати не лише тих, хто найбільше ризикує, а і звичайних, цивільних громадян, допомагати кожному в управлінні ситуацією [1—4]. У кожному випадку міжлюдської взаємодії більш - менш виразно простежується намагання її учасників певним чином зумовити владно-підвладні співвідношення.

Влада натомість (або владно-підвладні відношення) має гідне місце тоді, коли учасники процесу взаємодії хоч би щонайменше стають її суб'єктами, коли більш чи менш істотним для взаємодії є вияв і залучення суб'єктностей її учасників. Саме в такому разі влада набуває статусу змістової характеристики, яка водночас виявляється цілеспрямованою взаємодією: здатності суспільства активно реагувати на постійні соціально-спрямовані зміни, набувати здатності виживати під час викликів війни.

Аналіз психологічної структури влади, виявлення змістових характеристик і мотиваційних джерел владно-підвладної взаємодії потребує морально-етичних механізмів для обслуговування громадян і пошуку креативних шляхів якості професійної діяльності. Державне управління має активно реагувати на постійні зміни, які впливають на сучасне суспільство, і продовжувати створювати безпеку і добробут громадян.

Тому державні установи зміцнюють власний потенціал з управління непередбаченими ситуаціями, стаючи стійкими до небезпечових видів війни: потрясінь, страху смерті, втрат, прагнуть запропонувати концептуальну основу інституційної стійкості в соціумі.

Фахівцями встановлена пряма залежність між ефективним виконанням завдань й ступенем сприятливості клімату в управлінських структурах, що відображається на рівні стресу, а також інших характеристиках колективу державного апарату. Критерії, на які орієнтується більшість державних службовців, є кількісними показниками сприйняття служби: своєчасність прибуття до місця роботи, дотримання правил внутрішнього розпорядку тощо, що свідчить про формалізацію організаційної управлінської культури.

Згідно з результатами дослідження, нестабільність організаційних структур й часта реорганізація державних органів, а особливо війна, негативно позначаються на емоційній стабільності як публічних службовців, так і соціально-психологічній ситуації установ та ефективності роботи співробітників. Адміністративний ресурс та орієнтація співробітників на його використання залишається важливою складовою державної служби, що

породжує корупцію за одночасного зниження психологічної стійкості державних службовців.

Окрім жахів війни, ситуація в країні ілюструє формальне обмеження чиновників, а їх соціально-психологічний портрет визначає "бюрократичний" характер службової поведінки, що на думку самих державних службовців, є нормою для державного апарату, забезпечує стабільність персоналу, та, все ж, найбільш творчі працівники, прагнуть до креативності в роботі і якісного прийняття управлінських рішень.

Емоційна витривалість в сукупності з креативністю розглядається нами як комплекс морально-етичних механізмів державної служби, як основи формування організаційної культури співробітників публічної служби, засадничих форм становлення позитивної психологічної атмосфери в колективах, що виявляють такі моральні якості як справедливість, непідкупність, повага до прав і свобод громадян, і становлення доброзичливої психологічної атмосфери в колективі, установі, інституції, внутрішньополітичному житті суспільства[5,с.1029].

Детермінантами креативності та емоційної стійкості є спроможність фахівців усвідомлено і з творчим підходом справлятися із труднощами, які виникають в різних сферах життя, зберігаючи продуктивну самосвідомість та власну позицію узгоджену із проєктом особистісного зростання. Наполегливе творче, креативне ставлення до життя дозволяє задіяти власні ресурси для відновлення після пережитих травматичних подій, несприятливих умов, відновлюючи стан особистої рівноваги.

Останнє варіюється з виробленням резильєнтності, здатності передавати енергію позитивного світосприйняття від людини до людини та її обов'язків (гуманітарно-психологічних, соціально-політичних, освітніх, культурних, професійних) тощо.

Список використаних джерел:

1. Акімов О. О. Концептуальні основи системогенезу професійної діяльності державних службовців в Україні: Монографія. Київ: "Центр учбової літератури", 2019. 370 с.
2. Арефнія С. Основні напрямки практичної психолого-педагогічної роботи із синдромом вигорання в службовців державних органів влади. Теорія і практика сучасної психології. 2018. No 3. С. 81—86
3. Весельська, М. Психологічна стійкість публічних службовців під час професійної діяльності в умовах воєнного часу. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління. 2023. № 2 (68). С. 37—40. URL: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-2\(68\)-5](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-2(68)-5).
4. Євдокімова О. О. Специфіка формування психологічної стійкості у поліцейських у процесі професійної підготовки. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України: збірник наукових праць. Харків: ХНУВС, 2018. С. 63—66.

5.Титаренко Л.М. Інституційна стійкість України під час викликів війни (гуманітарна спрямованість публічної служби). XII Міжнародна науково-практична конференція “MODERN PROBLEMS OF SCIENCE, EDUCATION AND SOCIETY”, 5-7.02.2024, Київ, Україна. С. 1028-1036.

ТУРБАРОВА Надія Казимирівна

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ВИБІРКОВОГО КОМПОНЕНТУ «СТОРИТЕЛІНГ У МОВНО- ЛІТЕРАТУРНІЙ ОСВІТІ»

Нова концепція мовно-літературної освіти зорієнтована на формування в школярів наскрізних умінь, зокрема «... висловлювати власну думку усно і письмово, діяти творчо, приймати рішення, розв'язувати проблеми.» [1] тощо. Відповідно, майбутній учитель теж має бути творчою, самостійною, ініціативною особистістю, яка здатна критично й креативно мислити при розв'язанні практичних завдань.

В умовах цифровізації освіти педагогічні методи, що забезпечують розвиток комунікативних навичок, емоційного інтелекту, пізнавальної сфери, є одним із основних чинників професійної компетенції вчителя.

Сторітелінг – це один із таких інноваційних методів, який сьогодні активно використовують у шкільній практиці. Термін *storytelling* (від англ. *Story* – історія, *telling* – розповідаю) у загальному значенні означає процес створення та передачі історій. У педагогіці сторітелінг розглядають як інтерактивний метод навчання, що поєднує вербальні, візуальні прийоми створення і розповідання історій з дидактичною метою.

У практиці вищої школи ми розглядаємо цей метод як мистецтво створення й аналізу історій, що використовується для розвитку креативності, мовної гнучкості, навичок редагування тексту майбутніх учителів-словесників, озброїти їх методичними прийомами сторітелінгу.

Креативне мислення, за визначенням PISA, – «... це компетентність особистості продуктивно залучатися генерування, оцінювання та вдосконалення ідей, результатом чого може стати прийняття оригінальних та ефективних рішень, поступ у знаннях і дієвий прояв фантазії.» [2, с. 11] Науковці (Дж. Гілфорд, О.М. Свінцицька, В.О. Ткачук, Е. Торренс та ін.) визначають креативність як гнучку інтелектуальну діяльність, що поєднує логіку та інтуїцію.

Отже, метою нашої статті є обґрунтування педагогічного потенціалу дисципліни «Сторітелінг у мовно-літературній освіті» як засобу розвитку креативного мислення студентів спеціальності А4 (Українська мова і література)

Філологічна освіта має великі можливості для розвитку креативного мислення у студентів, так як передбачає роботу з художнім текстом, його аналіз та інтерпретацію, створення власних творів, їх редагування, мовні експерименти.

Вибірковий компонент «Сторітелінг у мовно-літературній освіті» інтегрує усі ці види діяльності, формує навички використання прийомів сторітелінгу при підготовці уроків у школі, поєднуючи при цьому пізнавальні, естетичні та комунікаційні аспекти творчості.

У межах підготовки майбутніх учителів української мови та літератури ця навчальна дисципліна реалізує такі функції: пізнавальну (структуру оповіді, розуміння твору, його символіки та жанрової специфіки) і творчу (формується навички самовираження, розвиваються емоційний інтелект і художнє бачення).

Під час викладання цієї дисципліни розвиток креативного мислення відбувається поетапно. На початку студентам пропонують для аналізу прикладів сторітелінгу (тексти художнього, публіцистичного стилю, тексти реклами), виявлення особливостей наративної структури. Потім студентів ознайомлюють із прийомами створення власних історій, творчих текстів. Після презентацій студентами творчих робіт, відбувається обговорення їх результатів, самоаналіз.

Серед прийомів, що сприяють розвитку креативного мислення на заняттях зі «Сторітелінгу», використовуємо наступні види вправ:

1. Аналіз наративних структур (модель «подорож героя» Дж. Кембелла, п'ятиактна схема Ф.Фрайтага).
2. Аналіз прийомів формування задуму історій (прийом Рея Бредбері, біном фантазії Джанні Родарі, «5 чому?», «що? – і що? – і що тепер?»).
3. Креативне письмо (створення оповіді за східною традицією з відкритим фіналом, мікроісторій, альтернативних версій відомих сюжетів, зокрема «Різдвяна пісня» Ч. Діккенса, «Ромео і Джульєта» У. Шекспіра та ін.).
4. Візуальний та медіасторітелінг (створення малюнків на платформах Canva, Pixton, StoryboardThat та ін.).
5. Проектна діяльність (створення колажів, подкастів, інтерактивних презентацій на тему: «Євроінтеграція мовою історій»).

Підсумовуючи, зазначимо, що під час опанування дисципліни «Сторітелінг у мовно-літературній освіті» студенти демонструють підвищення рівня мовленнєвої активності, здатності до самовираження. Сторітелінг стає дієвим засобом формування професійно-творчої компетентності майбутнього вчителя української мови і літератури.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavnyi-standart-bazovoi-serednoi-osviti> (Дата звернення: 15. 11. 2025).

2. Мрихіна О. Курс «Креативного мислення». Проєкт з розвитку молодіжного підприємства. Київ, 2023. С. 136. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://decentralization.ua/uploads/library/file/845/%D0%9F%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%9A%D1%80%D0%B5%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D0%BC%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf (Дата звернення: 15. 11. 2025).

***ХЛОП'ЯЧИЙ Вячеслав Анатолійович,
САНЖАРОВЕЦЬ Валентина Миколаївна***

КРЕАТИВНІ РІШЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПРИ ВИКЛАДАННІ ТЕХНІЧНИХ КОМПОНЕНТ

У сучасному світі, де технології розвиваються надзвичайно швидко, технічна освіта потребує не лише ґрунтовних знань, а й уміння нестандартно мислити. Креативність стає ключовим фактором конкурентоспроможності фахівця будь-якого профілю. Розвиток креативного мислення під час навчання та вивчення технічних дисциплін сприяє формуванню цілісної, гнучкої та успішної особистості.

Креативне мислення – здатність людини генерувати нові ідеї, підходи, способи вирішення завдань, бачити нестандартні зв'язки між відомими явищами.

Основними ознаками креативного мислення є: оригінальність ідей; гнучкість у взаємодії; вміння виходити за межі шаблонів; готовність до ризику та експерименту.

Проектна діяльність сприяє розвитку дослідницької ініціативи та самостійного мислення. Студенти працюють над реальними чи моделюваними технічними завданнями, створюють прототипи та моделі, аналізують технічні параметри (Малицька, 2021). Це формує інженерну інтуїцію та навички творчого мислення.

Стрімкий розвиток технологій та зростання ролі інновацій у сучасному суспільстві формують нові вимоги до професійної підготовки фахівців технічного профілю. Сучасний інженер, програміст чи технічний менеджер має не лише володіти ґрунтовними знаннями з фаху, а й здатністю до творчого мислення, генерації нових технічних рішень та швидкої адаптації до змін. Саме тому креативність розглядається як одна з ключових компетентностей, що забезпечує ефективну професійну діяльність у технічній сфері (Павленко, 2020).

У контексті технічних наук креативність означає не лише створення нового продукту, а й пошук оптимального, ефективного та естетично привабливого рішення. Креативне мислення надзвичайно важливе у формуванні успішної

особистості інженера, креативна людина: швидше адаптується до змін; уміє генерувати нестандартні рішення; здатна до саморозвитку та самореалізації; виявляє лідерські якості у командній роботі.

Успішна особистість у технічній сфері – це не лише фахівець, який знає технології, а й інноватор, який бачить можливості для удосконалення процесів та систем. Технічні компоненти традиційно сприймаються як логічні та точні. Проте саме в них креативність відіграє особливу роль: допомагає шукати кілька шляхів до вирішення одного завдання; розвиває вміння моделювати, експериментувати, синтезувати; стимулює дослідницький інтерес та критичне мислення; формує проектну культуру та інженерну інтуїцію.

Завдяки творчому підходу викладача, студенти переходять від механічного відтворення знань до створення власних інноваційних продуктів.

Розвиток креативного мислення у студентів технічних спеціальностей є стратегічним завданням сучасної освіти, а особливо в умовах воєнного стану. Творчість у технічних дисциплінах полягає не лише у винаходах чи відкриттях, а у вмінні бачити проблему під іншим кутом, шукати нестандартні рішення та ефективно поєднувати знання з різних галузей наук.

У цьому процесі важливу роль відіграють спеціальні методи та форми навчальної діяльності, які активізують інтелектуальну ініціативу, сприяють самостійності мислення й формують творчу компетентність.

Проектне навчання є одним із найефективніших способів розвитку креативності. Студенти працюють над реальними або наближеними до реальності технічними завданнями: створенням роботів, автоматизованих систем, мобільних застосунків, механічних моделей тощо.

Креативність у класичному розумінні передбачає здатність генерувати нові ідеї, виходити за межі усталених алгоритмів, поєднувати непоєднувані на перший погляд елементи (Гончаренко, 2018). У технічному контексті вона набуває прикладного характеру та включає здатність до:

- техніко-конструкторського мислення;
- оптимізації інженерних рішень;
- аналізу й моделювання технічних процесів;
- інноваційної діяльності в умовах складних виробничих завдань

Особливостями методу є: інтеграція знань з різних дисциплін; самостійне планування діяльності від постановки проблеми до презентації результату; пошук кількох варіантів вирішення; командна співпраця та розподіл ролей.

У результаті формується не лише технічна компетентність, а й уміння мислити системно, ініціативно та гнучко.

Застосування різних методів і форм у технічній освіті перетворює навчання на процес творчого пошуку, спрямований не лише на здобуття знань, а й на розвиток особистості інноватора – здатного мислити нестандартно, діяти ефективно та приймати відповідальні рішення в умовах невизначеності.

У цьому процесі викладач виступає не лише джерелом знань, а й фасилітатором творчого процесу. Його завдання: створити атмосферу довіри та відкритості; мотивувати до самостійного пошуку рішень; оцінювати не лише правильність, а й оригінальність мислення; демонструвати свій приклад творчого підходу до технічних завдань.

Розвиток креативного мислення у технічній освіті веде до: підвищення інтересу студентів до навчання; формування навичок командної роботи; появу власних стартапів та інноваційних проєктів; підготовки конкурентоспроможних фахівців для ринку праці; формування особистості, здатної до стратегічного мислення та самореалізації.

Креативне мислення є не лише засобом ефективного навчання, а й важливим компонентом формування сучасного технічного спеціаліста. Воно забезпечує розвиток інтелектуальної гнучкості, інноваційності та внутрішньої мотивації до самовдосконалення. Саме тому інтеграція творчих підходів у процес вивчення технічних предметів – це шлях до виховання покоління успішних, мислячих, відповідальних особистостей, здатних творити майбутнє.

Отже. Креативність є ключовою характеристикою сучасного фахівця технічного профілю та визначальним фактором його професійного становлення. Ефективне розвиток творчого потенціалу можливе за умови впровадження інноваційних освітніх технологій, таких як проєктне навчання, дизайн-мислення, STEM/STEAM, методи колективного творчого мислення та використання ІКТ. Системна інтеграція цих підходів у технічну освіту сприятиме формуванню конкурентоспроможного, інноваційного та успішного спеціаліста

Список використаних джерел:

6. Гончаренко С. У. Педагогічні засади формування творчої особистості. Харків: Ранок, 2018. 101с.
7. Гуревич Р. С. Інноваційні освітні технології в навчальному процесі ВНЗ. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. - 2013. - Вип. 36. - С. 7-12. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2013_36_4
8. Павленко В. В. Креативне мислення та його розвиток у процесі професійної підготовки студентів. Київ: Педагогічна думка, 2020. 158с.
9. Малицька, І.Д. "Підтримка ЮНЕСКО освітньої спільноти України під час російської військової агресії", Інформаційний бюлетень №3, 2022 / Інститут цифровізації освіти НАПН України, Київ, Україна. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/731488/pdf> Одеса: ОНПУ, 2021.
10. Kelley T., Kelley D. Creative Confidence. New York: Crown Publishing Group, 2013.

ХМЕЛЬ Наталія Дмитрівна

ПЛАНГОНОЛОГІЯ ЯК КРЕАТИВНИЙ ЗАСІБ САМОВИРАЖЕННЯ ТА САМОРЕГУЛЯЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Ключові слова: плангонологія, колекціонування ляльок, самовираження, саморегуляція, архетип, проекція, сублімація, ностальгія, креативність, лялькотерапія, психологія хобі.

Сучасна психологія все більше акцентує увагу на ролі творчих практик у саморозвитку та саморегуляції особистості, що сприяють адаптивності та особистісному зростанню в умовах постійних змін і стресових ситуацій. У цій площині особливий інтерес становлять види діяльності, які поєднують креативність, рефлексію та символічне опрацювання досвіду.

Однією з таких форм є плангонологія — діяльність, пов'язана зі створенням, персоналізацією, кастомізацією, колекціонуванням та фотографуванням ляльок. Попри зростаючу популярність, психологічний потенціал цієї практики досі досліджений недостатньо. За своєю природою вона близька до арт-терапевтичних методик, експресивної творчості та проєктивних технік, але має і специфічні особливості: лялька виступає не лише об'єктом творчості, а й символічним «співрозмовником», через якого особистість може виразити внутрішні стани, фантазії чи бажані образи.

Метою даних тез є теоретичне окреслення психологічних механізмів плангонології як засобу самовираження та саморегуляції особистості.

Колекціонування ляльок поширене у всьому світі й об'єднує людей різного віку, статі та соціального статусу. Колекціонерів умовно поділяють на професійних та аматорів. Професіонали більш системно підходять до формування колекції та готові інвестувати значні ресурси. Аматори зазвичай обмежуються вибірковими колекціями, орієнтуючись на власні вподобання, інтереси чи емоційні асоціації.

Плангонологія як креативна та проєктивна практика

Лялька як культурний феномен має тривалу історію та використовується людством протягом тисячоліть у релігійних, художніх та ігрових контекстах. Як узагальнена подоба людини, вона є одним із найдавніших архетипічних образів. Завдяки цьому лялька виступає потужним проєктивним інструментом: вибір, наділення характеристиками та взаємодія з нею ґрунтуються на механізмах проекції та ідентифікації. Колекціонер може відображати у ляльках різні аспекти власного внутрішнього світу, інколи — суперечливі.

Використовуючи емпіричні дані, Ігнасіо & Сурчік (2023) встановили, що люди з упевненим самовідчуттям частіше використовують гру з ляльками як засіб творчого самовираження, тоді як особи з невпевненим самовідчуттям — як спосіб зняття внутрішньої напруги та самотерапії.

Ностальгійний та емоційно-рефлексивний потенціал

Для дорослого колекціонера лялька нерідко є носієм ностальгічних переживань, пов'язаних із дитинством. Це створює можливості для роботи з автобіографічною пам'яттю та історією власного розвитку. Через взаємодію з ляльками може активізуватися діалог із «дитячим Я», інтеграція минулого досвіду та відпрацювання незавершених емоційних ситуацій, що сприяє психологічній стабілізації.

Структурування діяльності як механізм саморегуляції

В умовах зовнішньої невизначеності процес упорядкування колекції — систематизація, класифікація, організація простору — забезпечує відчуття контролю й передбачуваності. Така діяльність активізує когнітивні функції планування та структуризації, що допомагає знижувати рівень тривоги. Колекція стає своєрідним «мікросвітом», у межах якого відчуття керованості посилюється.

Креативна сублімація та естетична активність

Креативна взаємодія з ляльками (створення образів, одягу, діорам, фотосюжетів) виступає механізмом сублімації — трансформації емоційних переживань у соціально прийнятну та естетично значущу діяльність. Це сприяє розвитку творчого потенціалу, формуванню образного мислення та отриманню позитивних емоцій від процесу. Подібні стани відповідають феномену «потoku» за М. Чіксентмігаї.

Соціальний вимір плангонології

Плангонологія також має важливий соціальний вимір: участь у тематичних спільнотах, форумах, виставках та зустрічах дає можливість встановлювати нові соціальні зв'язки, отримувати підтримку й обмінюватися досвідом. Спільнота зменшує відчуття соціальної ізоляції та сприяє формуванню нових ідентифікаційних моделей.

Висновки

Узагальнюючи, колекціонування ляльок постає як багатофункціональна психологічна практика, що поєднує архетипічні та проєктивні процеси, когнітивне структурування, емоційно-афективні механізми та соціальну взаємодію. Плангонологія може розглядатися як ресурс самовираження та саморегуляції особистості, а також як інструмент підтримки психологічного благополуччя. Вона може застосовуватись у рамках психологічної практики (зокрема в лялькотерапії) та як автономний ресурс самодопомоги.

Список використаних джерел:

1. Чіксентмігаї М. Потік. Психологія оптимального досвіду. Книжковий клуб "Клуб Сімейного. Дозвілля". Харків, 2017. 368 с.
2. Ignacio, J., Cupchik, G. C. (2023). *Death, Reincarnation and Rebirth of BJDs*. *Religions*, 15(9), 1072. DOI: 10.3390/rel15091072.

ЦЕСЛІВ Ольга Володимирівна

МОДЕЛЮВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КРЕАТИВНОСТІ

Робота присвячена математичному моделюванню креативності. Це дослідження спирається на концептуальну модель креативності запропоновану Лу[1] та Кайзером[2].

Моделювання математичної креативності у ВНЗ полягає у створенні освітніх умов, які стимулюють студентів до нестандартного мислення, використання інноваційних технологій та інтеграції математики з реальними задачами. Це стимулює не лише розвиток компетентностей, а й формування здатності генерувати нові ідеї та підходи у вирішенні проблем.

Модель креативності Лі (Lee's Creativity Model) розглядається як системний підхід до розуміння творчого процесу, де акцент робиться на взаємодії особистості, середовища та продукту творчості. Вона використовується в педагогіці та психології для аналізу того, як формується і проявляється креативність у студентів і професіоналів.

Основні компоненти моделі Лі:

- **Індивід (Person)** Особистісні якості, когнітивні здібності, мотивація, емоційна стійкість. Приклад: відкритість до нового досвіду, гнучкість мислення, наполегливість.
- **Процес (Process)** Механізми генерації ідей, пошук рішень, використання стратегій мислення. Включає дивергентне (генерація безлічі ідей) і конвергентне (відбір кращих рішень) мислення.
- **Продукт (Product)** Конкретний результат творчої діяльності — ідея, проект, модель, твір мистецтва. Важливий не тільки сам продукт, але і його новизна, цінність і застосовність.
- **Середовище (Press/Environment)** Соціальний і культурний контекст, освітнє середовище, підтримка з боку викладачів і колег. Саме середовище може посилювати або пригнічувати прояви креативності.

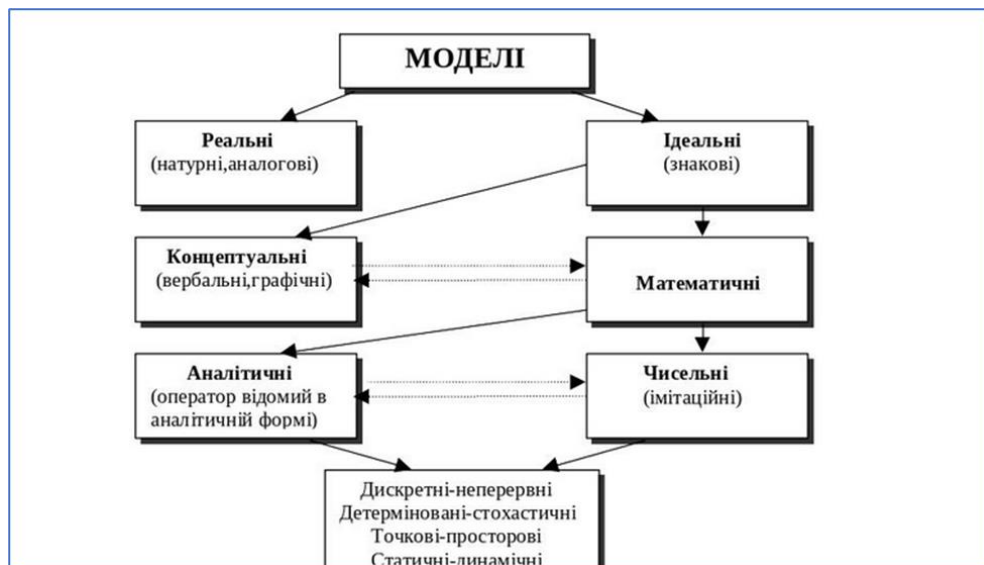

Рисунок 1. Методи розвитку креативності.

Основні методи розвитку креативності представлені на рис.1.

Також існують різні підходи до формування відповідних компетентностей:

- Компетентнісний підхід: формування ключових і предметних компетентностей через практичні завдання, що поєднують навчання та розвиток
- **Оптимізація навчального процесу:** адаптація методів викладання вищої математики до вимог сучасного ринку праці, щоб студенти могли застосовувати знання у професійних ситуаціях
- **Інноваційні технології:** використання електронних платформ, адаптивних систем, штучного інтелекту, віртуальної та доповненої реальності, гейміфікації та хмарних технологій для персоналізованого навчання
- **Математичне моделювання:** застосування моделей для аналізу реальних процесів, що розвиває здатність студентів до творчого мислення та пошуку нових рішень.
- **Інтерактивність та персоналізація:** створення умов для активної участі студентів у навчанні, що підвищує мотивацію та ефективність засвоєння знань

References:

1. Lu, X., & Kaiser, G. (2022b). Can mathematical modelling work as a creativity-demanding activity? An empirical study in China. *ZDM Mathematics Education*, 54, 67–81. URL:<https://link.springer.com/article/10.1007/s11858-021-01316-4>
2. Lu, X., & Ma, H. (2024). The possibility of modelling as a creativity-demanding activity: The perspective of teachers' professional development. In H. S. Siller, V. Geiger, & G. Kaiser (Eds.), *Researching mathematical modelling education in disruptive times. International perspectives on the teaching and learning of*

mathematical modelling. Cham: Springer. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-53322-8_3

ШЕВЧУК Зореслава Сергіївна

РОЛЬ КРЕАТИВНОГО ПИСЬМА У ФОРМУВАННІ SOFT SKILLS МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

Сучасний розвиток системи вищої освіти зумовлений необхідністю підготовки фахівців нового типу – мобільних, креативних, здатних до критичного мислення та міжкультурної комунікації. В умовах компетентнісної парадигми освіти дедалі більшої уваги потребує формування soft skills як універсальних умінь, що забезпечують успішну професійну діяльність і соціальну адаптацію особистості. Загалом soft skills – навички, що важливі в будь-якій професійній діяльності. Вони включають комунікацію, співробітництво, лідерство, емоційний інтелект, критичне мислення, адаптивність, творчість, проблемне мислення, ефективне управління часом та багато інших. Наявність м'яких компетенцій важлива для ефективної комунікації, співпраці в команді, розв'язання проблем, прийняття рішень і досягнення успіху в професійній сфері. Вони доповнюють професійні навички і дозволяють людині бути більш гнучкою, адаптованою до змін і успішно впроваджувати свої знання і вміння [5, с. 22].

Для майбутніх філологів проблема формування soft skills є особливо актуальною, оскільки їхня професійна діяльність ґрунтується на роботі з мовою, текстом, дискурсом і культурними смислами. У цьому контексті креативне письмо є ефективним інструментом інтеграції професійних і надпрофесійних компетентностей у процесі навчання у закладах вищої освіти.

Креативне письмо у філологічній освіті розглядають як цілеспрямовану мовленнєво-творчу діяльність, що поєднує елементи мовознавчого аналізу, літературної інтерпретації, когнітивної активності та особистісної рефлексії. Сучасні українські дослідники наголошують, що саме творчі письмові практики сприяють переходу від репродуктивних форм навчання до продуктивних, орієнтованих на самовираження та індивідуальний розвиток студента [3]. Під час креативного письма студент-філолог є як активним суб'єктом текстотворення, здатним не лише відтворювати мовні норми, а й творчо переосмислювати їх.

Важливим теоретичним підґрунтям використання креативного письма у філологічній освіті є уявлення про мовну особистість як багаторівневу структуру, що охоплює мовну компетенцію, комунікативні стратегії, ціннісні орієнтації та мотиваційну сферу. Залучення студентів до творчого письма сприяє гармонійному розвитку всіх цих рівнів, оскільки вимагає одночасної активізації мовних знань, когнітивних процесів і особистісного досвіду. Саме тому

креативне письмо розглядається не як додатковий елемент навчання, а як системоутворювальний компонент професійної підготовки майбутніх філологів.

У професійному вимірі креативне письмо забезпечує формування ключових філологічних компетентностей. По-перше, воно сприяє розвитку мовної та стилістичної чутливості. Виконуючи творчі письмові завдання, студенти глибше усвідомлюють функціонування мовних одиниць у різних контекстах, опановують принципи стилістичного вибору та жанрової організації тексту. По-друге, креативне письмо сприяє формуванню текстотворчої компетентності, що передбачає вміння створювати зв'язні, логічно організовані та комунікативно доцільні тексти різних типів і жанрів.

Особливе значення креативне письмо має для розвитку навичок академічного письма, які є необхідними для майбутньої наукової та педагогічної діяльності філологів. «Основою академічного письма є металінгвістичні вміння і навички, тобто вміння читати і розуміти текст, аналізувати його, читати написане критично, формулювати індивідуальну, авторську і конкретну позицію тощо. Академічне письмо має справу з теоріями і причинами, що регулюють процеси і практику в повсякденному житті, а також досліджує альтернативні пояснення цих подій», – зазначали С. Ревуцька, В. Зінченко [1]. Через написання есе, аналітичних і рефлексивних текстів студенти опановують принципи аргументації, структурування наукового тексту, формування авторської позиції. Це сприяє підвищенню рівня академічної культури та усвідомленню норм академічної доброчесності в умовах цифровізації освіти.

Разом із формуванням професійних умінь креативне письмо відіграє ключову роль у розвитку soft skills майбутніх філологів. Насамперед ідеться про розвиток креативного мислення як здатності до нестандартного осмислення мовних і культурних явищ. Систематичне залучення студентів до творчої письмової діяльності стимулює гнучкість мислення, здатність до генерації оригінальних ідей та пошуку альтернативних рішень у проблемних ситуаціях [5].

Комунікативні soft skills формуються завдяки організації інтерактивних форм роботи з креативними текстами. Обговорення письмових робіт, взаємне рецензування, публічне представлення результатів творчої діяльності сприяють розвитку навичок аргументованого висловлення думки, ведення діалогу, конструктивного сприйняття критики. Українські дослідники підкреслюють, що такі практики створюють атмосферу співпраці та довіри в академічному середовищі, що є важливою умовою особистісного розвитку студентів [2].

Не менш важливим є внесок креативного письма у формування рефлексивних умінь та емоційного інтелекту. Рефлексивне письмо дозволяє студентам усвідомлювати власні емоції, навчальні досягнення й труднощі, формувати адекватну самооцінку та відповідальне ставлення до професійного зростання. У сучасних умовах соціальних потрясінь і воєнних викликів креативне письмо виконує також підтримувальну та терапевтичну функцію,

сприяючи психологічній стійкості та збереженню внутрішнього ресурсу студентів [4].

Окремої уваги заслуговує роль креативного письма у формуванні адаптивності та навичок самопрезентації. Уміння створювати тексти, орієнтовані на різні аудиторії та комунікативні ситуації, є важливим чинником професійної конкурентоспроможності майбутніх філологів. Сучасні зарубіжні дослідження засвідчують, що креативне письмо сприяє розвитку автономності, упевненості у власних мовленнєвих можливостях і готовності до міждисциплінарної взаємодії [6].

Також, креативне письмо у філологічній освіті є багатовимірним педагогічним феноменом, що поєднує навчальну, розвивальну, комунікативну та рефлексивну функції. Його системне впровадження в навчальні дисципліни мовознавчого та літературознавчого циклу відповідає сучасним тенденціям розвитку вищої освіти, сприяє реалізації компетентнісного підходу та формуванню успішної, креативної й соціально відповідальної мовної особистості майбутнього філолога.

Список використаних джерел:

1. Академічне письмо: навч. посібник / Уклад. Ревуцька С.К., Зінченко В.М. Кривий Ріг, 2019. 130 с.
2. Коваль Н. О. Формування soft skills студентів-філологів засобами творчої мовленнєвої діяльності. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Педагогіка та психологія*. 2022. Вип. 36. С. 112–120.
3. Семенов О. М. Креативне письмо у професійній підготовці майбутнього філолога. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 4. С. 45–54.
4. Bilyk O., Malyshevskaya I., Pyliachyk N., Goshylyk N. Enhancing creative writing through multimodal pedagogy in language education. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 2025. Vol. 12(3).
5. Dovhan L., Osaulchuk O. Soft skills as a component of professional competency of philology students. *Modern Engineering and Innovative Technologies*. 2023. № 27.
- Fitria T. N. Creative writing skills in language education: developing students' creativity and communication. *EBONY: Journal of English Language Teaching, Linguistics and Literature*. 2024. Vol. 4(1).

ЯСИНСЬКА Тетяна Олександрівна

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА КОНТЕКСТНОГО ПІДХОДУ ДО ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ.

Розглядаючи питання щодо підходів до підготовки перекладачів, слід зазначити, що існує декілька поглядів на сутність перекладацької діяльності. У словнику української мови слово «переклад» визначено як:

- 1) процес людської діяльності, спрямований на передання інформації з мови оригіналу на мову перекладу;
- 2) результат перекладацького процесу, тобто твір, речення і т. ін., викладений усно або на папері;
- 3) вид людської діяльності, спрямований на відтворення певного тексту мови оригіналу в мову перекладу;
- 4) це умовна назва навчальних дисциплін, які вивчають особливості перекладацької діяльності, техніку виконання перекладу, процес, його види, способи, жанри та ін., результат діяльності перекладача (Словник української мови, 1980).

Існує близько тридцяти визначень перекладу, які по-різному трактують специфіку цього явища відповідно до обраного підходу. Так, наприклад, Р. Хартман в *Dictionary of Language and Linguistics* пропонує такий варіант: переклад – заміна подання тексту однією мовою через подання еквівалентного тексту іншою мовою (Hartmann, Stork, 1972: 713). Дюбуа визначає переклад як «вираз іншою мовою (або цільовою мовою) того, що було виражено іншою, вихідною мовою, зі збереженням семантичних та стилістичних еквівалентів» (Dubois, 1973). Р. Хадсон у своєму визначенні сутності перекладу звертає увагу на «максимально точне відтворення всіх граматичних та лексичних особливостей оригіналу «вихідною мовою» шляхом знаходження еквівалентів у «цільовій мові» (Meetham, Hudson, 1969).

Різні погляди на сутність перекладацької діяльності призвели до виникнення кількох підходів у навчанні перекладу. Є. Азімов визначає підхід до навчання як реалізацію керівної, домінуючої ідеї навчання на практиці у вигляді певної стратегії за допомогою того чи іншого методу навчання (цит. Литовченко, 2018: 138). Найбільш поширені підходи до навчання іноземних мов – комунікативний, контекстний, компетентністний, когнітивно-комунікативний, соціокультурний, лінгвокраїнознавчий, особистісний тощо.

Концепцію та переваги контекстного підходу до підготовки перекладачів було висвітлено в наукових дослідженнях А. Богуш, О. Глозової, О. Попової, В. Стрілець, Н. Мирончук, Т. Хомяковської, А. Калиниченко, О. Ковтун та інших. У сучасній педагогіці контекстне навчання розуміють як навчання, яке зорієнтоване на підготовку здобувачів вищої освіти до виконання професійних обов'язків через включення в освітній процес елементів професійної діяльності

в соціальному та предметному контексті. О. Попова зазначає, що застосування саме контекстного підходу при підготовці перекладачів зумовлено декількома суперечностями між абстрактно-знаковим предметом перекладознавства (транслатології) та реально практичним предметом майбутньої професійної діяльності перекладача/тлумача; оволодіння мовно-мовленнєвими навичками, навичками всіх видів перекладу та колективним способом професійної праці; пізнавальної діяльності під час навчання перекладознавства (маємо на увазі теорії і практики перекладу) і формами професійно-мовленнєвої діяльності перекладача/тлумача; актуальністю професійно-мовленнєвої підготовки компетентного перекладача / тлумача і недостатньою розробкою дидактичного забезпечення цієї підготовки (Попова, 2015).

Провідні принципи контекстного підходу до навчання було сформовано наприкінці минулого століття послідовниками теорії А. Вербицького, за визначенням якого, контекстне навчання – це форма активного навчання, призначена для застосування у вищій школі, орієнтована на професійну підготовку студентів і реалізована за допомогою системного використання професійного контексту, поступове насичення навчального процесу елементами професійної діяльності. (цит. Лопушанська, 2012: 98-101) Основні принципи контекстного підходу:

- обов’язкове залучення студента до навчальної діяльності;
- моделювання у процесі навчання студентів умов професійної діяльності;
- проблемність змісту навчання та його поступове ускладнення в навчальному процесі;
- відповідність форм організації навчальної діяльності студентів цілям навчання та його змісту;
- взаємодія усіх суб’єктів освітнього процесу;
- використання нових та традиційних педагогічних технологій;
- врахування індивідуальних особливостей та міжкультурного контексту.

Таким чином, підготовка перекладача складається з декількох етапів, які містять мовну та перекладацьку підготовку, формування та вдосконалення отриманих знань. Організація навчальної діяльності на кожному із етапів потребує творчого підходу як від викладача, так і від студента, що робить креативність однією із основних складових навчального процесу.

Креативність у академічному контексті це:

- основа розвитку та впровадження нових ідей та підходів під час навчання;
- засіб розширення академічних кордонів через інтеграцію дисциплін та взаємодію як студентів між собою, так і студентів з викладачем;
- творче академічне середовище, яке підвищує залученість студентів до сприйняття культури дослідження, експериментування та ризику.

Багатокомпонентний склад професійної компетентності перекладача передбачає кілька сучасних інтерактивних методів підготовки перекладачів які потребують творчого підходу та використання креативного мислення:

– проєктно-орієнтований метод, який передбачає групове навчання, організацію спільних проєктів або колективну роботу над перекладом, тісно пов'язан з креативним мисленням, тому що саме він потребує втілювання оригінальних ідей надбаних під час мозкового штурму, візуалізації, дизайн-мислення. З одного боку креативне мислення допомагає генерації ідей, з другого — метод проєктів дозволяє реалізувати ці ідеї та застосовувати отримані знання практично;

– метод моделювання ситуацій (рольові ігри), у процесі яких застосовуються та закріплюються отримані навички комунікації, вміння приймати рішення із урахуванням потреб аудиторії та контексту. Під час навчання з використанням методу моделювання ситуацій (рольові ігри) створюються умови найбільш наближені до професійних. Цей метод насамперед потребує креативності від викладача, який генерує ідеї щодо ситуації, знаходить стимули для творчої поведінки студентів, їх активного включення творчий процес, що сприяє інноваційному мисленню, дозволяючи студентам підходити до проблем з унікальних точок зору та генерувати ефективні рішення;

– метод кейсів засновано на вирішенні конкретних перекладацьких завдань, коли в процесі їх виконання студенти аналізують поставлене завдання та пропонують способи його вирішення. З точки зору креативного мислення, під час розв'язання поставлених проблем студенти демонструють різні погляди як на саму проблему, так і на її вирішення, вчать вести діалог та відстоювати свої ідеї, аналізують свої та чужі помилки, приймають іншу точку зору, якщо вона відповідає поставленій цілі.

Таким чином, креативність під час використання контекстного підходу під час підготовки перекладачів сприяє розвитку творчості при вирішенні проблем, готує студентів до вирішення складних завдань у реальних життєвих ситуаціях, веде до академічного успіху, дозволяючи студентам досягати успіхів у різних предметах і проєктах.

Список використаних джерел:

1. Hartmann, R. R. K., Stork, F. C. (1972). Dictionary of Language and Linguistics. Applied Science. Amsterdam.
2. Meetham, A. R., Hudson, R. A. (1969). Encyclopaedia in Linguistics, Information and Control. Pergamon : Oxford.
3. Попова, О. В. (2015). Контекстний підхід як детермінанта професійно-мовленнєвої підготовки майбутніх перекладачів китайської мови. Наука і освіта, 9. 156–166.
4. Ковтун, О. В. (2010). Контекстний підхід як методологічний концепт формування професійно-мовленнєвої діяльності майбутніх авіаційних операторів. Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору, 4 (23). 459–468.
5. Білодід, І. К. (Ред.). (1970–1980). Словник української мови : в 11 тт. Київ : Наукова думка.